

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра європейської економіки і бізнесу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

Міжнародні економічні відносини

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

29 Міжнародні відносини

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

292 Міжнародні економічні відносини

Форма навчання: заочна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «Стан та перспективи розвитку європейського ринку аграрної
продукції»

здобувача Тютюнник Владислави Ігорівни

Науковий керівник: к.е.н., доц. Лещенко Катерина Андріївна

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації
здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., доц. Федірко Олександр Анатолійович

Київ 2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра європейської економіки і бізнесу

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА
ПРОГРАМА**

Міжнародні економічні відносини

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

29 Міжнародні відносини

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

292 Міжнародні економічні відносини

ПОГОДЖЕНО

ЗАТВЕРДЖУЮ

Керівник проектної групи (гарант)
Освітньо-професійної програми

Завідувач кафедри

_____ Федірко О.А.

_____ Федірко О.А.

« ____ » _____ 20__ р.

« ____ » _____ 20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

**здобувачу вищої освіти Тютюнник Владиславі Ігорівні
заочної форми навчання**

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи

**на тему: «Стан та перспективи розвитку європейського ринку аграрної
продукції»**

Тему затверджено наказом ректора Університету від « ____ » вересня 2023 р. № _____

**Кваліфікаційна магістерська робота виконується на матеріалах наукових публікацій,
офіційної статистичної інформації, аналітичних звітів міжнародних організацій та
офіційних інституцій ЄС**

План кваліфікаційної магістерської роботи

Розділ 1	Теоретико-методологічні основи функціонування європейського ринку аграрної продукції
----------	---

Розділ 2	Аналіз тенденцій розвитку європейського ринку аграрної продукції
Розділ 3	Перспективи та стратегії розвитку європейського ринку аграрної продукції
Об'єкт дослідження:	Ринок аграрної продукції країн ЄС
Предмет дослідження:	Стан, перспективи та стратегія розвитку європейського ринку аграрної продукції
Мета кваліфікаційної магістерської роботи:	Теоретичне та практичне обґрунтування тенденцій розвитку європейського ринку аграрної продукції, визначення перспектив та дослідження стратегії розвитку європейського ринку аграрної продукції

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	Розкрити сутність, зміст та поняття ринку аграрної продукції; охарактеризувати етапи розвитку європейського ринку аграрної продукції; ідентифікувати методологію оцінювання ефективності розвитку ринку аграрної продукції в ЄС.
У розділі 2	Дослідити особливості регулювання європейського ринку аграрної продукції; оцінити тенденції розвитку динаміки, обсягів та структури ринку аграрної продукції ЄС; проаналізувати географічну структуру агросектору ЄС.
У розділі 3	Оцінити проблеми розвитку ринку аграрної продукції в ЄС; обґрунтувати механізми та інструменти оптимізації розвитку ринку аграрної продукції ЄС; виділити виклики та інструменти лібералізації торгівлі сільськогосподарською продукцією між Україною та ЄС

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)

Лещенко К. А.

(ініціали, прізвище)

«26» вересня 2023 р.

Завдання одержав студент

(підпис)

Тютюнник В. І.

(ініціали, прізвище)

«27» вересня 2023 р.

Реферат

Кваліфікаційна магістерська робота містить 82 сторінки, 6 таблиць, 19 рисунків, список використаних джерел з 58 найменувань, додатки.

«Стан та перспективи розвитку європейського ринку аграрної продукції»

Об'єктом дослідження є ринок аграрної продукції країн ЄС.

Предметом дослідження є стан, перспективи та стратегія розвитку європейського ринку аграрної продукції.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи – теоретичне та практичне обґрунтування тенденцій розвитку європейського ринку аграрної продукції, визначення перспектив та дослідження стратегії розвитку європейського ринку аграрної продукції

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- дослідити сутність, зміст та поняття ринку аграрної продукції;
- виокремити етапи розвитку європейського ринку аграрної продукції;
- визначити методологію оцінювання ефективності розвитку ринку аграрної продукції в ЄС;
- дослідити особливості регулювання європейського ринку аграрної продукції;
- здійснити аналіз тенденції розвитку динаміки, обсягів та структури ринку аграрної продукції ЄС;
- провести аналіз географічної структури агросектору ЄС;
- визначити актуальні проблеми розвитку ринку аграрної продукції в ЄС;
- дослідити механізми та інструменти оптимізації розвитку ринку аграрної продукції ЄС;
- визначити актуальні виклики та інструменти лібералізації торгівлі сільськогосподарською продукцією між Україною та ЄС.

Практичне значення отриманих результатів полягає в дослідженні особливості регулювання європейського ринку аграрної продукції; здійсненні аналізу тенденції розвитку динаміки, обсягів та структури ринку аграрної продукції; проведенні аналізу географічної структури агросектору; систематизації актуальних проблем розвитку ринку аграрної продукції в ЄС; знаходженні механізмів та інструментів оптимізації розвитку ринку аграрної продукції; визначенні актуальних викликів та інструментів лібералізації торгівлі сільськогосподарською продукцією між Україною та ЄС.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2024.

Рік захисту роботи 2024.

Ключові слова: аграрний ринок, торгівля, європейський ринок аграрної продукції, лібералізація торгівлі, структура ринку, динаміка ринку, інструменти регулювання агросектору, перспективи розвитку аграрного ринку

ВІДГУК
про кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача факультету міжнародної економіки і менеджменту
освітньо-професійної програми «Міжнародні економічні відносини»
Тютюнник Владислави Ігорівни
на тему: «Стан та перспективи розвитку європейського ринку аграрної продукції»

Актуальність теми. Європейський ринок аграрної продукції є одним із найважливіших елементів економічних процесів, так само як і є визначною ланкою у питанні продовольчої безпеки населення. Хоча аграрний ринок має досить багато перспектив до подальшого розвитку, так само він має і низку проблем, на які варто звертати увагу урядам, організаціям та країнам в цілому. Передусім це кліматичні зміни, які наносять багато шкоди врожаю, що призводить до понесення збитків, а також збільшується імовірність продовольчої небезпеки людства. Також не можна ігнорувати війну в Україні, адже вона має досить суттєві наслідки як для ринку ЄС, так і для інших країн, особливо з менш розвинутою економікою.

Позитивні риси кваліфікаційної роботи та наявність самостійних розробок автора. Робота дотримана до вимог логічної структурованості, адже були розглянуті теоретичні аспекти сутності аграрного ринку, його основних етапів формування, запропонована методологія до оцінювання ефективності розвитку аграрного ринку ЄС. Окрім цього, досліджено на основі офіційних звітів та статистичної інформації стан розвитку аграрного ринку ЄС, його структуру. Авторка розглянула проблеми, що існують на даному ринку, а також запропонувала механізми та інструменти для розвитку ринку, так само як і дослідила можливі перспективи та заходи по лібералізації торгівлі аграрної продукції між ЄС та Україною.

Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій. Основні методологічні положення, розробки, висновки та рекомендації, можуть становити теоретичну та прикладну основу для дослідників економічних та політичних наук, а також профільних державних установ, а саме: Міністерства економіки України, Міністерства закордонних справ України, Міністерства аграрної політики України, а також можуть стати елементом дискусії в українському академічному суспільстві.

Наявність недоліків. Суттєвих недоліків не виявлено.

Загальна оцінка кваліфікаційної магістерської роботи та її допущення до захисту перед ЕК. Робота допускається до захисту перед екзаменаційною комісією з рекомендованою високою позитивною оцінкою. **Оцінка керівниці – 48 балів.**

Науковий керівник

доцентка кафедри європейської економіки і бізнесу

к.е.н. Лещенко К. А.

8 лютого 2024 року

Рецензія

на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача вищої освіти

Тютюнник Владислави Ігорівни

Тема: «Стан та перспективи розвитку європейського ринку аграрної
продукції»

Актуальність теми кваліфікаційної магістерської роботи і доцільність її розроблення. Наразі вже багато існує праць науковців стосовно даної тематики, але дуже багато аспектів потребують подальшого дослідження, так як відбуваються постійні глобалізаційні процеси, які впливають на аграрну сферу, і породжують перспективи до розвитку разом із певними проблемами. Тому залишається актуальним розгляд стану європейського аграрного ринку, його можливостей та труднощів, а також що є найбільш важливим – інструментів по вирішенню складнощів, які стають на заваді до його розвитку.

Якість проведеного дослідження. Дослідження можна вважати досить якісним, адже питання були розглянуті поглиблено із використанням різних статистичних матеріалів, звітів міжнародних організацій і праць науковців.

Позитивні риси кваліфікаційної магістерської роботи. Використана велика кількість матеріалів із актуальною інформацією. Крім загального теоретичного дослідження були запропоновані рекомендації для подальшого розвитку аграрного ринку та налагодженні співпраці України та ЄС у торгівлі сільськогосподарськими товарами.

Зауваження. Суттєвих зауважень немає.

Практична значимість висновків і рекомендацій. Рекомендації представлені у вигляді механізмів та інструментів по розвитку європейського аграрного ринку, а також розроблені практичні заходи для лібералізації торгівлі агротоварами між Україною та ЄС. Результати дослідження можуть становити основу для подальших наукових праць та дискусій.

Місце роботи та посада рецензента

Доцент кафедри міжнародної
торгівлі і маркетингу

Науковий ступінь, учене звання

к.е.н. Солодковська Г. В.

Підпис засвідчую:

ЗМІСТ

ВСТУП	3
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РИНКУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ	 6
1.1. Сутність, зміст та поняття ринку аграрної продукції	6
1.2. Етапи розвитку європейського ринку аграрної продукції	12
1.3. Методологія оцінювання ефективності розвитку ринку аграрної продукції в ЄС	23
 РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РИНКУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ	 28
2.1. Особливості регулювання європейського ринку аграрної продукції	28
2.2. Тенденції розвитку динаміки, обсягів та структури ринку аграрної продукції ЄС	35
2.3. Аналіз географічної структури агросектору ЄС	44
 РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РИНКУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ	 50
3.1. Актуальні проблеми розвитку ринку аграрної продукції в ЄС	50
3.2. Механізми та інструменти оптимізації розвитку ринку аграрної продукції ЄС	58
3.3. Актуальні виклики та інструменти лібералізації торгівлі сільськогосподарською продукцією між Україною та ЄС	65
 ВИСНОВКИ	 73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ	83

ВСТУП

Актуальність теми. Вторгнення російських військ на територію України відбулося 24 лютого 2022 року. Проте обстріли прикордонних районів і ракетні обстріли по всій Україні тривають і досі. Війна росії проти України мала вплив не лише на Україну, а й на всі країни в світі, особливо що стосується ЄС. Зрозуміло, що угоди не працюють, договори порушуються, а світова політика, спрямована на забезпечення мирного та безконфліктного співіснування націй, є неефективною.

Продовольча безпека не лише України, але й багатьох більш бідних країн та країн, що розвиваються, під серйозною загрозою. Ціни на зернові та олійні досягли рекордного рівня. У більшості країн зростання цін на продукти харчування перевищує загальну інфляцію. росія почала користуватися ситуацією і відверто погрожувала країнам третього світу голодом. Для України настав час суворого випробування, і головна мета українського бізнесу, влади та суспільства в цілому – вистояти та перемогти.

Аграрний сектор відіграє важливу роль у досягненні цієї мети: забезпечення ведення бізнесу, підтримка економіки країни, забезпечення основних потреб населення (харчування та інша сільськогосподарська продукція), забезпечення можливостей працевлаштування – все це може бути досягнуто аграрним сектором в умовах війни. За таких умов постає необхідність міжнародної співпраці України з країнами світу, особливо з країнами Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато відомих іноземних та вітчизняних науковців присвячують власні праці дослідженню питання функціонування аграрного ринку в Україні та країнах ЄС, зокрема: Бачуріна І.В., Лебеденко О.В., Мамчур В.А., Павлюченко Ю., Слащук А.М., В.К. Збарський, В.І. Мацибори., О. Нів'євський, Письменна О.В., Т.В. Орехова, Ю.О. Лупенка, М.Ф. Кропивка, Павленчик Н.Ф., Супрун О.М., Семчик В.І., Сухий П.О.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є теоретичне та практичне обґрунтування тенденцій розвитку європейського ринку аграрної продукції, визначення перспектив та розробка стратегії розвитку європейського ринку аграрної продукції.

Відповідно до мети було визначено наступні завдання дослідження:

- дослідити сутність, зміст та поняття ринку аграрної продукції;
- виокремити етапи розвитку європейського ринку аграрної продукції;
- визначити методологію оцінювання ефективності розвитку ринку аграрної продукції в ЄС;
- дослідити особливості регулювання європейського ринку аграрної продукції;
- здійснити аналіз тенденції розвитку динаміки, обсягів та структури ринку аграрної продукції ЄС;
- провести аналіз географічної структури агросектору ЄС;
- визначити актуальні проблеми розвитку ринку аграрної продукції в ЄС;
- дослідити механізми та інструменти оптимізації розвитку ринку аграрної продукції ЄС;
- визначити актуальні виклики та інструменти лібералізації торгівлі сільськогосподарською продукцією між Україною та ЄС.

Об'єктом дослідження є ринок аграрної продукції країн ЄС.

Предметом дослідження є стан, перспективи та стратегія розвитку європейського ринку аграрної продукції.

Виконання поставлених завдань вимагає використання наступних *методів*: абстракції, синтезу – для визначення сутності та змісту поняття ринку аграрної продукції, а також методології оцінки стану його розвитку; економіко-статистичного – для аналізу тенденцій розвитку європейського ринку аграрної продукції; табличного та графічного – для відображення результатів дослідження; узагальнення – для формування висновків.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість отриманих результатів полягає в дослідженні сутності, змісту та поняття ринку аграрної продукції; виокремленні та систематизації етапів розвитку європейського ринку аграрної продукції; узагальненні методології щодо оцінювання ефективності розвитку ринку аграрної продукції в ЄС. Практичне значення отриманих результатів полягає в дослідженні особливості регулювання європейського ринку аграрної продукції; здійсненні аналізу тенденції розвитку динаміки, обсягів та структури ринку аграрної продукції; проведенні аналізу географічної структури агросектору; систематизації актуальних проблем розвитку ринку аграрної продукції в ЄС; дослідженні механізмів та інструментів оптимізації розвитку ринку аграрної продукції; визначенні актуальних викликів та інструментів лібералізації торгівлі сільськогосподарською продукцією між Україною та ЄС.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РИНКУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ

1.1. Сутність, зміст та поняття ринку аграрної продукції

Важливою складовою економічних відносин в аграрній сфері є аграрний ринок, який координує економічні процеси, пов'язані із задоволенням потреб населення у сільськогосподарській продукції відповідної якості та в необхідній кількості. Від розв'язання проблем ефективного функціонування аграрного ринку значною мірою залежить рівень продовольчої безпеки країни, а отже, і рівень її національної безпеки [1-2]. Нині в науковій літературі поняття «аграрний ринок» трактується досить широко (рис. 1.1) та мають дещо різні підходи, а саме: економічний, інституційний та правовий.

Досліджуючи поняття аграрного ринку, можна виділити різні підходи до його тлумачення, оскільки воно трактується досить широко. Так, за одним із підходів, аграрний ринок розглядають через призму економічних відносин.

Аграрний ринок – це складна система багатогранних економічних взаємовідносин між суб'єктами ринку (покупцями, продавцями, посередниками тощо), що виникають у процесі виробництва, обігу та споживання сільськогосподарської продукції [7].

Сухий П.О. вважає, що аграрний ринок – це система товарно-грошових відносин в аграрному секторі, у якій ціни на товари та послуги визначаються на основі взаємодії попиту і пропозиції та на основі умов внутрішньої конкуренції в межах економічної свободи гарантованою країною, встановлення ціни на товари та послуги і відбуваються акти їх купівлі та продажу [16].

Підхід до визначення	Визначення поняття
Економічний підхід	- Аграрний ринок – це складна система багатограних економічних відносин між суб'єктами ринку (покупцями, продавцями, посередниками тощо), що виникають під час виробництва, розподілу та споживання сільськогосподарської продукції [7]. - Аграрний ринок – це система товарно-грошових відносин в аграрній сфері, де на основі співдії попиту і пропозиції та відповідно до умов конкуренції в межах економічної свободи, гарантованої державою, встановлюються ціни на товари та послуги і відбуваються акти їх купівлі та продажу [16].
Інституційний підхід	- Аграрний ринок - це система установ, методів і ресурсів, головним завданням якої є координація та управління агропромисловим виробництвом країни на основі обмінних процесів з метою задоволення споживчих потреб її громадян [9]. - Аграрний ринок визначає як інституційну систему або простір економічних, соціальних, господарських, галузевих відносин всіх суб'єктів господарювання, завданням якого є співпраця (координація) та управління, що здійснюється в умовах виробництва, обміну, зберігання, транспортування, розподілу і купівлі, та є сукупністю великої кількості спеціалізованих ринків (землі, фінансового, зерна, цукру, молока тощо), а також здійснює формування ефективного поля їх діяльності, формуючи відповідні правила та механізми спільної участі в цьому середовищі з метою забезпечення продовольчої безпеки та споживчих потреб громадян [11].
Об'єкт правових відносин.	- Аграрний ринок – сукупність правовідносин, пов'язаних з укладенням та виконанням цивільно-правових договорів щодо сільськогосподарської продукції [14]. - Аграрний ринок – це сфера товарного обміну, який (у межах, урегульованих законодавством про аграрні ринки) здійснюється між продавцями й покупцями (юридичні та фізичні особи, територіальні громади й держава) як товарообмін, що виникає за результатами аграрного товаровиробництва в установлених місцях, формах, шляхом укладення та виконання договорів купівлі-продажу, інших цивільно-правових правочинів на добровільних узгоджених умовах і за відповідними цінами й волевиявленням продавців і покупців [15].

Рисунок 1.1 – Підходи до визначення сутності «аграрного ринку» [7]; [9]; [11]; [14]; [16]

У тлумаченні поняття аграрного ринку також можна виділити інституційний підхід. Представниками такого підходу є Ю.С. Коваленко, В.А. Мамчур, О.Г. Шпикуляк та ін.

Зокрема, за визначенням Ю.С. Коваленка, аграрний ринок - це система установ, методів і ресурсів, головним завданням якої є координація та управління агропромисловим виробництвом країни на основі обмінних процесів з метою задоволення споживчих потреб її громадян [9].

В.А. Мамчур аграрний ринок визначає як інституційну систему або простір економічних, соціальних, господарських, галузевих відносин всіх суб'єктів

господарювання, завданням якого є співпраця (координація) та управління, що здійснюється в умовах виробництва, обміну, зберігання, транспортування, розподілу і купівлі, та є сукупністю великої кількості спеціалізованих ринків (землі, фінансового, зерна, цукру, молока тощо), а також здійснює формування ефективного поля їх діяльності, формуючи відповідні правила та механізми спільної участі в цьому середовищі з метою забезпечення продовольчої безпеки та споживчих потреб громадян [11].

Ще за одним підходом аграрний ринок розглядається як об'єкт правових відносин. Так, наприклад, одне з тлумачень категорії «аграрний ринок» наведене у Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України». Відповідно до цього закону, аграрний ринок – сукупність правовідносин, пов'язаних з укладенням та виконанням цивільно-правових договорів щодо сільськогосподарської продукції [14].

Таке визначення, на мою думку, відображає суто юридичну складову, що не дозволяє повною мірою розкрити сутність аграрного ринку, оскільки економічний зміст певного явища суспільного життя виступає первинним стосовно його юридичної сутності.

Більш повне визначення аграрного ринку у теорії права надав В.І. Семчик. На його думку, аграрний ринок – це сфера товарного обміну, який (у межах, урегульованих законодавством про аграрні ринки) здійснюється між продавцями й покупцями (юридичні та фізичні особи, територіальні громади й держава) як товарообмін, що виникає за результатами аграрного товаровиробництва в установлених місцях, формах, шляхом укладення та виконання договорів купівлі-продажу, інших цивільно-правових правочинів на добровільних узгоджених умовах і за відповідними цінами й волевиявленням продавців і покупців [15, с. 225].

Спираючись на викладене, слід зазначити, що існування різних підходів до тлумачення поняття «аграрний ринок» свідчить про його складність та багатогранність, а кожен з наведених підходів відображає той чи інший аспект сутності аграрного ринку.

Предметом купівлі чи продажу на аграрному ринку, як уже було сказано, виступає сільськогосподарська продукція, властивості та особливості виробництва якої обумовлюють специфіку аграрного ринку, його відмінності від інших видів ринків.

Особливості ринку аграрної продукції наведено на рис. 1.2.

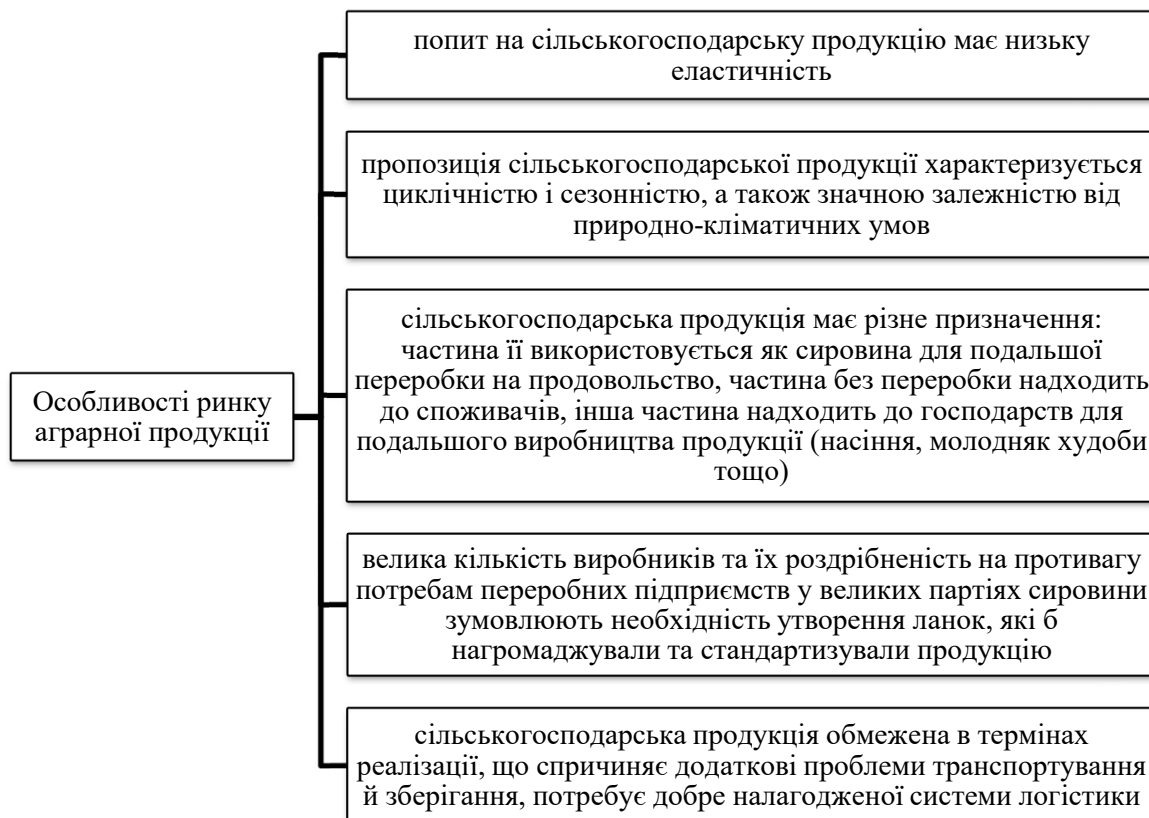

Рисунок 1.2 - Особливості ринку аграрної продукції [1]; [5]; [12]

Окрім особливостей доцільним є виділення наступних функцій, що виконує аграрний ринок (рис. 1.3).

Регулятивна - включає регулювання аграрних ринкових відносин, різноманітних економічних і правових процесів - виробництва, обміну, розподілу і споживання, визначення пропорцій і напрямків розміщення економічних ресурсів на мікро- і макрорівнях за рахунок розширення або скорочення попиту і скорочення постачання, впливаючи на визначення ринкових цін і впроваджуючи їх у законодавство.

Стимулююча - заохочує виробників товарів і послуг до скорочення особистих витрат (порівняно з суспільно необхідними витратами) і покращення їх якості та споживчих властивостей. Для виробників сільськогосподарської продукції можуть бути запроваджені такі стимули, як субсидії, пільги, інвестиції та спеціальні податки.

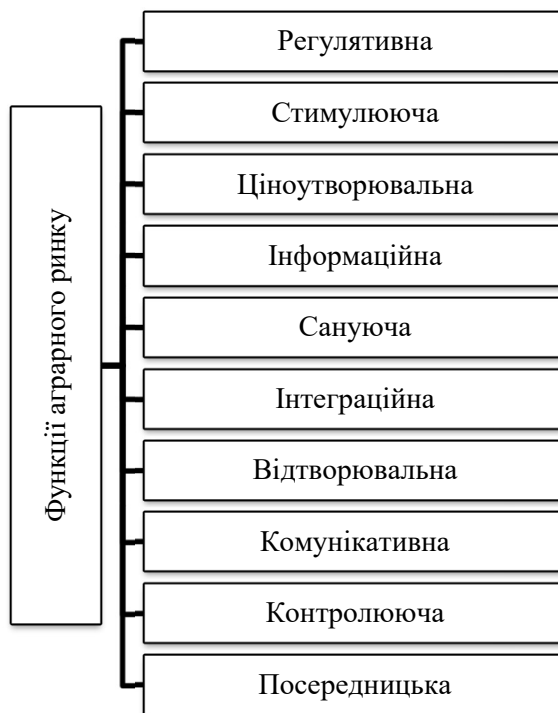

Рисунок 1.3 - Функції аграрного ринку [2] ; [9]; [12]

Ціноутворювальна - в умовах ринку аграрної продукції формується суспільна вартість товарів і послуг, а держава визначає цінову політику на первинні ресурси та кінцеву продукцію.

Інформаційна - ринок аграрної продукції надає виробникам інформацію про суспільно необхідну кількість товарів і послуг (собівартість виробництва, якість, сорт) з урахуванням зміни цін і ставок кредитів, інформує споживачів про асортимент, ціни та інші характеристики аграрної продукції.

Сануюча – аграрний ринок через конкуренцію очищає економічний простір від неконкурентоспроможних суб'єктів господарювання та віддає перевагу найефективнішим суб'єктам, які можуть задовольнити різноманітні вимоги споживачів щодо параметрів продукції та послуг (таких як якість, ціна

тощо). За допомогою цієї функції підвищується загальна стійкість і стабільність економіки країни. Механізм санації виступає об'єктивним арбітром, відбираючи найбільш корисних суспільству виробників, щоб середній рівень ефективності національної економіки продовжував підвищуватися. Це унеможливорює або значно послаблює виробництво заради виробництва, підриваючи таким чином витратний характер економіки.

Інтеграційна – аграрні ринки об'єднують суб'єкти в єдине ціле та сприяють формуванню єдиного економічного та правового простору в межах окремих національних кордонів та в межах глобальних ринків.

Відтворювальна - забезпечення безперервності зв'язку між виробництвом і споживанням і за його допомогою обороту сукупного продукту суспільства та його складових.

Комунікативна – ринок аграрної продукції є реляційною системою, і лише за наявності зв'язку та обміну інформацією суб'єкти комунікувати між собою.

Контролююча - сприяти споживчому контролю за виробництвом, вирівнюванню цін, обмежувати недобросовісну поведінку та дії суб'єктів ринку сільськогосподарської продукції, запобігати порушенням законодавства та громадського порядку.

Посередницька - споживачі мають можливість вибирати постачальників, які, у свою чергу, забезпечують якість аграрної продукції, ціну, рівень обслуговування та інші вимоги, висунуті споживачами. Продавці мають право вибрати покупця, який їм найбільше підходить.

Особливо важливою є роль аграрного ринку, в умовах воєнного стану, коли велика кількість сільськогосподарських угідь країни знаходиться на тимчасово окупованих територіях і сільськогосподарська продукція масово вивозиться до країною-агресором, зростає потреба в його підтримці та розвитку.

Для успішного функціонування та розвитку аграрних ринків необхідно виконати багато умов. Тому специфіка сільськогосподарського виробництва та функціонування аграрних ринків призвели до таких негативних явищ, як різниця в цінах в аграрному секторі та відсутність еквівалентного обміну між

виробниками сільськогосподарської продукції та іншими товаровиробниками. Нееквівалентний обмін між сільськогосподарськими підприємствами та підприємствами, що виробляють інші ресурси, призводить до зростання собівартості та ціни сільськогосподарської продукції. Крім того, продовольчі ринки характеризуються низькою еластичністю співвідношення між попитом і ціною.

Як відомо, внаслідок фізіологічних особливостей, споживання людиною певного набору продуктів харчування є відносно стабільним. Попит на ці товари не зростає прямо пропорційно зростанню доходів або падінню цін.

Особливістю сільськогосподарського виробництва є те, що виробництво більшості сільськогосподарських продуктів і сировини неможливо збільшити за короткий час. Через низьку концентрацію виробництва в сільському господарстві майже відсутня монопольна тенденція, а галузі, що його обслуговують, переробляють і збувають сільськогосподарську продукцію, можуть перебувати в монопольному чи олігопольному стані. Монополія на ринки матеріалів для виробництва сільськогосподарської продукції, збуту та переробки сільськогосподарської продукції гальмувала оновлення та вдосконалення технічних характеристик сільськогосподарської техніки та обладнання, знижувала ціни на сільськогосподарську техніку та обладнання, створювала ціновий розрив, в результаті чого частина чистого доходу вилучається. Сільськогосподарські підприємства відчули зниження доходів, зниження ефективності виробництва та збуту продукції.

1.2. Етапи розвитку європейського ринку аграрної продукції

Розвиток європейського ринку аграрної продукції можна розділити на такі умовні часові рамки (табл. 1.1), які надалі будуть більш поглиблено розглянуті разом з їх основними особливостями та результатами:

Таблиця 1.1. – Еволюція європейського аграрного ринку [17]; [19]

Травень 1958 р.	Заснування COCERAL – «Європейський комітет з торгівлі зерном та кормами для тварин»
14 січня 1962 р.	Рада сільського господарства прийняла пакет з 12 сільськогосподарських правил; Розвиток національних та наднаціональних сільськогосподарських ринків
1962-1963 рр.	Система мінімальних і максимальних цін, що застосовувалася в ряді країн, була замінена системою базових цільових цін і базових інтервенційних цін
15 грудня 1964 р.	Організація загального ринку зернових
1 липня 1968 р.	Набуття чинності Митного союзу
Травень 1992 р.	Нова концепція ринку зерна ЄС
26 червня 2003 р.	Впровадження реформи що спрямована на повне відокремлення більшої частини субсидій від обсягу виробництва
1 січня 2004 р.	Введення тарифних квот на пшеницю середньої та низької якості
Сучасний етап	Стратегія ЄС щодо збереження біорізноманіття до 2030 р, загальна сільськогосподарська політика (САП) до 2027 р. та Європейське кліматичне право

Одна з дат, що найбільше стосується питання розвитку європейського ринку аграрної продукції можна назвати Організацію загального ринку зернових – 15 грудня 1964 року. В цей день міністри сільського господарства шести країн ЄЕС разом із міністрами економіки досягли угоди про гармонізовану шкалу цін на зерно. Через два з половиною роки, 1 липня 1967 року, він набув чинності. Результат переговорів 15 грудня 1964 р. був відзначений міністром економіки Німеччини як «прорив для Європи». Таке сприйняття наголошує на важливості цін на зерно не лише як основу для всієї шкали сільськогосподарських цін, а й з політичної точки зору – атрибут, який зберігається навіть сьогодні [17;19].

У травні 1958 року, задовго до «прориву для Європи», було засновано COCERAL – «Європейський комітет з торгівлі зерном та кормами для тварин» (Європейська торгова асоціація з зерна та кормів для тварин). Її засновниками були такі країни, як Бельгія, Італія, Франція та Німеччина. Очевидно, їхні зусилля були спрямовані насамперед на аграрний ринок. У перші 20–30 років цей

ринок, безперечно, був рушійною силою європейської інтеграції. Вжиті тут практичні заходи відіграли значної ролі у розвитку співробітництва у інших галузях промисловості.

Те, як спільний сільськогосподарський ринок став рушійною силою європейської інтеграції, навіть у ретроспективі залишається дивовижним та захоплюючим процесом. Тим більше, що з 248 статей та численних додатків березневого рішення ЄЕК 1957 р. лише 10 статей (ст. 38–47) Договору фактично належав до сільського господарства. Основна концепція аграрного сектора, закріплена у ЄЕК. Договір був ліберальним та прозорим.

Основні цілі Єдиної сільськогосподарської політики, початок якої належить до 1 січня 1958 року, можна резюмувати в такий спосіб (Договір про ЄЕС, стаття 39):

- підвищення продуктивності сільського господарства;
- збільшення заробітку;
- стабілізація ринків;
- гарантія регулярних поставок;
- забезпечення прийнятних цін для споживачів.

У ті часи продуктивність у рослинництві та тваринництві була відносно низькою. Франція, із середнім обсягом виробництва 19 млн тонн (1955-1957 роки) була основним виробником зерна в ЄЕС за середньої врожайності пшениці 22 центнери з гектара. Виробництво зерна в Німеччині досягло 13 мільйонів тонн за врожайності пшениці 30 центнерів з гектара. За деякими продуктами (м'ясом, цукром, молочними продуктами, картоплею) вже досягалася самозабезпеченість.

Дещо інша ситуація склалася із зерном: внутрішнє виробництво продовольчого зерна (тобто зерна хлібопекарської якості) покривало 90% потреби, тоді як фуражне зерно (зокрема жито) досягало лише 75%. 9 мільйонів тонн зерна було імпортовано, переважно країнами Бенілюксу та Німеччиною. Франція вже виробляла понад свої потреби, експортуючи від 0,5 до 2 мільйонів тонн, залежно від результатів урожаю.

14 січня 1962 року Рада сільського господарства (що складалася з міністрів сільського господарства шести держав-членів) прийняла пакет з 12 сільськогосподарських правил, однією з яких була Постанова № 19/62, ініціюючи «поетапне введення Організації спільного ринку зернових». Це послужило моделлю для інших ринкових організацій для таких продуктів, як свинина, яйця та птиця, фрукти та овочі, вино, молоко, яловичина та цукор, і призвело до того, що майже 90% сільськогосподарського виробництва було більш-менш вилучено із вільного ринку. Ці положення від 14 січня перетворили результати Стрезської конференції з сільського господарства (3-12 липня 1959 р.) у політику, створивши ринкові організації для продуктів рослинного та тваринного походження, спрямовані на досягнення цілей, викладених у статті 39 ЄЕС. Це також стало початком процесу інтеграції шести дуже розрізнених національних ринків, який виявився незворотним, незважаючи на численні кризи.

Також в цей період розвивалися національні сільськогосподарські ринки та наднаціональні (тобто ЄЕК) органи: перше засідання Комітету з управління зерновими культурами (*Comité de gestion des Céréales*) відбулося 9 березня 1962 р.. Такі комітети управління були також створені для інших продуктів і груп продуктів, що підлягають організації на ринку. Їхня мета – ефективно «керувати» сільськогосподарськими ринками. Навряд чи знайдеться інший орган, який був так тісно пов'язаний і мав такий великий вплив на розвиток ринку, як ці «Комітети з розвитку ринку».

Враховуючи величезну важливість ринку зерна, його керуючий комітет збирався кожного тижня аж до початку 2007/2008 маркетингового року (зараз він збирається лише раз на два тижні). Перше засідання відбулося 9 березня 1962 року, 1000 - 29 серпня 1985 року та 2050 - на початку січня 2008 року[18].

Центральним питанням Постанови № 19/62 була організація внутрішнього ринку: починаючи з 1962/63 маркетингового року, система мінімальних і максимальних цін, що застосовувалася в ряді країн, була замінена системою базових цільових цін і базових інтервенційних цін. Спочатку їх було встановлено

різних рівнях окремих країн. Вони застосовувалися до пшениці та ячменю, у Німеччині – також до жита, а у Франції та Італії – також до кукурудзи. Ці базові ціни були застосовні регіону з основним дефіцитом. У Німеччині це був регіон Дуйсбург із його важливими підприємствами з переробки зерна та комбікормів. У Франції порт Руан було оголошено основною зоною дефіциту. Так звана регіоналізація у найбільших країнах передбачала використання цих базових цін для створення низки збутових центрів. Наприклад, у Німеччині існувало 202 центри збуту пшениці, жита та ячменю. Для встановлення розрахункових цільових цін використовувався складний процес визначення мінімальних витрат за перевезення з Дуйсбурга у кожен маркетинговий центр. Різниця в цінах між похідними інтервенційними цінами для Дуйсбурга і віддалених районів виявилася набагато нижчою.

Важливою темою стала дискусія з приводу «поглиблення і розширення». Вперше це питання постало на порядку денному саміту в Гаазі на початку грудня 1969 року. Розширення Співтовариства мало йти пліч-о-пліч з прогресом у поглибленні структур та політики Співтовариства. Маючи це на увазі, декларація саміту в Гаазі схвалила рішення як на економічний та валютний союз, так і на політичне об'єднання. Крім переговорів про приєднання з Данією, Великобританією, Ірландією та Норвегією, кульмінацією яких у 1973 році стало перше розширення Співтовариства із шести членів, велися переговори з низкою сусідніх країн щодо різних форм економічного співробітництва.

За допомогою цих угод про асоціацію, співробітництво та вільну торгівлю ЄЕС. спромоглася значно розширити свій економічний вплив.

1 липня 1968 року було непростю важливою датою Організації спільного ринку зернових. Це також була дата набуття чинності Митного союзу. Це означало відміну внутрішньосоюзних мит і запровадження єдиного зовнішнього тарифу для торгівлі з третіми країнами.

Митний союз мав важливе значення для сільськогосподарського ринку: для всієї (поки що) нерегульованої сільськогосподарської продукції мито, що залишилося, було знижено в середньому з 15% до нуля. У 1968/69, 1969/70 та

1970/71 маркетингових роках (починаючи з 1968/69 1 серпня замість 1 липня) відбулися лише незначні зміни. Наприклад, у 1968/69 році ціни на фуражне зерно (включаючи жито) були трохи підняті, а денатурація була полегшена (вищі субсидії та менше бюрократії). Це викликано різким зростанням інтервенцій. Передбачалося, що все більше пшениці надходитиме в кормовий сектор, що, природно, негативно позначилося на імпорті фуражного зерна. У 1970/71 році Рада сільського господарства вирішила, без підтримки Комісії ЄС, підняти ціни на зерно на 2–5% залежно від типу. Розмір надбавки збільшився на 8%. Це рішення стало несподіванкою для низки учасників ринку, оскільки надлишки пшениці вже досягли загрозливого рівня. Особливо це стосувалося низькоякісної «масової пшениці», на яку практично не було міжнародного попиту. Наприкінці 70-х чистий імпорт зерна до країн ЄС знизився приблизно до 7 млн. тонн. Це було набагато нижче за 10–11 мільйонів тонн, погоджених на раунді переговорів Кеннеді. Крім надлишків пшениці, головною проблемою все більше ставало надвиробництво цукру та олії. У європейських політичних дискусіях початку 70-х років домінували дві теми, які мають особливе значення для спільного сільськогосподарського ринку: одна - розширення Співтовариства, інша - потрясіння на валютному ринку.

На тлі вищезгаданих агро-монетарних подій та постанов рішення щодо самого ринку зерна виявилися дещо неактуальним. Особливого значення мала чотириденна зустріч міністрів сільського господарства у березні 1976 р. було прийнято пропозиції Комісії з реформування політики ринку зерна. Нова концепція, що часто представляється у вигляді бункера, була спрямована на спрощення системи та покращення роботи ринку. У світлі досвіду останніх десяти років терміново була потрібна реорганізація Спільного ринку зерна.

Реорганізацію було ініційовано чотирма заходами:

1. збільшенням різниці між інтервенційними та пороговими цінами (тим самим збільшуючи перевагу продукції ЄЕС.);
2. вдосконалення цінових орієнтирів між окремими видами зерна;
3. скасування регіоналізації над ринком пшениці;

4. введення окремих інтервенційних цін на фуражну та житню пшеницю.

Житня пшениця займала близько 85% орних земель у дев'яти країнах. Її інтервенційна ціна була на 15 євро, або на 13% вищою, ніж у фуражної пшениці, що, відповідно, відповідало інтервенційній ціні на ячмінь. Різниця між хлібопекарською та фуражною пшеницею спочатку проводилася за тестом тіста («не липке»). У наступні роки, коли стало доступніше стандартизоване випробувальне обладнання, його почали проводити за допомогою тесту на випічку.

На початку 1977/78 маркетингового року було введено довідкову ціну на хлібопекарську пшеницю (м'яку пшеницю хлібопекарської якості). Гарантії державних закупівель такої пшениці були обмежені, а зобов'язання щодо інтервенцій обмежувалися періодом із серпня по жовтень. Індивідуальні заходи втручання мали застосовуватися протягом наступних місяців (наприклад, включаючи виплату премії за зберігання).

Регіоналізація, тобто визначення цін на зерно на основі різниці у вартості перевезення по відношенню до основної зони дефіциту, була скасована в 1973/74 для жита, в 1974/75 для ячменю і в 1976/77 для пшениці. Велика кількість маркетингових центрів у 9 країнах ЄЕС (656 по пшениці та 417 по ячменю). Встановлення інтервенційних цін відповідно до харчової цінності означало, що денатурації більше немає потреби. Дозвіл Комісії на надання премій, що денатурують, державам-членам було відкликано 1 числа.

Слід пам'ятати, що у першій половині 70-х років близько 25 мільйонів тонн пшениці було денатуровано та відправлено до сектору кормів для тварин. Надання високої премії, що денатурує, Великобританії після приєднання було особливо недоцільним. У середині і наприкінці 70-х років зміни у зовнішній торгівлі були зосереджені на експорті, значення якого набувало дедалі більшого значення у зв'язку зі зростанням профіциту. Термін дії експортної ліцензії кілька разів коригувався з урахуванням змінних умов світового ринку. Термін дії ліцензії на зернові тендери у третіх країнах-імпортерах було збільшено до восьми місяців. В особливих випадках і за великих обсягів (не менше 75 000

тонн) термін дії може бути продовжений ще довше. Це було спрямоване на полегшення експорту.

Міжнародний ринок зерна з його найважливішими країнами-імпортерами (від Північної Африки, Близького Сходу через СРСР до Китайської Народної Республіки) був розділений на сім зон. Для більш віддалених країн надбавка за перевезення могла бути надана понад основне відшкодування, але вона виплачувалася тільки після того, як продукція фактично досягла місця призначення. Доказ прибуття або розвантаження порту призначення за допомогою відповідних митних документів був постійною причиною суперечок між Комісією та COCERAL.

Процедури експорту постійно вдосконалювалися. Одним із заходів був розрахунок коригувальних сум (премій) при попередньому фіксуванні відшкодувань. Коригуюча сума ставала дедалі більше інструментом управління експортом. Наприклад, використовуючи високі суми, що коригують, Комісія спробувала покласти край тому, що вона вважала спекулятивними експортними операціями в останні місяці терміну дії експортної ліцензії. Експорт зерна також здійснювався з урахуванням зворотного тендера. Контракт було присуджено учаснику торгів, який запропонував найменшу суму відшкодування. Більшість тендерів були довгостроковими, заявки приймали щотижня. Вже зверталось увагу на те, що в середині 70-х років ціни світового ринку були вищими, ніж у країнах ЄЕС. рівні. Вперше це сталося у серпні 1973 року і призвело до того, що Комісія опублікувала так зване положення про дефіцит.

Це дало йому відповідний інструмент для запобігання дефіциту ЄЕС. внутрішній ринок, який міг виникнути рахунок збільшення експорту. Заходи включали[17]:

1. експортні збори;
2. повне чи часткове припинення видачі експортних ліцензій;
3. повна або часткова відмова від вже поданих ліцензій.

Після успішної реформи ринку молока із запровадженням квот виробництва у квітні 1984 р. дискусії наприкінці 80-х було зосереджено усунення

структурних надлишків над ринком зерна. Комісія розпочала з річного надлишку у розмірі близько 40-45 мільйонів тонн, який не можна було продати – за нормальних умов – ні на внутрішньому ринку, ні на світовому ринку. Деякі держави-члени були змушені визнати той факт, що «обережної цінової політики» буде недостатньо, щоб привести попит та пропозицію до рівноваги.

Внутрішнє споживання падало, а міжнародний ринок був здатний лише до певної міри поглинути зростаючий і дуже дорогий експорт. До кінця 80-х років ЄС уже вийшов на друге місце з експорту зерна (після США) з обсягом 33–35 млн. тонн. Суперечки зі США та іншими країнами-експортерами зерна посилювалися. Необмежене зобов'язання держави щодо скуповування продукції призвело до того, що інтервенційні запаси зросли до рекордних 33 мільйонів тонн у 1992 році. Будівництво складів для зберігання було бізнесом, що швидко розвивається, але фінансова свобода дій для фінансування такої політики ставала все меншою.

У травні 1992 року, через 25 років після набуття чинності Організацією спільного ринку зернових (1 липня 1967 року), міністри сільського господарства 12 держав-членів узгодили нову концепцію ринку зерна ЄС. Основною метою цієї першої фундаментальної реформи було скорочення виробництва. Це було досягнуто за рахунок поєднання резервів, розширення та зниження цін[17].

Пакет реформ супроводжувався низкою заходів у соціальному та екологічному секторах. Нова та радикально спрощена Організація загального ринку зернових була заснована на Постанові № 1766/92. 1 липня 1993 року вона замінила Постанову 2727/75, яка протягом попередніх років була доповнена не менш ніж 39 поправками. У 1991/92 році було введено набагато ефективнішу однорічну програму резервування, яка зрештою діяла до 2006/2007 року. Ставки резервування змінювалися щороку. У 1991/92 році програма передбачала, наприклад, що принаймні 15% орних земель ферми попереднього року (включаючи землі, що використовуються для виробництва насіннєвого зерна та кукурудзи на силос, олійних культур та бобових) мають бути виділені в резерв. Було заборонено використовувати виділену землю у сільськогосподарських

цілях (наприклад, для виробництва кормів) або у комерційних цілях (наприклад, як автостоянка).

Вступ країн Центральної та Східної Європи у травні 2004 року не спричинив суттєвого збільшення бюджету ЄС. Навпаки, межа бюджету 40,5 млрд євро для сільськогосподарського сектора була збережена. Таким чином, стало зрозумілим, що подальше суттєве реформування аграрної політики неминуче. Таку фундаментальну реформу погодили міністри сільського господарства ЄС ще 26 червня 2003 року, майже за рік до вступу до ЄС.

Ключовим елементом цієї реформи було майже повне відокремлення більшої частини субсидій від обсягу виробництва. Це було спрямовано на те, щоб дати фермерам можливість реагувати більш орієнтовано на ринок і відповідно адаптувати свою політику у відповідності до потреб ринку. Зберігалися лише деякі обмежені пов'язані елементи, які могли бути надані державами-членами за певних умов, щоб уникнути припинення виробництва.

Нові компенсаційні виплати були перейменовані на «виплати окремим господарствам» та введені у 2004/05 маркетинговому році. Вперше надання таких виплат було пов'язане з дотриманням фермерами певних стандартів, наприклад, щодо навколишнього середовища або безпеки харчових продуктів (перехресна відповідність). Крім того, було запроваджено загальне скорочення прямих платежів (модуляція) для фінансування нової політики розвитку сільських районів (Другий компонент Єдиної сільськогосподарської політики). Також, звісно, було змінено механізми фінансової дисципліни. Це стосується, зокрема, молочного сектору, а також регулювання ринку зерна. Оскільки Регламент № 1766/92 вже зазнав кількох змін за минулі роки та був скоригований відповідно до резолюцій ПОРЯДКИ ДНЯ, його було замінено новим Регламентом № 1784/2003. Комісія ЄС не змогла проштовхнути свою вимогу щодо подальшого зниження інтервенційної ціни. Таким чином, з 1 липня 2004 р. – дати початку застосування Регламенту 1784/2003 – інтервенційна ціна залишалася на рівні 101,31 євро/т. Також мінімальна імпортна ціна не змінилася та залишилася на рівні 157,03 євро/т. Однак щомісячні надбавки було скорочено

вдвічі до 0,46 євро з 0,92 євро за тонну на місяць раніше, при цьому жодних змін не було внесено до надбавок, що підлягають виплаті за період з листопада до травня. Інтервенцію по житу було скасовано. Останні обсяги жита були запропоновані для участі в інтервенції в 2003/04 маркетинговому році, і країни-члени прийняли пропозицію Комісії ЄС про повне скасування інтервенції з жита. Цей захід було вжито для того, щоб уникнути того, що жито в основному проводилося для пропозиції його в рамках інтервенції, а не для пропозиції її на ринку, що все частіше й частіше відбувалося в роки, що передували скасування. Всупереч загальним побоюванням, що скасування призведе до різкого зниження цін, за яким буде різке скорочення посівних площ, ринок жита дуже швидко консолідувався, і сформувався новий рівень цін, який дійсно відображав фактичний попит[17].

Реформа 2003 року більш-менш не вплинула на режим імпорту та експорту. Проте сильний вплив на ринок справило введення з 1 січня 2004 року тарифних квот на пшеницю середньої та низької якості. Запровадження таких квот стало реакцією на імпорт пшениці, що різко зріс, в ЄС, в основному з України та росії і спрямований на запобігання повторному зростанню інтервенційних запасів. Незважаючи на це, інтервенційні запаси ще більше збільшилися через значне зростання надлишків, переважно кукурудзи в Угорщині.

На сучасному етапі розвитку в країнах ЄС сільське господарство та продовольчі системи знаходяться у центрі недавніх політичних подій, таких як стратегія «від ферми до столу», стратегія ЄС щодо збереження біорізноманіття до 2030 року, загальна сільськогосподарська політика (САП) до 2027 року та Європейське кліматичне право.

Сільське господарство також тісно пов'язане зі стратегічними питаннями, такими як продовольча безпека та стійкість. Раптові зміни у геополітичному ландшафті відкрили дискусію про продовольчий суверенітет та стратегічну автономію. Це стало особливо помітним після вторгнення росії в Україну. Наприклад, сільськогосподарське виробництво в ЄС залежить від «ключових

імпортних ресурсів, включаючи енергію, корми для тварин та кормові добавки, а також сільськогосподарські добрива». Війна може поставити це постачання під загрозу. Світові ціни на сировину зростають; отже, доступність продовольства для домогосподарств з низькими доходами може опинитися під ще більшою загрозою, що посилить проблеми, створені пандемією[19]. Сільськогосподарська політика тепер стала найважливішою безпековою політикою, і були вжиті негайні дії щодо протидії новим ризикам для продовольчої безпеки. На цьому фоні і з урахуванням зростаючих проблем, пов'язаних із недавніми геополітичними подіями в Європі, стало ще важливішим переосмислити сільське господарство та продовольчі системи та підштовхнути їх до стійкості та екологічності.

1.3. Методологія оцінювання ефективності розвитку ринку аграрної продукції в ЄС

До економічних категорій і показників, які належать до розробки методики, зазвичай відносяться переважно ті, що характеризують економічну ефективність виробництва аграрної продукції і зазвичай використовуються для характеристики різноманітних процесів і параметрів аграрного ринку через аналіз ефективності виробництва сільськогосподарської продукції: урожайності, собівартості, рентабельності тощо.

Використання цих показників жодним чином не применшує їх значення, однак сучасні наукові дослідження аграрних ринків також включають дослідження проблем, властивих закономірностям сучасних економічних систем.

Схема аналізу структурних змін і результативності аграрного ринку країн, що конкретизує парадигму «структура-поведінка-результативність», представлена на рис. 1.4:

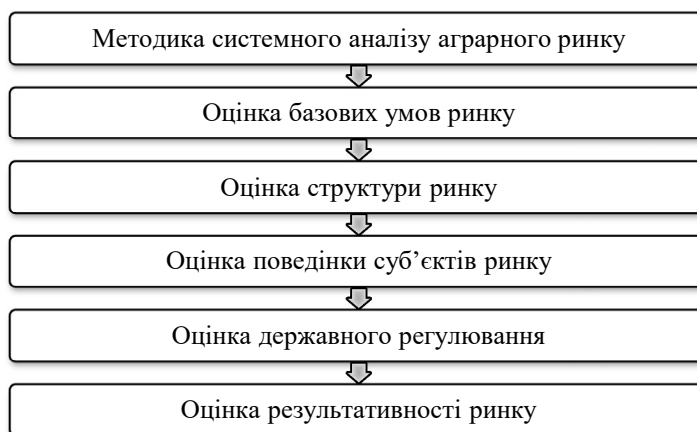

Рисунок 1.4 – Методика системного аналізу аграрного ринку [17]

У відповідності із методикою, аналіз аграрного ринку необхідно проводити у декілька етапів. На першому етапі аналізуються основні умови ринку аграрної продукції (див. рис.1.5), що, з одного боку, характеризує особливості виробництва та споживання аграрної продукції порівняно з іншими галузями, а з іншого боку характеризує особливості виробництва та споживання аграрної продукції, а також стан розвитку аграрного сектору та товарних ринків.

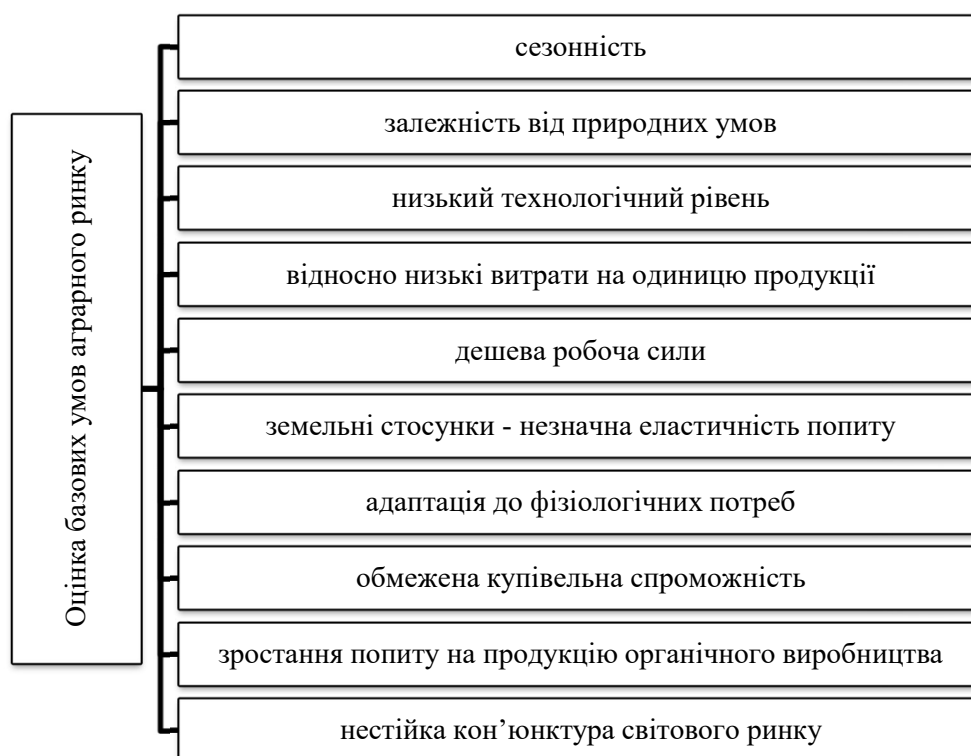

Рисунок 1.5 - Оцінка базових умов аграрного ринку [17]

Саме під впливом базових умов ринку сільськогосподарської продукції як з боку попиту, так і пропозиції формується специфіка структури аграрного ринку, яка є основною складовою ринкового механізму.

Другим етапом аналізу ринкової структури аграрного сектору є визначення обсягу та методів національного регулювання, оскільки від цього значною мірою залежить ефективність ринків сільськогосподарської продукції.

Третій етап методу аналізу ринкової структури полягає у дослідженні структурних характеристик ринку (рис. 1.6).

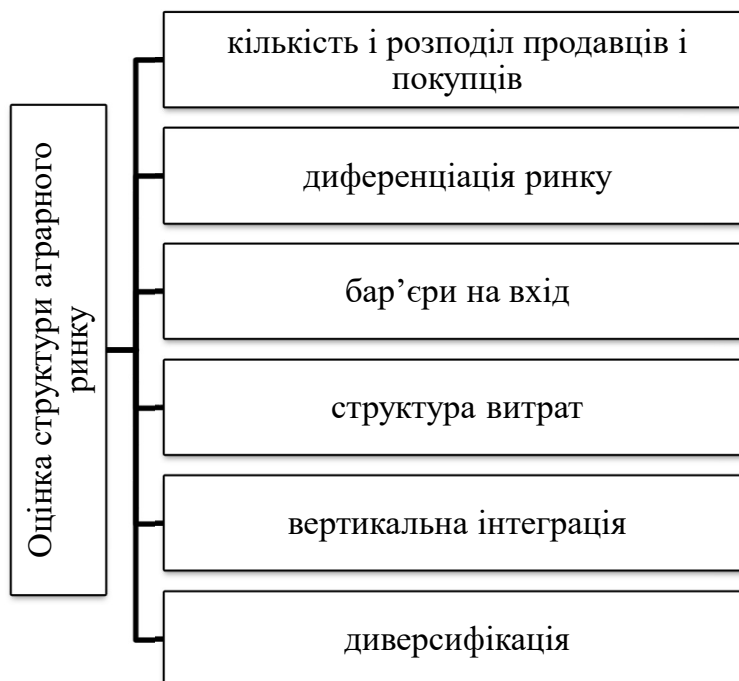

Рисунок 1.6 - Оцінка структури аграрного ринку [18]

Четвертий етап базової парадигми «структура-поведінка-результативність» – поведінка суб'єктів ринку – це аналіз правового поля, в якому діють суб'єкти ринку, оцінка якості бізнес-середовища та аналіз поведінки суб'єктів ринку. Маркетингові стратегії, виробничі інвестиції та поведінка інших гравців ринку (посередників, споживачів, держави).

На п'ятому, заключному, етапі досліджується результативність ринку в основі якого є оцінка не тільки з точки зору ефективності виробництва і розміщення аграрних ресурсів, але й з точки зору забезпечення зайнятості і

соціальної справедливості, справедливого розподілу доходів між учасниками ринку, а саме:

- ефективність процесу виробництва;
- конкурентоспроможність продуктів;
- НТП;
- зайнятість;
- соціальна справедливість.

На цьому етапі досліджуються також цінові параметри та рівень задоволеності попиту на внутрішньому ринку.

Але до питання оцінки ефективності розвитку аграрного ринку ЄС насправді можна підходити з різних сторін. Так, зарубіжні науковці економічного спрямування оцінюють розвиток аграрного ринку із врахуванням трьох аспектів, які є взаємодоповнюючими. Їх можна описати наступним чином:

- 1) оцінювання змін, що викликані політичними нововведеннями, змінами;
- 2) розробка спеціальних окремих показників для оцінки. Вони ґрунтуються на міжнародному порівнянні таких показників, і вони можуть поділитися на такі виміри як: показники секторальних обсягів; показники які дають становлять розміри витрат ринків продукції, так само як і ринки ресурсів; показники спрямовані на оцінку рівня бідності, соціальної нерівності; показники по рівню безпеки продуктів харчування;
- 3) дослідження бюджетних витрат, так звані бюджетні трансферти [20].

Зовсім не дивно, що при питанні ефективності розвитку аграрного ринку ключовим гравцем стає саме держава, адже її заходи можуть дійсно підвищити розвиток, проте при недбалому впровадженню таких заходів, може відбутися і абсолютно обернена ситуація. Таким чином, для того щоб мати можливість просліджувати, а також оцінювати дії держави стосовно аграрної сфери Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD) користується

такою налагодженою системою показників-індикаторів, де основними елементами стають такі як:

- індикатори по підтримці споживачів (CSE),
- індикатори по підтримці виробників (PSE),
- індикатори що націлені на підтримку послуг загального призначення (GSSE),
- індикатори щодо загальної підтримки (TSE)

Саме показники-індикатори CSE та PSE наразі визначаються як найбільш комплексні індикатори, які здатні в повній мірі оцінити рівень державних заходів по підтримці та розвитку аграрного ринку ЄС, хоча така методика діє ще з 1987 року, проте і зараз вона залишається офіційною основою під час оцінки, порівняння і зіставлення рівня аграрного розвитку різних країн світу [21].

Тобто питання оцінки ефективності розвитку аграрного ринку може розглядатися з різних сторін, де науковці самі можуть обирати той чи інший інструмент оцінки, виходячи з власних заданих критеріїв та побажань до результату.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РИНКУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ

2.1. Особливості регулювання європейського ринку аграрної продукції

В ЄС регулювання аграрного ринку відбувається на основі взаємозалежних елементів, що становлять закони та політики, основне завдання яких націлене на сталому розвитку продукції аграрного спрямування, рис.2.1:

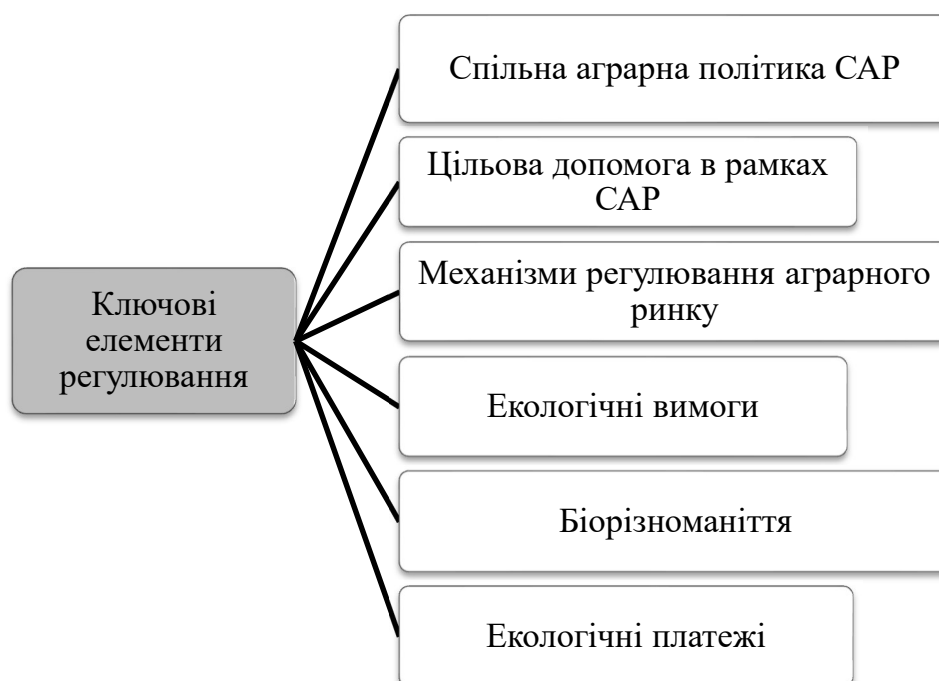

Рисунок 2.1 – Основні елементи регулювання аграрного ринку ЄС [25]

Загальна сільськогосподарська політика ЄС (CAP), запущена в 1962 році, є партнерством між сільським господарством і суспільством, а також між Європою та її фермерами. Метою Загальної сільськогосподарської політики ЄС є:

- підтримувати фермерів та підвищувати продуктивність сільського господарства, забезпечуючи стабільне постачання доступного продовольства;

- забезпечити фермерам Європейського Союзу можливість вести гідне життя;
- допомогти впоратися зі зміною клімату та стійким управлінням природними ресурсами;
- підтримувати сільські райони та ландшафти по всьому ЄС;
- підтримувати сільську економіку, створюючи робочі місця у сільському господарстві, агропродовольчій промисловості та суміжних секторах.

САР – це спільна політика для всіх країн ЄС. Він керується та фінансується на європейському рівні з ресурсів бюджету ЄС.

Щоб зміцнити роль європейського сільського господарства в майбутньому, САР розвивалася протягом багатьох років, щоб відповідати мінливим економічним обставинам, а також вимогам та потребам громадян.

Отже, Загальна сільськогосподарська політика є ключем до забезпечення майбутнього сільського та лісового господарства, а також досягнення цілей Європейського зеленого курсу.

2 грудня 2021 року було офіційно ухвалено угоду про реформування єдиної аграрної політики (ЄАП). Нове законодавство, що набуло чинності 1 січня 2023 року, відкриває шлях до більш справедливої, екологічної та ефективної ЄСП.

ЄАП спрямований на забезпечення стійкого майбутнього для європейських фермерів, надання більш адресної підтримки невеликим фермам та надання країнам ЄС більшої гнучкості в адаптації заходів до місцевих умов.

Сільське господарство та сільські райони займають центральне місце в Європейській зеленій угоді, а САР 2023-27 стане ключовим інструментом у досягненні амбіцій стратегії «Від ферми до столу» та стратегії біорізноманіття.

Підтримка фермерів та сільських зацікавлених сторін у 27 країнах ЄС заснована на правовій базі САР 2023-27 та варіантах, докладно описаних у стратегічних планах САР, схвалених Комісією. Затверджені плани покликані

зробити значний внесок у реалізацію амбіцій Європейського зеленого курсу, стратегії «від ферми до столу» та стратегії збереження біорізноманіття.

Сільське господарство відрізняється від більшості інших видів бізнесу, оскільки застосовуються такі особливості:

- незважаючи на важливість виробництва продуктів харчування, доходи фермерів приблизно на 40% нижчі порівняно з несільськогосподарськими доходами;
- сільське господарство більше залежить від погоди та клімату, ніж багато інших галузей;
- існує неминучий тимчасовий розрив між споживчим попитом та здатністю фермерів забезпечити пропозицію: вирощування більшої кількості пшениці чи виробництво більшої кількості молока неминуче потребує часу.

Будучи економічно ефективними, фермери повинні працювати стійким та екологічно безпечним чином, зберігаючи ґрунти та біорізноманіття.

Невизначеність бізнесу та вплив сільського господарства на довкілля виправдовують важливу роль, яку державний сектор відіграє для фермерів в країнах ЄС. ЄС вживає наступних заходів:

- підтримка доходів через прямі виплати забезпечує стабільність доходів і винагороджує фермерів за екологічно чисте сільське господарство та надання громадських послуг, які зазвичай не оплачуються ринками, наприклад, за турботу про сільську місцевість;
- ринкові заходи для вирішення складних ринкових ситуацій, таких як раптове падіння попиту через побоювання щодо здоров'я або падіння цін внаслідок тимчасового надлишку пропозиції на ринку;
- заходи щодо розвитку сільських районів з національними та регіональними програмами для задоволення конкретних потреб та проблем, що стоять перед сільськими районами.

САР 2023-27 є модернізованою політикою, в якій особлива увага приділяється результатам та продуктивності.

Кожна країна ЄС розробила національний стратегічний план САР, що поєднує фінансування підтримки доходів, розвитку сільських районів та ринкових заходів. При розробці своїх стратегічних планів країни ЄС зробили свій внесок у досягнення десяти конкретних цілей за допомогою інструментарію широких політичних заходів, наданого Комісією, який можна було б сформувати з урахуванням національних потреб та можливостей.

Законодавство САР встановлює загальний набір показників як частину нової системи ефективності, моніторингу та оцінки. Індикатори будуть відстежуватися за допомогою щорічних звітів про результати діяльності та дворічного огляду ефективності стратегічних планів САР для оцінки прогресу країн ЄС у досягненні своїх цілей та завдань САР.

САР 2023-27 містить низку політичних реформ для підтримки переходу до сталого сільського та лісового господарства в ЄС. САР 2023-27 підтримує сільське господарство, вносячи набагато більший внесок у досягнення цілей Європейського зеленого курсу:

1. більш високі зелені амбіції: плани САР відповідають екологічному та кліматичному законодавству. У своєму стратегічному плані САР кожна країна ЄС зобов'язана демонструвати більш високі амбіції щодо навколишнього середовища та дій щодо боротьби зі зміною клімату порівняно з попереднім програмним періодом (без «відступу») та зобов'язана оновлювати план при зміні клімату та екологічного законодавства;

2. сприяти досягненню цілей «Зеленого курсу»: національні стратегічні плани САР сприяють досягненню цілей «Зеленого курсу» (рекомендації САР визначають, як очікується цей внесок);

3. розширені умови: виплати бенефіціарів ЄАП прив'язані до суворішого набору обов'язкових вимог. Наприклад, у кожній фермі не менше 3% орних земель відведено під біорізноманіття та непродуктивні елементи з можливістю

отримання підтримки через еко-схеми для досягнення 7%. Також охороняються водно-болотні угіддя та торфовища;

4. еко-схеми: не менше 25% бюджету прямих виплат виділяється на еко-схеми, що забезпечують сильніші стимули для кліматичних та екологічно безпечних методів та підходів ведення сільського господарства (таких як органічне землеробство, агроекологія, вуглецеве землеробство тощо), а також покращення умов утримання тварин;

5. розвиток сільських районів: не менше 35% коштів виділяється на заходи щодо підтримки клімату, біорізноманіття, навколишнього середовища;

6. операційні програми: у секторі фруктів та овочів операційні програми спрямовують не менше 15% своїх витрат на охорону навколишнього середовища;

7. клімат та біорізноманіття: 40% бюджету CAP має бути орієнтовано на клімат і рішуче підтримувати загальне зобов'язання виділити 10% бюджету ЄС на цілі біорізноманіття до кінця періоду багаторічної фінансової структури ЄС (MFF).

CAP 2023-27 направляє підтримку тим, хто її найбільше потребує, а саме:

- перерозподіл підтримки доходів: країни ЄС повинні спрямовувати не менше 10% своїх прямих платежів на інструмент перерозподільної підтримки доходів, щоб краще задовольняти потреби у доходах дрібних та середніх ферм;
- активні фермери: нове законодавство містить обов'язкове, але гнучке визначення активного фермера, яке має бути встановлене країнами ЄС, включаючи рівень діяльності, що проводиться. Тільки активні селяни можуть отримати певну підтримку ЄС;
- соціальні умови: виплати CAP пов'язані з дотриманням певних трудових стандартів ЄС, та бенефіціари стимулюються до покращення умов праці на фермах;
- конвергенція платежів: у CAP 2023-27 рівні підтримки доходів більше сходяться як всередині окремих країн ЄС, так і між країнами ЄС;

- підтримка молодих фермерів: країни ЄС повинні розподіляти не менше 3% свого бюджету прямих виплат молодим фермерам у вигляді доходу або інвестиційної підтримки, або стартової допомоги для молодих фермерів;
- покращення гендерного балансу: гендерна рівність та розширення участі жінок у сільському господарстві – вперше – є частиною цілей стратегічних планів CAP. Країни ЄС мають оцінити ці проблеми та вирішити виявлені проблеми.

CAP 2023-27 зміцнить позиції фермерів у ланцюжку поставок та підвищить конкурентоспроможність агропродовольчого сектору:

- 1) покращення переговорної сили: нові правила зміцнюють співпрацю виробників, заохочуючи фермерів працювати разом і дозволяючи їм створювати врівноважуючу силу на ринку;
- 2) ринкова орієнтація: CAP 2023-27 зберігає загальну ринкову орієнтацію попередніх реформ, заохочуючи ферми ЄС узгоджувати пропозицію з попитом у Європі та за її межами;
- 3) кризовий резерв: щоб упоратися з майбутніми кризами, реформована CAP включає новий фінансовий резерв у розмірі не менше 450 мільйонів євро на рік;
- 4) підтримка виноробного сектора: були узгоджені конкретні правила для покращення підтримки виноробного сектора.

Реформа охоплює три правила, які застосовуються з 1 січня 2023 року:

- Горизонтальне регулювання;
- Положення про Стратегічний план;
- Регулювання Організації спільного ринку.

На 2021 та 2022 роки діяло перехідне регулювання, що усуває розрив між чинним та новим законодавством.

Щоб компенсувати втрачені обсяги світової торгівлі, сільськогосподарська політика ЄС була спрямована на стимулювання (або запобігання падінню) сільськогосподарського виробництва в ЄС. В рамках даної політики ЄС заохочує

невикористання деяких потенційно продуктивних сільськогосподарських територій, серед іншого, для захисту біорізноманіття. Враховуючи продовольчу кризу, у березні 2022 року Європейська комісія дала країнам ЄС дозвіл відступити від деяких чинних правил та забезпечити екологічні платежі [25], навіть якщо фермери не виділятимуть землю, а використовуватимуть її для вирощування продуктів харчування та кормів у 2022 році. Відступ було частково продовжено до 2024 року [26].

За даними ФАО, в ЄС-27 налічувалося близько 6,1 мільйона гектарів залежних земель. Це становить близько 6 відсотків орних земель у ЄС. Дані землі нерівномірно розподілені між країнами ЄС і не обов'язково пропорційні їхнім розмірам. Тільки Іспанії є половина закладених земель, тоді як у Німеччині зареєстровано менше закладених земель, ніж у Греції. Взагалі, коли селяни відводять землю, вони вибирають ділянки з продуктивністю нижче середнього[27]. Крім того, вигоди для біорізноманіття від збереження земель допоможуть підтримати виробничий потенціал сільськогосподарських територій ЄС у середньостроковій та довгостроковій перспективі.

Управління орними землями та залежними землями може стати потужним важелем для зменшення деяких наслідків цього сектора з погляду викидів парникових газів, біорізноманіття та водокористування.

Зрештою, повернення у виробництво нинішніх 6 % земель, що знаходяться під парою, навряд чи буде реалістичним. Вигода від полегшення ситуації на ринку буде невеликою порівняно з витратами на екологічні збитки. Відстрочення вимоги прямих зелених платежів щодо виділення 4 відсотків землі (включаючи поклади) для непродуктивного використання на всіх фермах площею не менше 10 гектарів – спочатку планувалося розпочати у 2023 році [28] – було частково пом'якшено до 2024 року [29]. Це може дозволити дещо збільшити виробництво сільськогосподарської продукції в країнах ЄС в 2023 році, оскільки ця земля вже обробляється, тому відстрочення вжитого заходу не призведе до повернення у виробництво залежних земель із супутнім екологічним збитком. Оскільки 4-відсотковий розподіл буде необхідний всюди ЄС, у тому числі найбільш

продуктивних регіонах, виведення цієї землі з виробництва призведе до вимірного скорочення виробництва в той час, коли світові ринки дуже волативні.

Сучасна криза і, можливо, стійке зростання цін на паливо, що викопується, можуть прискорити перехід до скорочення або заміни хімічних добрив. В основному з екологічних міркувань стратегія ЄС від ферми до столу націлена на скорочення використання неорганічних добрив у Європі до 2030 року як мінімум на 20 відсотків. Екологічні дослідження послідовно показали, що добрива можуть значно впливати на навколишнє середовище: від евтрофікації до вилуговування в ґрунтові води [34]. Крім того, встановлено, що на ланцюжок поставок азотних добрив припадає 11 % викидів парникових газів у сільськогосподарському секторі та 2,1% загальних глобальних викидів. ЄС працював над збільшенням авансових виплат фермерам, частина яких, безумовно, піде на збільшення видатків на добрива.

2.2. Тенденції розвитку динаміки, обсягів та структури ринку аграрної продукції ЄС

Виробництво аграрної продукції ЄС, яке здійснюється мільйонами переважно дрібних ферм, перетворюється на великий бізнес, навіть якщо не враховувати його важливість як ключового фактору для подальшої переробки продуктів харчування та напоїв.

Аграрний сектор вніс 215,5 млрд. євро до загального ВВП ЄС у 2022 році. Якщо уявити це в деякому контексті, внесок сільського господарства в економіку ЄС був лише трохи більшим, ніж ВВП Греції в 2022 році, 16-й за величиною економіки серед країн ЄС.

Валова додана вартість сільськогосподарської галузі ЄС, яка є різницею між вартістю всього, що виробив основний сільськогосподарський сектор ЄС, та вартістю послуг і товарів, що використовуються у виробничому процесі, мала динаміку до зростання із рівня в 174,184 млрд. євро в 2018 році до 220,745 млрд.

євро за результатом 2022 року (рис. 2.2). Більш детальну динаміку по окремих європейських країнах можна розглянути у Додатку А.

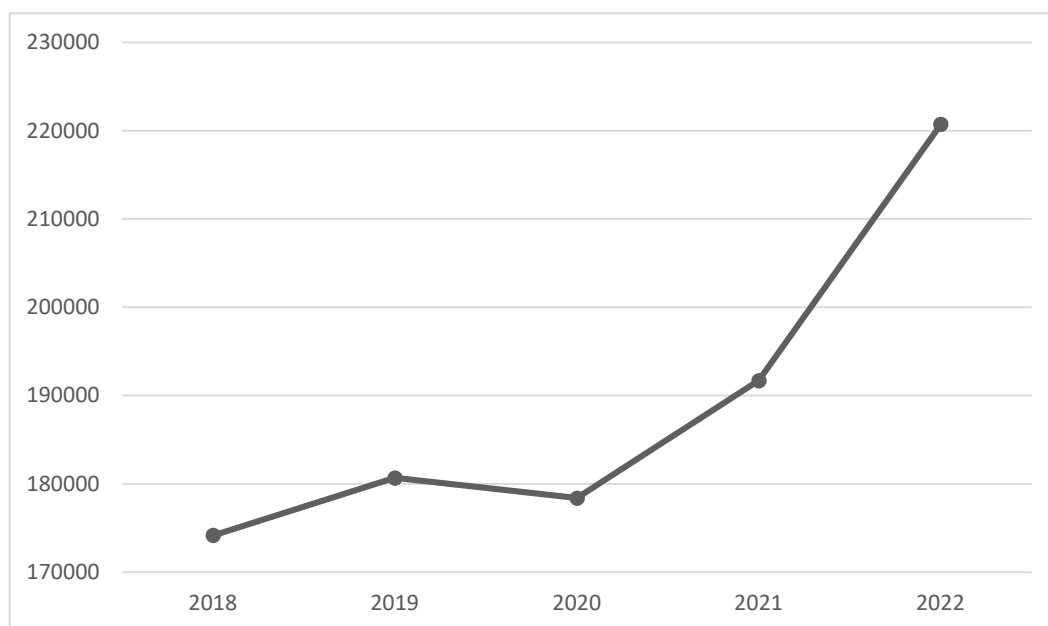

Рисунок 2.2 – Динаміка валової доданої вартості аграрної продукції ЄС в 2018-2022 рр., млн. євро [57]

Найвищий рівень доданої вартості в країнах ЄС був в Франції, де зріс за п'ять років з рівня в 33, 576 млрд. євро в 2018 році до 41,636 млрд. євро в 2022 році. На другому місці перебувала Італія, додана вартість аграрної продукції якої зросла на 8,26% із рівня в 34,014 млрд. євро в 2018 році до 36,825 млрд. євро за результатом 2022 року.

Загальна вартість аграрної продукції, що була вироблена країнами ЄС за період 2018-2022 рр. зросла на 31,54% за країнами Європейського союзу (27 країн з 2020 року) та на 29,4% за країнами Єврозони. Вартість всього, що виробила аграрна промисловість ЄС у 2022 році, становила 537,5 млрд. євро; сюди входить вартість сільськогосподарських культур, тварин, сільськогосподарських послуг (див. рис.2.3):

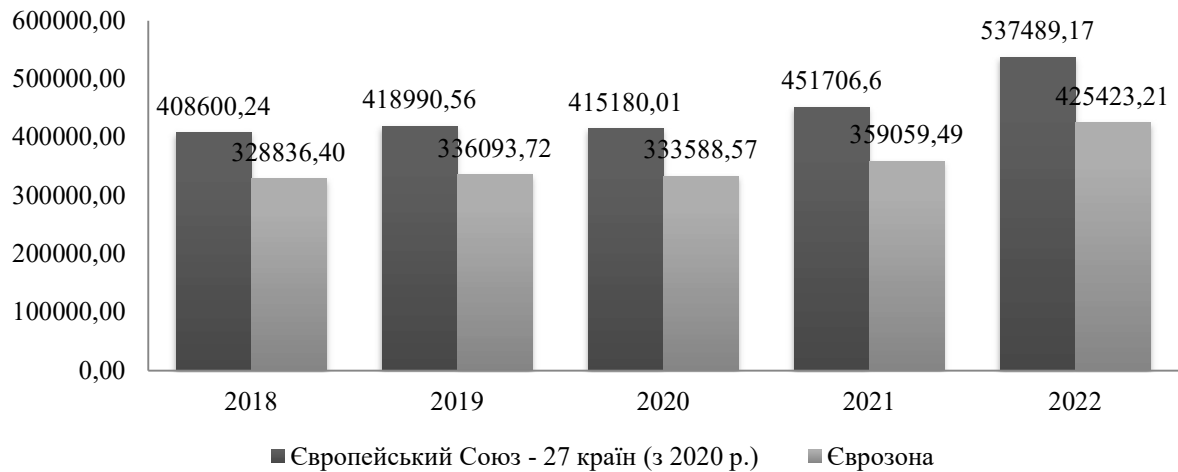

Рисунок 2.3 – Динаміка загальної вартості аграрної продукції, виробленої ЄС в 2018-2022 рр., млн. євро [57]

Внески держав-членів ЄС значно відрізнялися, відображаючи відмінності в обсягах виробництва, отриманих цінах, а також у поєднанні культур, що вирощуються, тварин, зібраної тваринницької продукції та послуг.

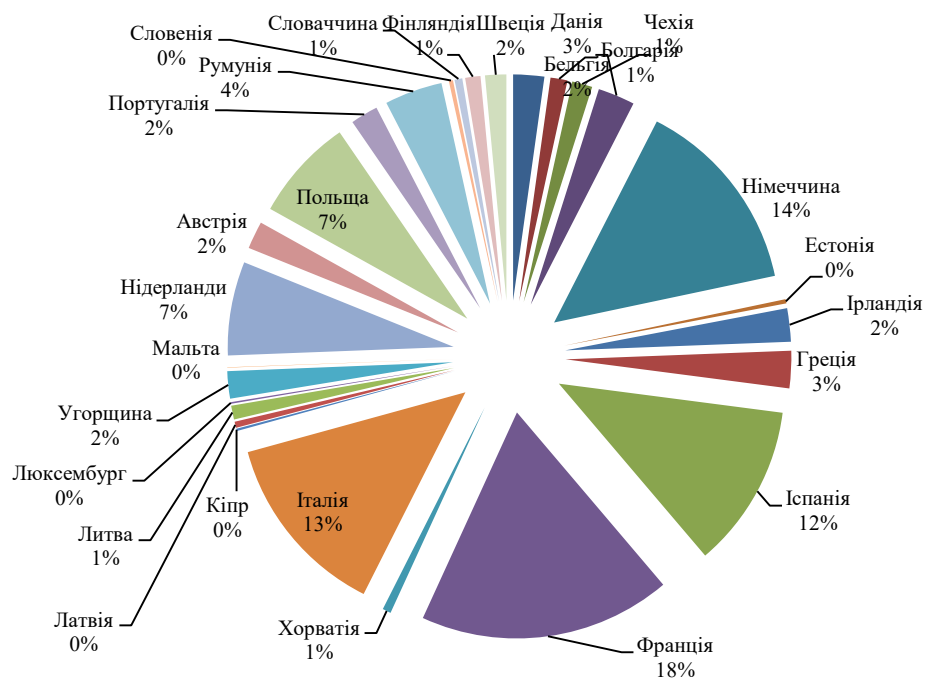

Рисунок 2.4 – Структура сукупної вартості аграрної продукції в ЄС в 2022 році, % [57]

Більше половини (57,3%) сукупної вартості аграрної продукції ЄС в 2022 році припадало на «велику четвірку», як зазначено на рис. 2.4:

- Францію (97,1 млрд євро, або 18%);

- Німеччину (76,2 млрд євро або 14%),
- Італію (71,5 млрд євро або 13%);
- Іспанію (63,0 млрд євро або 12%).

Наступною групою країн-членів ЄС стали Польща (39,5 млрд євро), Нідерланди (36,1 млрд євро) та Румунія (22,2 млрд євро) (рис. 2.5). Три чверті (75,5 %) від загальної вартості сільськогосподарської продукції ЄС у 2022 році припало на ці сім держав-членів ЄС (Додаток Б). Таким чином, темп приросту ЄС за 5 років склав 31,5%:

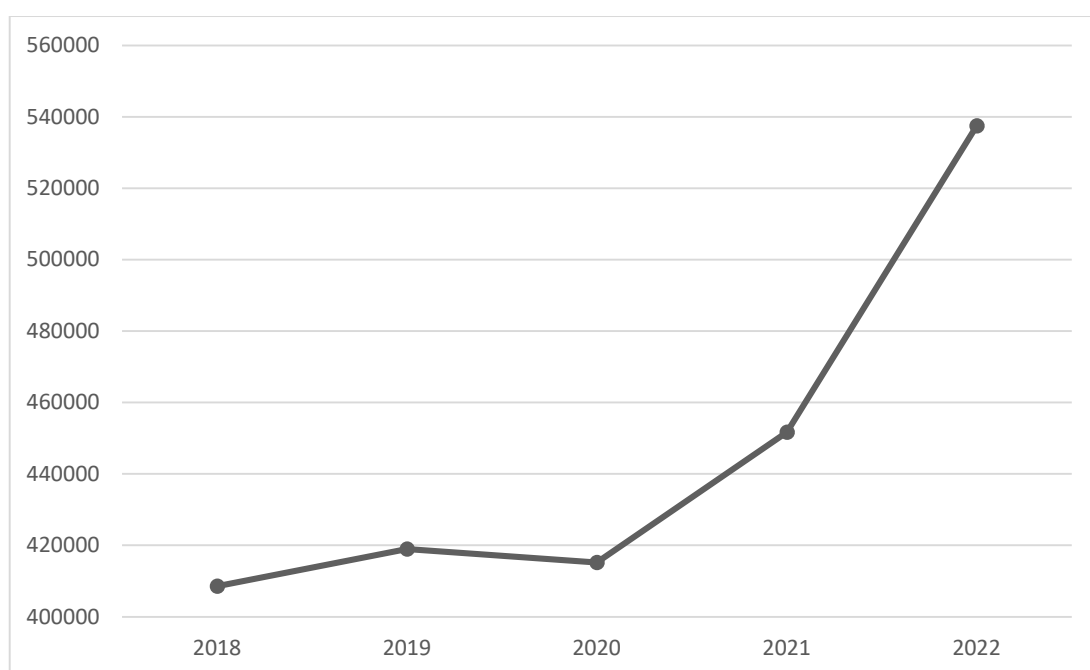

Рисунок 2.5 – Динаміка загальної вартості аграрної продукції, виробленої в країнах ЄС в 2018-2022 рр., млн. євро [57]

Сільськогосподарська промисловість ЄС створює додану вартість у розмірі 0,70 євро на 1 євро. Тим не менш, ця відносна додана вартість у 2022 році була нижчою, ніж в інші роки, оскільки відносний пік становив 0,79 євро у 2017 році.

Відповідно до рис. 2.6 трохи більше половини (53,6 %) вартості загального обсягу виробництва сільськогосподарської галузі ЄС у 2022 році припало на частку сільськогосподарських культур (287,9 млрд євро), серед яких найбільш цінними культурами були зернові, овочі та садові рослини. В цілому

виробництво сільськогосподарських культур в країнах ЄС за досліджуваний період зросло на 30,1% із обсягу в 221,3 млрд. євро в 2020 році до 287,9 млрд. євро в 2022 році.

Рисунок 2.6 – Динаміка виробництва сільськогосподарських культур в ЄС в 2020-2022 році, % та млрд. євро [57]

Прибране виробництво зернових (включаючи рис) у ЄС у 2022 році оцінювалось у 270,9 мільйона тонн. Це на 26,7 мільйона тонн менше, ніж у 2021 році, що еквівалентно зниженню на 9,0%. Таким чином, рівень виробництва впав ще нижче за рекордні 307,9 млн тонн, зафіксованих у 2014 році.

У 2022 році Франція зібрала 59,9 млн. тонн зернових, що відповідає 22,1% від загального врожаю ЄС. Німеччина зібрала 43,5 млн. тонн зернових (16,1% від загального обсягу ЄС), Польща 35,0 млн. тонн (12,9% від загального обсягу ЄС), Іспанія 19,3 млн. тонн (7,1% від загального обсягу ЄС) та Румунія 18,9 млн. тонн (7,0% загального обсягу ЄС).

Загальне зниження врожаю зернових у ЄС у 2022 році було зумовлено подіями у Румунії, що постраждала від посухи.

Урожай кукурудзи на зерно та кукурудзяних сумішей у ЄС впав до 53,0 млн. тонн у 2022 році, що на 20,0 млн. тонн менше, ніж у 2021 році (що

еквівалентно зниженню на 27,5%). Це різке падіння головним чином відбило вплив широкомасштабних посух у ЄС, при цьому видима врожайність різко знизилася, а також скоротилася посівна площа (-4,4% до 8,8 млн. га). Спад на рівні ЄС стався головним чином через зниження обсягів виробництва врожаю в Румунії.

Виробництво ячменю в ЄС у 2022 році практично не змінилося і становило 52,0 млн. тонн. Між ключовими державами-виробниками були значні відмінності; Відбулося різке зниження врожаю ячменю в Іспанії (-24,2%, скорочення на 2,2 млн тонн), але вищі рівні були в Німеччині (+7,6%, збільшення на 0,8 млн тонн) та в країнах Північної Європи (Данія +19,1%, Швеція +42,4% та Фінляндія +40,4%).

Виробництво вівса в ЄС у 2022 році також не змінилося і склало 7,5 млн. тонн, незважаючи на різке скорочення посівних площ (-8,0%). Зростання виробництва у Фінляндії (+52,1 %) та Швеції (+33,3 %) значною мірою компенсувало спад в Іспанії (-27,3 %), Франції (-21,0 %) та Польщі (-7,6 %).

Різке скорочення посівних площ жита в ЄС у 2022 році (всього -9,9%) призвело до зниження (-7,7%, або 0,6 млн. тонн) врожаю до 7,8 млн. тонн. Спад у ЄС обумовлений головним чином зниженням виробництва у Польщі, Німеччині та Іспанії.

Нестабільність на світових ринках, що продовжується, посилена війною в Україні, а також загальне скорочення виробництва зернових в ЄС призвели до того, що ціни на зернові зросли навіть вище, ніж у 2021 році (в середньому на 45,6 % у номінальному вираженні). Прискорення подорожчання зернових культур у 2022 році характерне для всіх видів зернових: вівса (+58,2 %), жита та маслина (+53,3 %), ячменю (+47,9 %), пшениці (+46,3 %) та кукурудза на зерно (+41,0 %). Ціна на зернові загалом у 2022 році зросла вдвічі порівняно з 2015 роком.

Майже дві п'ятих (38,3%) від загального обсягу виробництва в 2022 році припадало на тварин та продукти тваринництва (206,0 млрд євро), причому більша частина припадає лише на молоко та свинарство (рис. 2.7).

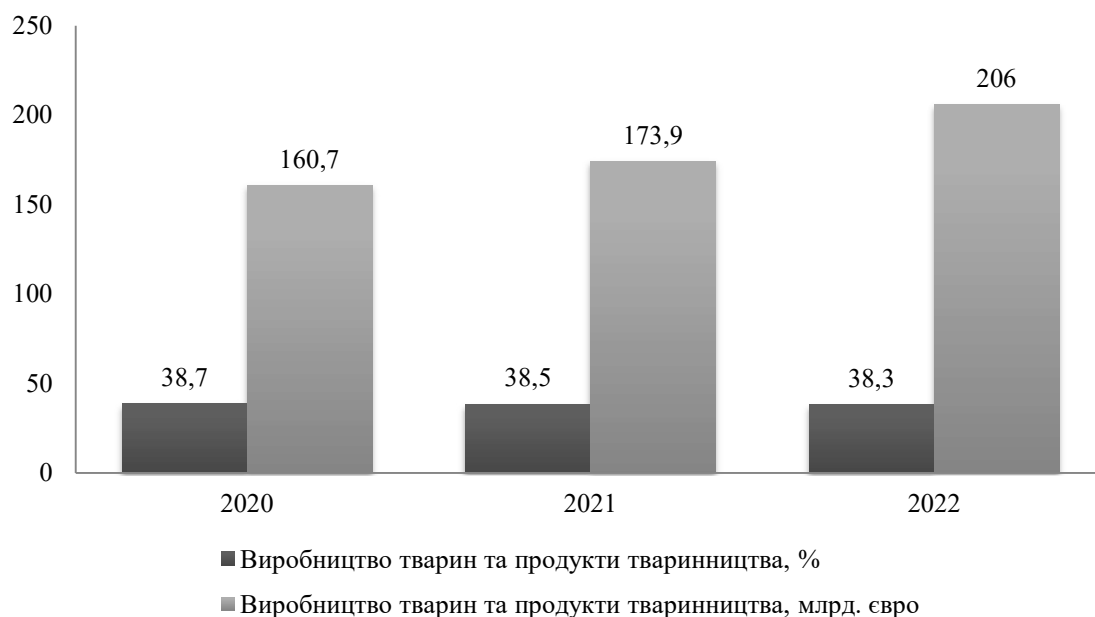

Рисунок 2.7 – Динаміка виробництва тварин та продукції тваринництва в ЄС в 2020-2022 році, % та млрд. євро [57]

Також слід відмітити, що в динаміці частка виробництва тварин та продукції тваринництва мала динаміку до скорочення на 0,4% із питомої ваги в 38,7 % в 2020 році до 38,3% за результатом 2022 року. Виробництво тварин та продукції тваринництва в динаміці зросла із 160,7 млрд. євро в 2020 році до 206 млрд. євро в 2022 році.

Решта припадає на сільськогосподарські послуги та невіддільну несільськогосподарську діяльність (рис. 2.8).

Так, обсяг сільськогосподарських послуг мав динаміку до зростання із обсягу в 18,5 млрд. євро в 2020 році до 23,4 млрд. євро в 2022 році, або на +26,5%. Також в динаміці зросли обсяги невіддільної несільськогосподарської діяльності із обсягу в 14,7 млрд. євро в 2020 році до 20,3 млрд. євро в 2022 році, або на 39,1%.

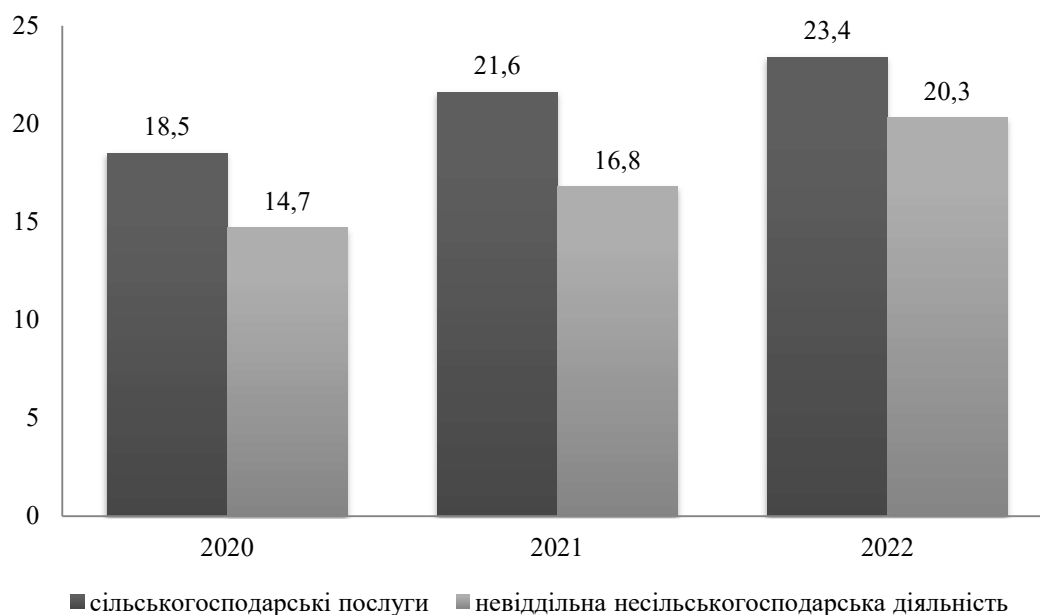

Рисунок 2.8 – Динаміка сільськогосподарських послуг та невіддільної несільськогосподарської діяльності в ЄС в 2020-2022 році, млрд. євро [57]

В структурі загальної вартості аграрної продукції, виробленої в країнах ЄС питома вага сільськогосподарських послуг в динаміці зросла із 3,44% в 2020 році до 4,35% в 2022 році (рис. 2.9).

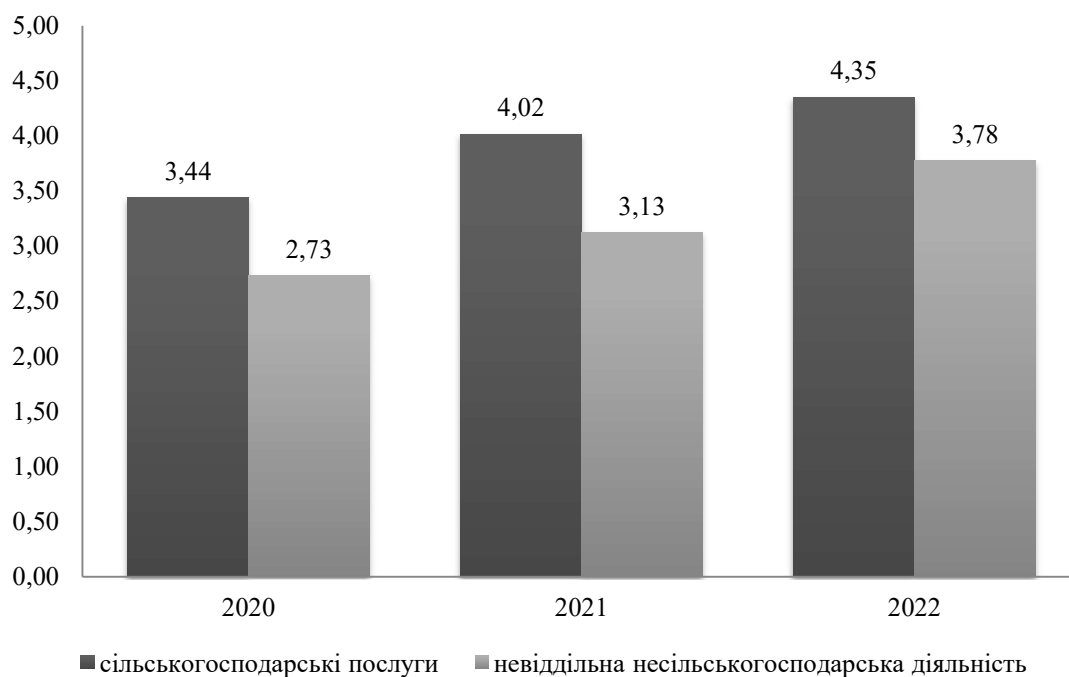

Рисунок 2.9 – Динаміка питомої ваги сільськогосподарських послуг та невіддільної несільськогосподарської діяльності в ЄС в 2020-2022 році, % [57]

Виробництво всієї цієї продукції пов'язане із витратами. Фермерам доводилося купувати товари та послуги, які використовувалися як ресурси у виробничому процесі; вони закупили такі товари, як насіння, добрива, корми для тварин, паливо для своїх тракторів, а також ветеринарні послуги та багато іншого. Багато з цих витрат різко зросли у 2022 році, чому сприяло вторгнення росії в Україну та спричинена цим нестабільність на ринках. Ці витрати на ресурси називаються «проміжним споживанням».

Наприклад, особливо різке зростання цін у 2022 році спостерігалось на енергоносії та мастильні матеріали (зростання на 53,2 %), а також добрива та покращувачі ґрунту (зростання на 89,9 %). Кінцевим результатом стало те, що проміжне споживання аграрної галузі склало загалом 316,7 млрд євро для ЄС загалом 2022 року, що на 21,8% більше, ніж 2021 року.

Динаміка проміжного споживання аграрної галузі в різних країнах ЄС в 2018-2022 рр. наведено в Додатку В. Тоді як з рис. 2.10 ситуація по ЄС в цілому в динаміці виглядає як збільшення на 35,12% за 5 років, або ж на 21,83% за 1 рік:

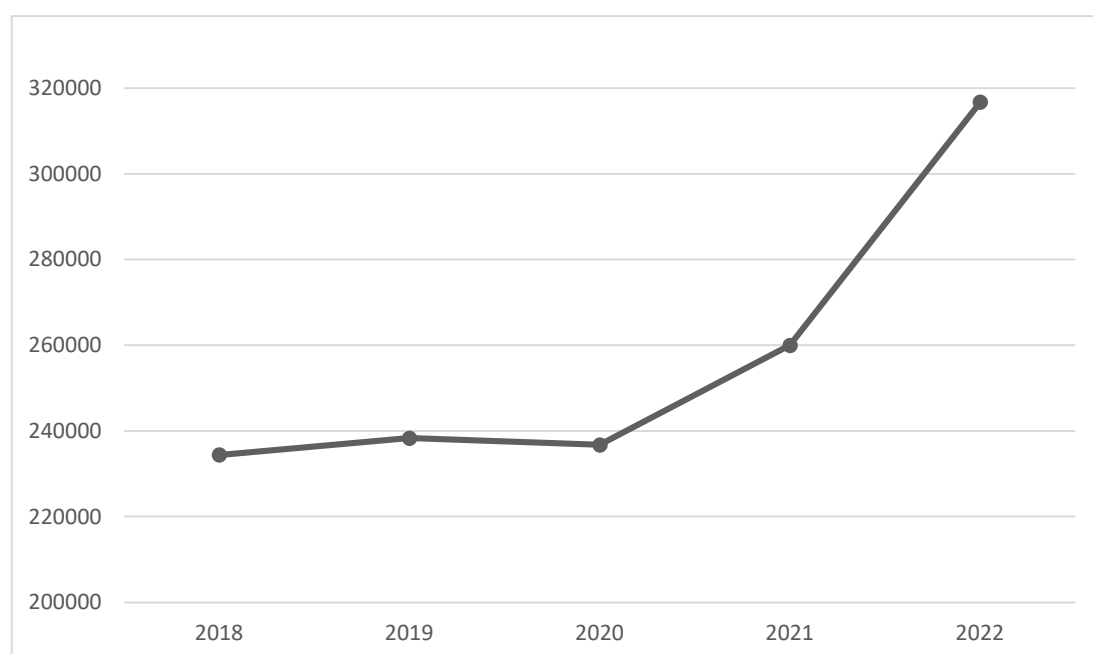

Рисунок 2.10 – Динаміка проміжного споживання аграрної галузі в країнах ЄС в 2018-2022 рр., млн. євро [57]

Деякі витрати пов'язані з розведенням тварин; їм потрібні були корми, на які припадало дві п'яті (40,0 %) від загального проміжного споживання, та ветеринарні послуги (ще 2,1 %). Аналогічно деякі витрати пов'язані з рослинництвом; фермерам були потрібні насіння та рослини (4,7 % від загальних витрат), а також багато засобів захисту рослин, гербіциди, інсектициди та пестициди (4,2 %), а також добрива та покращувачі ґрунту (9,5 %).

Розрахункова вартість продукції сільського господарства у 2022 році різко зросла у номінальному вираженні.

Таке різке збільшення обсягу виробництва сільськогосподарської промисловості ЄС у 2022 році відображало вищі значення у всіх державах-членах ЄС. Найсильніші темпи зростання були в Естонії (+53,61%), Польщі (59,8%) та Литві (+53,11%). Зростання на 25–45 % було також зафіксовано у Латвії, Німеччині, Фінляндії, Ірландії, Австрії, Словаччині та Словенії. Найменше різке зростання вартості продукції спостерігалось на Кіпрі (+5,7%), Румунії (+8,27% у національній валюті) та Іспанії (+12,4%). В цілому по ЄС у 2022 році даний показник збільшився на 22,21% порівнюючи із обсягом роком раніше (Додаток Д).

Вартість проміжних товарів та послуг, що використовуються сільськогосподарською галуззю, у 2022 році різко зросла порівняно з 2021 роком на +21,8%, що призвело до менш різкого зростання (+15,1 %) валової доданої вартості, створюваної сільськогосподарської промисловістю.

2.3. Аналіз географічної структури агросектору ЄС

Торгівля агропродовольчою продукцією ЄС (експорт + імпорт) склала 401,5 млрд. євро, з яких експорт склав 229,8 млрд. євро, а імпорт досяг 171,8 млрд. євро в 2022 році. Торговий баланс ЄС у 2022 році становив 58 млрд. євро (табл. 2.1):

Таблиця 2.1 – Динаміка торгового балансу аграрної галузі в країнах ЄС в 2018-2022 рр., млн. євро [57]

Продукція	Експорт	Імпорт	Торговий баланс
Продукція агросектору	229 820	171 765	58 055
Зернові продукти та борошномельні продукти	22 935	4 858	18 078
Молочні продукти	20 403	2 550	17 853
Вино та винна продукція	18 256	1 846	16 410
Свинина	13 819	373	13 446
Пиво, сидр та інші напої	10 910	2 314	8 596
Змішані харчові продукти та інгредієнти	14 871	6 700	8 171
Кондитерські вироби та шоколад	10 281	2 749	7 532
Спирти та лікери	9 742	4 404	5 338
Корма для тварин та кормові культури	8 572	3 520	5 051
Оливки та оливкова олія	5 036	798	4 237
Пластівці	16 856	12 745	4 111
Вироби з фруктів, горіхів та овочів	10 496	6 512	3 984
Птах та яйця	5 931	2 284	3 647
Овочі	8 265	5 070	3 196
Тютюн, сигари та цигарки	6 152	3 700	2 452
Інші продукти тваринного походження	8 204	6 083	2 121
Яловичина та телятина	4 334	2 597	1 736
Цукор та глюкоза	619	1 399	- 779
Маргарин та інші олії та жири (рослинні)	2 311	5 102	-2 792
Рослинні олії (олійна та пальмова)	4 028	10 957	-6 930
Кава, чай, какао та спеції	7 400	21 944	-14 545
Фрукти та горіхи	6 022	22 196	-16 174
Олійні та білкові культури	2 517	25 799	-23 281
Риба та рибні продукти	7 621	31 805	-24 184
Сільськогосподарські продукти і риба	237 431	203 574	33 857

Така еволюція торгівлі стала результатом безпрецедентного зростання світових цін протягом року на велику кількість товарів. Імпорт ЄС збільшився більше (+41,6 млрд. євро), ніж експорт (+31,7 млрд. євро). У результаті чистий торговельний баланс ЄС скоротився на 10 мільярдів євро порівняно з 2021 роком. Це в основному пов'язано зі зростанням цін на основні сільськогосподарські товари, особливо на каву та соєві шроти. Ці дві категорії є найважливішими імпортованими товарами у 2022 році, їх обсяг досяг 12,8 млрд євро та 8,7 млрд євро. Щодо експорту, то двома основними експортними товарами є зернові продукти та вино (19,8 млрд євро та 17,7 млрд євро відповідно). Найбільш різке зростання вартості експорту зафіксовано за пшеницею (+63% у річному

обчисленні, досягнувши 11,6 млрд євро). Збільшення експорту також відбулося за рахунок збільшення обсягів експорту.

2022 року експорт аграрної продукції ЄС досяг 229,8 млрд євро (+31,7 млрд євро порівняно з 2021 роком, +16%). Великобританія залишається безумовно першим пунктом призначення експорту ЄС, становлячи одну п'яту від загального обсягу експорту ЄС (табл. 2.2)

США посідають друге місце з 13% експорту ЄС у 2022 році, а замикає трійку Китай із 7% загального експорту ЄС.

Експорт ЄС до Великобританії досяг 47,8 млрд євро. Порівняно з 2021 роком зростання становило 5,9 млрд євро, +14%. Експортна вартість усіх категорій агропродовольчої продукції збільшилася, за винятком двох (фрукти та горіхи, садівництво).

Таблиця 2.2 – Динаміка експорту аграрної продукції країнами ЄС в 2020-2022 рр., млн. євро [57]

Показники	Роки, млн. дол.			Темп приросту, %
	2020	2021	2022	2022/2021
Загальний експорт	184 462	198 141	229 810	15,98
Великобританія	41 962	41 946	47 840	14,05
США	21 447	24 518	28 898	17,86
Марокко	2165	2 368	4 006	69,17
Швейцарія	9 030	9 858	11 155	13,16
Саудівська Аравія	4305	3631	4 793	32,00
Камбоджа	252	419	284	-32,22
Україна	2 841	3 109	2 845	-8,49
росія	6840	7 341	7 015	-4,44
Гонконг	2 540	2 159	1 829	-15,28
Китай	17 684	17 148	15 790	-7,92
Інший країни	75 396	85 643	105 354	23,02

Найсильніше зростання у 2022 році було зафіксовано для зернових продуктів та продуктів борошномельного виробництва (+1,1 млрд євро). Далі йдуть молочні продукти, а також продукти із фруктів, горіхів та овочів з

відповідним збільшенням більш ніж на 500 мільйонів євро. Певною мірою це пов'язано зі зростанням цін, оскільки обсяги відвантаження залишалися відносно стабільними. У кількісному вираженні експорт за низкою агропродовольчих категорій знизився (зернові, садівництво та овочі).

Експорт ЄС до США досяг 28,9 млрд євро, що на 4,4 млрд євро більше, ніж торік (+18%). Основними експортованими товарами були вино та виноробна продукція (5 млрд євро, +11% у річному обчисленні), спиртні напої та лікери (3,8 млрд євро, +16%), а також зернові продукти та борошномельні продукти (2,7 млрд євро, +38%).

Експорт ЄС до Китаю скоротився у 2022 році і досяг 15,8 млрд євро. Це зниження на 8% у річному вирахованні (-1,4 мільярда євро. Зниження було зумовлено скороченням обсягу експортованої свинини, що призвело до падіння її вартості. Проте свинина з ЄС є найбільшим експортованим товаром до Китаю за вартістю, наближаючись до зернових продуктів та продуктів борошномельного виробництва (на суму 3,3 млрд. євро).

У 2022 році ЄС збільшив експорт пшениці до країн, що розвиваються. Найбільш важливими напрямками були Алжир (4,9 млн т), Марокко (4,1 млн т), Єгипет (2,9 млн т) та Нігерія (2,5 млн т).

У 2022 році експорт зернових та борошномельних продуктів з ЄС збільшився на 22% порівняно з аналогічним періодом минулого року, переважно це стосується харчових продуктів для дитячого харчування (+30%) та макаронних виробів (+34%). У натуральному вираженні, в той час як експорт крохмалю та солоду знизився (на 13% та 17% відповідно), експорт з ЄС зернових продуктів, а також борошна та пластівців збільшився на 2% та 4% відповідно. У 2022 році експорт зернових продуктів в основному було здійснено до Великобританії (+6%), тоді як борошна та пластівців значно збільшився у регіоні Близького Сходу та Північної Африки (+32%).

ЄС є нетто-експортером продуктів тваринного походження. 2022 року ЄС експортував 45 млрд. євро всієї продукції тваринництва, що на 10% більше, ніж минулого року. Основною експортною статтею є молочні продукти. 2022 року

ЄС експортував 20,4 мільярда євро (в основному сир і сироватку), чому сприяли високі ціни на світовому ринку. У той же час імпорт ЄС сягнув 2,6 млрд євро.

Незважаючи на спад, свинина залишається першим за величиною м'ясним продуктом, що експортується. У 2022 році ЄС експортував свинини 13,8 млрд євро, що на 5% менше у порівнянні з аналогічним періодом минулого року (і на 9% менше у порівнянні з 2020 роком). Імпорт ЄС становив 373 мільйони євро.

Експорт птиці та яєць з ЄС становив 5,9 млрд євро, а імпорт ЄС досяг 2,3 млрд євро. Незважаючи на збільшення експорту на 20% за рахунок зростання питомої вартості обсяг експорту знизився на 204 тис. тонн.

Експорт яловичини та телятини з ЄС досяг 4,3 млрд євро (+11%) та в основному орієнтований на Велику Британію, Ізраїль та Швейцарію. Збільшення вартості багато в чому зумовлювалося зростанням вартості одиниці експорту.

Таблиця 2.3 – Динаміка імпорту аграрної продукції країнами ЄС в 2020-2022 рр., млн. євро [57]

Країни	Роки, млн. євро			Абсолютний приріст, %
	2020	2021	2022	2022/2021
Імпорт	121 600	130 122	171 768	32,01
Бразилія	11 362	13 548	20 158	48,79
Великобританія	15 685	11 874	15 216	28,15
Україна	5 837	6927	13 045	88,32
США	9 587	9 254	12 223	32,08
Китай	5 128	6109	9656	58,06
Аргентина	4 378	5 171	6 922	33,86
Індонезія	4 334	5 649	6699	18,59
Туреччина	4652	5 033	5 536	9,99
Швейцарія	4 596	4 523	4 813	6,41
Австралія	1 155	1 901	3 804	100,11
Індія	2364	2 921	3 655	25,13
В'єтнам Спати	2 168	2 222	3 433	54,50
Малайзія	2 249	2 657	3 403	28,08
Перу	2 425	2 711	3 377	24,57
Інший країни	42 377	46 363	56 321	21,48

У 2022 році імпорт аграрної продукції ЄС досяг 172 млрд євро (+41,7 млрд євро порівняно з 2021 роком, +32%) (табл. 2.3). Бразилія залишається першим

напрямок імпорту для ЄС, на її частку припадає 12% від загального імпорту ЄС.

Великобританія посідає друге місце з 9% імпорту ЄС у 2022 році. Україна обігнала США у 2022 році як третє джерело імпорту аграрної продукції ЄС.

Імпорт ЄС із Бразилії досяг 20,2 млрд євро. Це є зростанням на 49% порівняно з 2021 роком. Найбільше зростання у вартісному вираженні зафіксовано для кави, чаю, коки та спецій (+1,5 млрд. євро), зернових (+1,6 мільярда євро), а також олійних та білкових культур(+1,6 млрд. євро).

Хоча це багато в чому зумовлювалося зростанням світових цін протягом 2022 року, обсяги торгівлі також були динамічними. Найбільш помітно збільшення обсягів імпорту зернових (+144% у річному обчисленні, в основному кукурудзи), рослинних олій (+87%), а також цукру та глюкози (+78%).

У 2022 році імпорт ЄС з Великобританії збільшився на 28% і досяг 15,2 млрд євро. Після значного падіння у 2021 році обсяги імпорту у 2022 році досягли рівня 2020 року. Це сталося у вартісному вираженні у разі зростання світових ринкових цін, але не в обсягах. Справді, незважаючи на зростання імпорту зернових з Великобританії (+37% порівняно з 2020 роком), більша частина імпорту ЄС була нижчою за рівень 2020 року, особливо фрукти та горіхи, цукор та глюкоза, вино та продукти на його основі та продукти із фруктів, горіхів та овочів.

Імпорт ЄС з України збільшився на 88% у 2022 році порівняно з 2021 роком. Імпорт ЄС досяг 13 млрд. євро і становив 8% від загального імпорту аграрної продукції ЄС. Збільшення відбулося в основному за рахунок імпорту зернових (+2,8 млрд євро, досягнувши 4,6 млрд євро), а також олійних та білкових культур (+1,9 млрд євро, досягнувши 3,6 млрд євро). Зростання імпорту ЄС зумовлювалося як збільшенням обсягів імпорту, і вищою вартістю одиниці імпорту. Що стосується зернових, то імпорт кукурудзи та пшениці збільшився на 62% та 960% відповідно (у натуральному вираженні). У олійному комплексі найбільше збільшився імпорт соняшникового насіння (+1,8 млн т).

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ТА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РИНКУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ

3.1. Актуальні проблеми розвитку ринку аграрної продукції в ЄС

Спекотна та суха погода у поєднанні з надлишком опадів у деяких частинах Європи влітку 2023 року продовжувала перевіряти стійкість аграрного сектору країн ЄС. Постраждала врожайність різних орних та спеціалізованих культур, затримувався процес збирання врожаю, розвивалися шкідники та хвороби, внаслідок чого погіршувалась якість деяких продуктів. Натомість з'явилися ознаки позитивних ринкових перспектив для сільськогосподарського сектору ЄС. Вартість ресурсів, таких як енергія, добрива та корми, продовжувала знижуватися. Експорт агропродовольчої продукції з ЄС поновив деяку конкурентоспроможність, підтвердивши позицію ЄС як провідного світового експортера.

Можна виділити кілька важливих соціально-економічних та політичних подій і проблем, які вплинуть на європейський ринок аграрної продукції [19] (рис. 3.1):

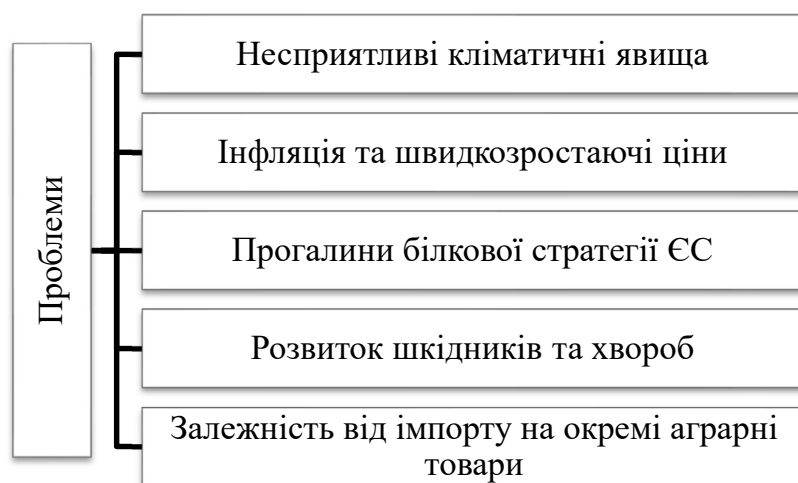

Рисунок 3.1 – Проблеми, що існують в межах європейського аграрного
ринку [19]

1. Швидко зростаючі ціни та інфляція. Відновлення попиту після глобальної рецесії, викликаной COVID-19, швидке зростання цін на морські контейнери та війна в Україні істотно вплинули на ціни на зернові та олійні культури. Наприклад, ціни на продовольчу пшеницю зросли приблизно зі 150 євро за тонну у липні 2020 року до 300 євро у лютому 2022 року. З того часу ціни досягли піку, що перевищує 400 євро у липні 2022 року. У липні Україна та росія підписали угоду про поновлення експорту зерна, що принесла деяке полегшення міжнародному ринку зерна. Проте невдовзі росія вийшла з «зернової угоди», а постачання зерна з України морським шляхом скоротилося. Також очікується, що доступність урожаю з України буде набагато меншою, ніж у попередні роки, і, ймовірно, наразі залишиться нижчою. Більше того, торгівля з росією, буде зменшена до мінімуму, ніж у попередні роки через запровадження пакету санкцій на країну-агресора. Країни, які значною мірою залежать від імпорту зерна, олійних культур, добрив та енергоносіїв, будуть відчувати постійні збої у ланцюжках постачання та значне зростання цін.

Очікується, що ринок країн ЄС особливо постраждає від зростання цін на сільськогосподарську продукцію. Наслідки стають помітними у вигляді вищих адміністративних витрат та нестачі робочої сили, що призводить до підвищення заробітної плати фермерів та виробників продуктів харчування.

2. Екстремальні кліматичні явища скорочують виробництво сільськогосподарських культур у Європі. Спекотна та суха погода 2022 року завдала серйозних збитків, особливо європейським ярим культурам. Очікується, що врожайність кукурудзи, яка переважно використовується на корм тваринам, впаде на 16% порівняно із середнім показником за останні п'ять років[42].

Очікується, що врожай соняшнику буде на 20% нижчим, ніж минулого року. Теплі та посушливі умови можуть до певної міри принести користь майбутнім урожаям озимих пшениці, ячменю та ріпаку. Загалом зниження внутрішнього виробництва може призвести до подальшого збільшення імпорту з третіх країн. У майбутньому дедалі частіші екстремальні погодні явища, що відбуваються в глобальному масштабі, частіше порушуватимуть ланцюжки

поставок сільськогосподарської продукції і ще більше збільшуватимуть волатильність ринку.

3. Політика ЄС віддає пріоритет стандартам самодостатності та стійкості, але загальноєвропейська білкова стратегія все ще відсутня.

Сільськогосподарська політика Європейського Союзу (CAP) передбачає кілька заходів щодо підтримки регіонального виробництва білкових культур. Вона спрямована на скорочення дефіциту поставок рослинних білків та залежності від імпорту, що пов'язано з екологічними та соціальними проблемами у третіх країнах. Новий САП набув чинності у 2023 році. Він прагне реалізувати цілі сталого розвитку Європейського зеленого курсу, а також Farm to Fork стратегії та біорізноманіття. Проте деякі держави-члени вважають, що нинішніх зусиль щодо зниження залежності від імпорту рослинного білка недостатньо. Вони закликають до розробки загальноєвропейської білкової стратегії, яка дозволить збільшити місцеве виробництво, зміцнити внутрішньоевропейські ланцюжки поставок та інвестувати у дослідження та інновації[23].

Деякі цілі, включені до нової сільськогосподарської стратегії ЄС, можуть вплинути на імпорт традиційних продуктів. Серед іншого, планується 50% скорочення використання пестицидів до 2030 року. Також видається ймовірним, що максимальні обмеження на залишки імпортованих товарів будуть посилені. Прикладом може бути пестицид гліфосат, який широко використовується у виробництві сільськогосподарської продукції в усьому світі[42].

Незважаючи на це, в найближчому майбутньому Європа залишиться залежною від імпорту різної сільськогосподарської продукції. Особливо затребуваними будуть залишатися нішеві продукти, які не виробляються на місцевому рівні та відповідають тенденції до здорового та стійкішого харчування.

Щомісячна продовольча інфляція в ЄС почала знижуватися з липня 2023 року. Хоча ціни на продукти харчування, як і раніше, викликають серйозне занепокоєння споживачів, але це може призвести до деякого зниження попиту на певні продукти. Загалом продовольча інфляція спричиняє майже 40% зростання

цін на споживчому рівні. Вино є одним із продуктів, споживання якого впало через зростання цін у поєднанні зі структурним зниженням споживання червоних вин.

На м'ясо також негативно впливає падіння споживання через високі ціни. Поліпшення стану пасовищ, а також зниження витрат на корми принесли деяке полегшення для підприємств в галузі тваринництва. Однак виробництво м'яса, за винятком птиці, може залишитися нижчим за середнє.

Зростання цін на азотні добрива в ЄС запобігло загальному та неконтрольованому підвищенню використання добрив фермерами ЄС. Комісія ЄС уважно стежить за ринком добрив і у липні 2023 року створила Обсерваторію ринку добрив ЄСЕС[43].

Основні проблеми та перспективи розвитку ринку аграрної продукції в країнах ЄС на 2023/24 МР та до 2032 року представимо далі:

1. Оброблювані культури. Очікується, що виробництво зернових в ЄС у 2023/24 році буде на 4,3% нижче середнього показника за 5 років і становитиме 268,5 млн тонн через несприятливі погодні умови навесні та влітку 2023 року, які особливо вплинули на виробництво кукурудзи та ячменю. Використання зернових як корму може залишатися стабільним, тоді як використання зернових для біопалива може продовжувати зростати (на 12% порівняно з 2022/23 роком). ЄС продовжує залишатися нетто-експортером зернових, особливо пшениці. Експорт на Близький Схід і країни Африки на південь від Сахари особливо збільшився попередні місяці 2023 року.

Виробництво олійних культур в ЄС проявляється особливо добре (на 11% вище за середній показник за 5 років), що обумовлено відновленням виробництва соняшника, а також зростанням виробництва сої[51].

Хоча повна заборона використання неонікотиноїдів створює деякі проблеми для виробників цукрових буряків, очікується, що посівні площі, врожайність буряків і вміст цукру збільшаться в порівнянні зі зниженням, зафіксованим в 2022 році. Виробництво цукру в ЄС у 2023/24 році прогнозується на рівні 15,6 млн., що близько до середнього показника за 5 років.

За прогнозами, до 2032 року загальна площа зернових у ЄС незначно зменшиться до 57,2 мільйона гектарів, що зумовлено скороченням посівів ячменю та кукурудзи. ЄС залишиться нетто-експортером пшениці та ячменю та нетто-імпортером кукурудзи та рису. Споживання зернових у ЄС трохи збільшиться (+3,9%), але в міру того, як використання кормів знизиться (-6,1%), очікується, що загальне внутрішнє споживання зернових залишиться стабільним.

Щодо олійних культур, прогнозується, що виробництво в ЄС у 2032 році становитиме 33,0 млн. тонн, що на 2,8 млн. тонн більше, ніж у 2020-2022 роках (+9,3%). В основному це пов'язано з зростанням урожайності, що продовжується. Проте ситуація, як і раніше, різна для кожного товару. Чистий імпорт олійних та білкових культур у ЄС знизиться, оскільки ЄС вироблятиме на 54,7% більше бобових та на 33,3% більше соєвих бобів.

2. Спеціалізовані культури. Виробництво оливкової олії залишиться низьким і, як очікується, не відновиться повністю у 2023/24 році. Ціни залишаться високими, що призведе до зниження експорту та споживання в ЄС. В окремих регіонах ціни майже в 3 рази вищі від середнього за 5 років. Стабільний імпорт може певною мірою підтримати доступність до даної групи товарів в ЄС, яка залишиться низькою.

Прогнозується, що виробництво вина в ЄС у 2023/24 році знизиться приблизно на 6%, головним чином через падіння виробництва в Італії та Іспанії. Споживчий попит, особливо червоне вино, продовжує знижуватися. Споживачі мають нижчу купівельну спроможність і переходять інші напої, наприклад пиво.

Через несприятливі погодні умови виробництво яблук та апельсинів знижуватиметься приблизно на 2% порівняно з 2022/23 роком. Для переробки також, ймовірно, буде використано більше фруктів через нижчу якість і вищі витрати на зберігання.

3. Молоко та молочні продукти. Постачання молока до ЄС залишається досить стабільним і, за оцінками, у 2023/24 року збільшиться на 0,3%. Ціни на сире молоко у ЄС знижуються з початку 2023 року. Незважаючи на те, що

витрати на енергію, добрива та корми поступово починають знижуватися, вони залишаються високими, що призводить до обмеження прибутку для молочних фермерів ЄС [57].

Прогнозується, що у 2023/24 році виробництво сиру буде на 1% вищим, ніж минулого 2022/23 року. Зниження продовольчої інфляції в ЄС, ймовірно, позитивно вплине і на внутрішнє споживання (+0,2%).

Перевищує очікування зростання виробництва свіжої молочної продукції (вершків та питного молока). Оскільки експорт ЄС навряд чи розширюватиметься через зниження попиту в Китаї, додаткові обсяги, ймовірно, споживатимуться всередині країни, демонструючи більш високу стійкість до зростання цін, ніж інші продукти тваринного походження.

Впровадження стійкіших методів ведення сільського господарства вплине на майбутній розвиток молочного сектору ЄС. Очікується, що частка альтернативних виробничих систем (на відміну від екстенсивних та традиційних) зростатиме. Оскільки інтенсивне виробництво є кращим для вирішення екологічних проблем, очікується, що молочні стада скоротяться, що призведе до зниження виробництва молока в ЄС на 0,2% на рік до 2032 року. Однак, це не поставить під загрозу позицію ЄС як найбільшого світового постачальника молочної продукції [57].

Споживання в ЄС вже досягло зрілості і може залишатися відносно стабільним у майбутньому. Серед молочних продуктів споживання сиру все ще може зрости. Зростання експортного попиту також може підтримати виробництво. Виробництво сухого знежиреного молока сповільниться, оскільки торгівля зростатиме менше через посилення глобальної конкуренції. У разі сухого незбираного молока виробництво може знизитися через втрати в торгівлі, тоді як внутрішнє споживання може залишатися відносно стабільним.

4. М'ясні продукти. Європейці продовжать їсти менше м'яса. Загалом очікується, що споживання м'яса на душу населення в ЄС знизиться на 1,5% у 2023 році через інфляцію цін та скорочення попиту на ринку. Сильніше зниження

спостерігатиметься у споживанні яловичини (-3,5%) та свинини (-5,2%), тоді як споживання м'яса птиці зросте на 4,3% [57].

Ціни на яловичину та птицю залишаються високими через зниження пропозиції. Завдяки відновленню виробництва птах залишається одним із найдешевших джерел тваринного білка для споживача.

Очікується, що виробництво баранини в ЄС постраждає через структурне скорочення поголів'я овець, зниження доступності трави, особливо в країнах Середземномор'я, вищих витрат на корми та спалахів віспи овець у деяких країнах.

Стійкий розвиток відіграватиме дедалі помітнішу роль на м'ясних ринках ЄС до 2032 року. Виробництво м'яса стане більш ефективним та екологічно чистим завдяки розвитку органічних та інтенсивних систем виробництва. Незважаючи на ці зміни, очікується, що споживання м'яса в ЄС знизиться (-1,5 кг на душу населення на рік), і як вже було зазначено раніше, особливо постраждає яловичина, а свинина буде частково замінена птицею. Цей останній вид м'яса фактично є єдиним, який розширюється з погляду виробництва та споживання. Це пов'язано з більш здоровим ефектом від споживання птиці порівняно з іншими видами м'яса, більшою зручністю приготування, відсутністю релігійних обмежень щодо її споживання та відносно нижчою ціною.

Загальне поголів'я корів у ЄС скоротиться на 2,8 мільйона голів (9,1%), при цьому ситуація у різних країнах ЄС буде різною. Очікується, що після високого рівня 2022 року ціна на яловичину знову знизиться через більш збалансований попит та пропозицію. Щодо свинини, то прогнозується, що виробництво в ЄС скорочуватиметься на 1% на рік у 2022–2032 роках, що відповідає 2,2 мільйона тонн за весь період [57].

Отже, перехід на рослинну дієту може призвести до зростання важливості білкових альтернатив м'ясу, але передбачається, що вони, як і раніше, займатимуть дуже невелику частку ринку.

Скорочення поголів'я худоби призведе до зниження виробництва всіх продуктів тваринного походження. Очікується також, що виробництво

сільськогосподарських культур загалом знизиться за багатьма культурами через зниження попиту на корми (тобто кормові культури, зернові та олійні культури), тоді як виробництво зернобобових збільшиться. Очікувані результати також включають загальне зростання цін виробників та споживчих цін.

Скорочення щільності поголів'я худоби в ЄС може знизити середні викиди аміаку в сільському господарстві ЄС до 11% і середнє забруднення нітратами на гектар до 12%. Найбільше скорочення (50-60%) очікується у регіонах із дуже високою щільністю населення. Очікується, що викиди парникових газів в ЄС скоротяться на 2–13,8%, але зниження виробництва також призведе до збільшення імпорту. В результаті зниження викидів у ЄС буде компенсовано збільшенням викидів в інших регіонах світу, що відоме як витік викидів [47].

Таким чином, ЄС залишиться самозабезпеченим у більшості сільськогосподарських продуктів до 2032 року і зможе генерувати надлишки, які сприяють глобальному постачанню продовольством, зокрема пшеницею та молочними продуктами. Це відображає результати послідовних реформ протягом багатьох років, завдяки яким ЄС продовжує забезпечувати багате, високоякісне, безпечне та поживне продовольство як для свого населення, так і для всього світу. Однак через агрокліматичні та ринкові умови ЄС, як і раніше, залежатиме від імпорту таких продуктів, як тропічні фрукти, рис та соєві боби, хоча деякі поліпшення будуть зроблені.

Очікується, що нинішні рекордно високі темпи продовольчої інфляції не вплинуть на частку витрат домогосподарств на продукти харчування в середньостроковій перспективі. Це пов'язано з тим, що споживачі, швидше за все, скоригують свої звички купівлі на користь більш простих продуктів, якщо ціни залишаться високими, а не знизять загальне споживання продуктів харчування.

3.2. Механізми та інструменти оптимізації розвитку ринку аграрної продукції ЄС

Стійкий розвиток є найвищим суспільним пріоритетом та невідкладним завданням. Це закріплено за мету у Договорі про Європейський Союз. Враховуючи документально підтверджені дещо низькі показники САР щодо стійкості, продовжувати здійснювати аграрне виробництво у звичайному режимі більше неможливо. Необхідні термінові та ефективні дії для забезпечення екологічної та соціальної стійкості та довгострокової продовольчої безпеки і разом з цим забезпечення розвитку ринку аграрної продукції. Для досягнення цієї мети мають бути сформовані механізми та інструменти, з якими можна ознайомиться за допомогою табл. 3.1 та з більш широким та поглибленим описом у Додатку Ж.

Таблиця 3.1 – Механізми та інструменти країн ЄС для забезпечення екологічної та соціальної стійкості розвитку аграрного ринку [47]; [51]; [55]

Інструменти	Механізми
1. Перетворити прямі платежі на платежі за суспільні блага.	Поточна підтримка доходів має бути повністю замінена системою платежів, що підтримує ефективне надання суспільних благ фермерами
2. Дії для пом'якшення наслідків зміни клімату.	Досягнути скорочення викидів парникових газів в аграрному секторі
3. Захист та відновлення біорізноманіття.	Зниження використання компонентів біологічного різноманіття
4. Підтримка інноваційних підходів щодо вирішення екологічних проблем.	Інноваційні агроекологічні проекти з доведеною вигодою впроваджуються фермерами по всьому ЄС
5. Вимагати від держав-членів встановити цілі SMART у своїх стратегічних планах.	Усі держави-члени визначили цілі S.M.A.R.T для забезпечення ефективної та дієвої реалізації для досягнення всіх цілей САП
6. Переглянути набір показників	Списки індикаторів, специфічні для ЄС та країн-членів ЄС, мають бути засновані на найкращих наявних наукових знаннях
7. Зміцнити екологічний моніторинг	Інструменти моніторингу та управління мають бути розширені для відстеження впливу ЄСП
8. Виявити та усунути глобальні наслідки САП	Відповідність принципу ЄС «Послідовність політики з метою розвитку» (PCD).
9. Поліпшити управління САП та її реформу з погляду прозорості, підзвітності, участі та поширення знань.	Досягти вимірного поліпшення прозорості, підзвітності та участі громадськості

Як всеосяжна мета всі без винятку елементи ЄСП повинні бути приведені у відповідність до принципів стійкості, багатофункціональності та державних платежів.

Доцільно запровадити невідкладні дії, які вже були названі раніше, що супроводжуватиметься інструментами та варіантами реалізації (табл. 3.1), щоб зосередити 40% бюджету ЄС на суспільних благах та соціальному захисті.

1. Перетворити прямі платежі на платежі за суспільні блага, щоб узгодити як екологічні, так і соціально-екологічні аспекти стійкості з огляду на низьку ефективність прямих платежів. Найбільш невідкладним завданням є скасування пов'язаних платежів для екстенсивних виробничих систем із високими викидами парникових газів, але низьким рівнем надання суспільних благ, а також зменшення викривлень ринків. Перетворення прямих платежів дозволить використовувати державні кошти більш цілеспрямовано, будь то як засоби для еко-схем, для поступового розширення сільського розвитку, для покращення підтримки багатофункціональних систем землеробства, розроблених відповідно до агроекологічних принципів, таких як органічне сільське господарство.

2. Надати достатню підтримку для ефективного пом'якшення наслідків зміни клімату з метою скорочення викидів парникових газів у сільськогосподарському секторі з упором на ефективніше застосування азотних добрив, повторне заболочування торфовищ та покращення балансу парникових газів від тваринництва. Страхування ризиків, пов'язаних з кліматом, має бути зумовлене реальними заходами щодо зниження ризику посух, лісових пожеж, повеней, втрат ґрунту та викидів парникових газів, наприклад, за рахунок відповідних особливостей ландшафту та належного управління рослинним та ґрунтовим покривом [55].

3. Надати достатню підтримку ефективним інструментам підтримки біорізноманіття та екосистем з метою зупинити зниження біорізноманіття сільськогосподарських угідь, що наразі відбувається. Цього можна досягти шляхом забезпечення та збільшення бюджетів для еко-схем, а також інших екологічних заходів в обох напрямках; відновлення вимог, що існували до 2009

року, про те, що держави-члени повинні відводити не менше 10% використовуваних сільськогосподарських площ під природні та напівприродні довкілля; розширення підтримки мало-витратного виробництва без або з мінімальним використанням хімічних добрив або пестицидів (наприклад, органічне землеробство), розширення та довгострокове утримання залежних земель та великий випас на сільськогосподарських угіддях високої природної цінності; напрямки підтримки на ефективні заходи та досягнення узгодженої та синергетичної розробки політики в усіх напрямках.

4. Просувати інноваційні підходи до розробки та реалізації заходів, спрямованих на вирішення екологічних проблем, таких як колективні заходи з підтримки управління ландшафтом або введення системи балів для винагороди фермерів за їх амбіції та/або інвестиції.

5. Поліпшити просторове планування та спільну реалізацію заходів на рівні ландшафту, оскільки такі підходи довели свою ефективність щодо екологічних цілей. Політичні «експерименти» терміново необхідні в обох напрямках, щоб забезпечити цілеспрямованість заходів управління на місцевому рівні, які можуть забезпечити більш ефективне надання суспільних благ, таких як підтримання якості води; зниження пожежної небезпеки та внесення вкладу до стратегії ЄС щодо зеленої інфраструктури. Такі підходи мають передбачати довгострокові контракти з фермерами для підвищення безпеки доходів та екологічних вигод.

6. Вимагати від держав-членів ЄС встановити S.M.A.R.T. цілі у своїх стратегічних планах (тобто конкретні, вимірні, амбітні, реалістичні та обмежені за часом). Це вимагатиме керівництва з боку Комісії, а також ретельного моніторингу реалізації та результатів.

7. Переглянути набір показників, щоб переконатися, що вони підкріплені найкращими наявними науковими даними та відповідають показникам Цілей сталого розвитку, Конвенції про біологічну різноманітність (КБР) та ООН Рамкова конвенція про зміну клімату (РКЗК ООН). Впровадження підходу,

орієнтованого на результат, вимагає, щоб показники результату та впливу були адекватними та значущими.

8. Посилити екологічний моніторинг та правозастосування, щоб гарантувати, що інструменти САП призводять до бажаних результатів. Щорічний моніторинг (наприклад, використання системи звітності ЄС для врахування щорічних змін у землекористуванні/покриві та управлінні) необхідний для оцінки ефективності та результативності, дозволяючи політикам та землевпорядникам оперативно реагувати на події, забезпечуючи стимули та застосування ефективних санкцій у разі порушення вимог. Ці дані повинні бути відкриті та вільно доступні для науки та незалежної оцінки впливу в розумні терміни. Щоб спростити завдання, фінансову звітність та звітність за показниками сталого розвитку.

9. Визначити та усунути глобальні наслідки САП, щоб домогтися скорочення викидів у навколишнє середовище та глобальних негативних наслідків землекористування, а також ринкових викривлень з боку сільського господарства ЄС, та дотримуватися принципу «Послідовність політики з метою розвитку». ЄС повинен прагнути до кращого розуміння впливу свого сільськогосподарського сектора на країни, що розвиваються, здатність досягати Цілей сталого розвитку, а також роль сільськогосподарських платежів та нестійкого імпорту, особливо продуктів тваринного походження, кормів та біопалива. Крім САП, тут можливі варіанти зміцнення міжнародних угод та систем екологічного управління, а також інформування про рівні сталого споживання, що відображають європейський та глобальний потенціал.

10. Поліпшити управління ЄСП та її реформою з метою підвищення прозорості, підзвітності, участі та засвоєння знань відповідно до Цілей сталого розвитку і тим самим відновити легітимність та громадську довіру. Це вимагає відкриття та надання можливості публічного вивчення даних, переговорних документів щодо реформи САП та даних про реалізацію протягом усього політичного циклу та до затвердження. Конфлікти інтересів при прийнятті та реалізації рішень мають виявлятися та вирішуватися, а також забезпечувати

більш інклюзивну участь. Більш активна інтеграція всіх задіяних генеральних директорів у формулювання політики САП сприятиме більшій синергії та послідовності політики [27].

Починаючи з 2023 року дії з розвитку сільських районів включені до національних стратегічних планів САП. Кожна країна ЄС має розробити стратегічний план САП, який поєднує фінансування підтримки доходів, розвитку сільських районів та ринкових заходів. При розробці своїх стратегічних планів країни ЄС сприятимуть досягненню конкретних цілей за допомогою інструментарію широких політичних заходів, який може бути сформований з урахуванням національних потреб та можливостей. У рамках цієї структури Комісія ЄС прагне зробити дії з розвитку сільських районів більш сприйнятливими до поточних та майбутніх проблем, таких як зміна клімату та оновлення, продовжуючи при цьому підтримувати європейських фермерів у стійкому та конкурентоспроможному сільськогосподарському секторі.

За допомогою фінансових інструментів, Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій (EAFRD) виступає як джерело кредитів, мікрокредитів, гарантій та акцій, доступних одержувачам у сільському, лісовому господарстві та сільських районах, які реалізують фінансово життєздатні проекти, що підтримують пріоритети EAFRD.

Очікується, що фінансові інструменти підтримуватимуть сільське господарство та агропродовольчий сектор, щоб досягти прогресу, необхідного для Європейського зеленого курсу, та досягти амбітних цілей. Цілі відповідно до нових стратегій біорізноманіття і «від ферми до вилки». Вони також можуть зробити свій внесок у нове довгострокове бачення сільських районів допомагаючи сільськогосподарським МСП розпочати або розвивати свою діяльність.

У недавньому дослідженні Fi-Compass про фінансові потреби сільського господарства та агропродовольчого сектору в 24 державах-членах наголошується на потенціалі використання ресурсів EAFRD для покриття дефіциту фінансування і є гарною відправною точкою для будь-якої держави-

члена, яка бажає отримати новий фінансовий інструмент у період 2021-2027 років [55].

Регламент Стратегічного плану САП (ЄС) 2021/2115 разом із Горизонтальним регламентом САП (ЄС) 2021/2116, а також Загальне положення постанови (ЄС) 2021/1060 створюють законодавчі рамки фінансових інструментів, що реалізуються за рахунок ресурсів EAFRD [51].

Бюджет EAFRD на 2021-2027 роки становить 95,5 млрд євро, включаючи вливання 8,1 млрд. євро з інструмента відновлення ЄС наступного покоління для вирішення проблем, спричинених пандемією COVID-19 (табл. 3.2):

Таблиця 3.2 - Асигнування САП в 2021-2027 рр., млрд. євро [55]

Рік	Підтримки доходів (EAGF)	Ринкові заходи (EAGF)	Сільський розвиток (EAFRD)	ЄС наступного покоління (EAFRD)
2021	38,1	3.1	14,79	2.39
2022	38,36	3.15	12.11	5,68
2023	38,48	3.17	12.11	0
2024	38,61	3.17	12.11	0
2025	38,72	3.2	12.11	0
2026	38,82	3.22	12.11	0
2027	38,93	3.25	12.11	0

EAGF також фінансує заходи щодо підтримки та стабілізації сільськогосподарських ринків, включаючи інтервенційні закупівлі, допомогу приватним сховищам, підтримку конкретних секторів (вино; фрукти та овочі; оливкова олія; хміль), виняткові заходи щодо порушення ринку, а також програми ЄС з підтримки розвитку ринку фруктів та овочів, а також молочних продуктів. Ці ринкові заходи діють у рамках Спільної ринкової організації, яка встановлює параметри втручання на сільськогосподарські ринки. Крім того, EAGF фінансує сільськогосподарську інформацію та рекламні заходи, а також підтримку віддалених регіонів (POSEI) та невеликих островів Егейського моря.

Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій (EAFRD) фінансує внесок САП у досягнення цілей ЄС щодо розвитку сільських районів:

- підвищення конкурентоспроможності сільського господарства;
- заохочення сталого управління природними ресурсами та дій щодо боротьби зі зміною клімату;
- досягнення збалансованого територіального розвитку сільських господарств.

Порівняно з попереднім програмним періодом буде введено низку гнучких можливостей, що дозволяють фінансувати окремий оборотний капітал, ширші права на інвестиції та різні можливості поєднання грантів та підтримки фінансових інструментів, таких як повернення капіталу, процентна ставка та гарантійний збір та субсидії, а також технічну підтримку на користь кінцевих одержувачів.

Загалом, приклади передової практики, інструменти підтримки прийняття рішень та оцінки стійкості повинні бути більш ефективно інтегровані в розробку та реалізацію САП таким чином, щоб визнавати та враховувати очікування європейських громадян, багатofункціональність сільськогосподарських земель, різноманітність зацікавлених сторін і всі три вимірювання стійкості - соціальне, економічне та екологічне.

Перетворення САП, щоб допомогти фермерам адаптуватися до проблем сталого розвитку, має стати орієнтиром для нової Європейської комісії та «Зеленого курсу», але для подолання опору змінам потрібна політична сміливість. Незважаючи на потенційне уповільнення процесу реформ, дуже важливо замислитися над проблемами, що лежать в основі вимог суспільства направити САП на досягнення цілей сталого розвитку.

Тому Комісія, Парламент та Рада повинні в подальшому забезпечити високий рівень захисту навколишнього середовища та клімату, інвестицій у здорове харчування та різноманітність ландшафтів, а також сприяння життєздатності сільських районів та населення, що проживає там.

3.3. Актуальні виклики та інструменти лібералізації торгівлі сільськогосподарською продукцією між Україною та ЄС

Український ринок зерна є одним із найбільших у світі. У 2022/2023 маркетинговому році Україна була шостою за величиною регіоном-експортером пшениці. Близько п'яти відсотків від загального експорту пшениці припадало на Україну в цей період. Крім того, на частку країни припадає майже 40 % світового експорту соняшникового шроту та 35 % олії.

Наслідки війни в Україні для продовольчої безпеки посилюються несприятливими погодними явищами, побічними ефектами викривлення ринків енергії та добрив, а також внутрішньою політикою, яку країни всього світу реалізують з метою забезпечення продовольчої безпеки. За оцінками, сукупний ефект цих каналів з точки зору обмеження сільськогосподарської торгівлі продуктами харчування більш ніж у 10 разів більший, а їх сукупний ефект на глобальні постачання продовольства в середньому втричі суттєвіший, ніж прямі перебої у постачанні сільськогосподарської продукції в Україні.

Останнє, однак, непропорційно сильно впливає на країни з низькими доходами, які особливо вразливі до нестачі продовольства та зростання цін.

Китай був провідним напрямком експорту сільськогосподарської продукції з України, забезпеченої Чорноморською зерною ініціативою (Чорноморська зернова ініціатива, угода між Україною, росією, Туреччиною та ООН, яка відкрила три українські порти для експорту сільськогосподарської продукції) до 17 липня 2023 року (17 липня 2023 року росія заявила, що призупинила участь в угоді), на рівні восьми мільйонів тон. Крім того, шість мільйонів тон дісталися Іспанії, а Туреччина посіла третє місце. Країни з низькими доходами та доходами, нижчими від середнього, отримали майже 20% експорту зерна з України відповідно до угоди станом на січень 2023 року.

У випадку ЄС, хоча загальна доступність продовольства не під загрозою, доступність продовольства для домогосподарств з низькими доходами викликає

занепокоєння, особливо у поєднанні зі зростанням цін на інші товари першої необхідності, такі як енергія та транспорт [55].

Ще до війни в Україні доступність продуктів харчування була проблемою у низці держав-членів ЄС. У 2022 році в Болгарії майже 45% людей, які перебувають під загрозою бідності не могли дозволити собі їжу з м'ясом, рибою чи вегетаріанським еквівалентом кожен другий день. У Румунії, Словаччині, Угорщині та Греції відповідні частки також були високими – у діапазоні 32–36%. Всі ці країни знаходяться на вершині списку країн-членів ЄС, які зазнають високого інфляційного тиску на товари першої необхідності, а наслідки війни в Україні ще більше посилюють ситуацію.

Щоб забезпечити стійкість внутрішніх та глобальних продовольчих систем, ЄС та його держави-члени повинні розширити набір вже реалізованих політик, включаючи більш адресну підтримку домогосподарств з низькими доходами в регіоні, реалізацію заходів щодо спрощення процедур торгівлі за допомогою міжнародного співробітництва, та підтримка сільськогосподарського виробництва у найбільш уразливих країнах, а також має сприяти відновленню втрачених сільськогосподарських активів України.

Після вторгнення росії в Україну ЄС відреагував набором політик та заходів, спрямованих на забезпечення продовольчої безпеки всередині країни та в усьому світі, а також заходами направленними на підтримку України. Дані заходи включають пакет підтримки європейських фермерів на суму 500 мільйонів євро, заходи щодо підтримки ринкової безпеки для підтримки конкретних ринків, підвищення рівня авансових та прямих платежів, дозвіл країнам ЄС відступати від чинних правил використання пари шляхом надання екологічних платежів, навіть якщо фермери використовують землю для вирощування продуктів харчування або кормів (замість того, щоб відкладати її), а також додаткову підтримку через Фонд європейської допомоги найбільш знедоленим (FEAD) для забезпечення харчовими продуктами та іншими основними товарами найбільш вразливих домогосподарств. Ці політичні заходи

виявилися важливими для підвищення стійкості продовольчої системи у короткостроковій перспективі [51].

ЄС залишається бути одним із головних світових лідерів у торгівлі товарами та послугами, найбільшим іноземним інвестором, а також важливим торговельним партнером для багатьох держав, зокрема і для України. У цьому зв'язку наголошувалося на значному впливі змін у політиці ЄС на торговельну діяльність інших членів СОТ, особливо країн, що розвиваються, та найменш розвинених країн.

Тут постає питання лібералізації торгівлі, яка має перелік певних викликів та інструментів, які постають при процесі зближення двох ринків (рис. 3.2). Так, основні з таких елементів можна назвати такі:

Рисунок 3.2 – Виклики та інструменти лібералізації торгівлі між Україною та ЄС [51].

Як і для світової економіки, так і для економіки ЄС у період між оглядами основними викликами стали пандемія COVID-19 та агресивна російська війна проти України. У 2020 році тенденцію зростання (на 1,8% у 2019 році) було перервано падінням ВВП ЄС на 5,7%. Водночас заходи, вжиті на рівні ЄС та на національних рівнях його членів, успішна реалізація кампанії з вакцинації,

адаптація підприємств та домогосподарств до ситуації з пандемією обумовили відновлення економіки вже у 2021 році (зростання на 5,4 %) [55].

Проте повномасштабне вторгнення росії в Україну у 2022 році призвело до порушення глобальних ланцюгів поставок, викликало стрімке зростання цін на товари та інфляцію, посилило невизначеність і безпосередньо вплинуло на економіку ЄС через географічну наближеність до росії та України, залежність від імпорتنих енергоресурсів (насамперед російських), високу вразливість перед глобальними потрясіннями, пов'язаними з ланцюгами постачання. Відбулася ситуація що у 2023 році темпи зростання уповільняться до 0,3% (з 3,3% у 2022 році), з певними рецесіями в окремих країнах-членах ЄС, проте у разі стабілізації ситуації з інфляцією та ланцюгами поставок можуть досягти 1,6% вже у 2024 році [55;57].

За даними Держпродспоживслужби, станом на кінець 2022 року 417 українських компаній, які виробляють продукцію тваринного походження, мають право експортувати свою продукцію на територію ЄС. Серед українських компаній, яким дозволено експортувати продукцію до ЄС: 39 виробників молока та молочних продуктів; 5 виробників м'яса птиці; 2 виробники продуктів з м'яса птиці; 32 виробники рибних продуктів; 5 виробників яєць та яєчних продуктів; 72 виробники меду; 1 виробник харчового колагену, 1 виробник розчинних інгредієнтів, 27 виробників равликів.

Серед українських компаній, які мають право експорту нехарчової продукції до ЄС: 49 виробників промислового казеїну; 67 виробників пухоперової сировини; 46 виробників шкіряної сировини; 22 не виробничих виробника кормів для тварин; 32 нехарчових субпродуктів. Створюються заходи для відкриття таких ринків, як ринки: яловичини, свинини, готових м'ясних виробів, інкубаційних яєць, живої риби, креветок, ріпаку, інших молюсків, олійних культур та цукрових буряків [55].

Збільшується транзит сільськогосподарської продукції через митні території ЄС та прямі поставки на національні ринки ЄС, включаючи реекспорт. Це також підтверджують дані регіональної структури експортних поставок

України у 2022 році – частка 27 країн ЄС значно зросла, а частка країн Африки та Азії зменшилася, що є результатом обмежень експорту через суб'єктів господарювання. Українські порти завантажені лише на 17-19% (станом на 24 лютого 2022 року морські вантажоперевезення становили приблизно 95% від загального обсягу перевезень, наразі менше половини). З точки зору товарної структури експорту до країн ЄС, зросли пропозиції зернових та олійних культур, молочної продукції та нафти. Структура імпортованих в Україну товарів наразі невідома через зміни в структурі споживання через великі обсяги гуманітарних вантажів, зниження купівельної спроможності населення та велику кількість людей, які виїжджають з України (споживачі) [55].

Водночас спрощення логістики та митних питань не може усунути технічні бар'єри для виходу на європейський ринок, тобто процес виробництва має відповідати встановленим вимогам, а сам продукт має відповідати технічним регламентам (а також відповідати відповідно до європейських національних норм), вимог безпеки та маркування ЄС. Саме ця складова потребує уваги, оскільки 417 виробників продукції тваринного походження з правом експорту до ЄС становлять лише незначну частину українського виробництва. При цьому вимоги до готової продукції поширюються і на постачальників сировини та ресурсів. Запровадження схожих на ЄС вимог до якості сировини, такої як молоко, може призвести до зростання інвестицій, необхідних для приведення процесу виробництва та подальшої первинної обробки того самого молока у відповідність. По-перше, потребують підтримки дрібні виробники. Тобто кожній галузі необхідно проаналізувати свою поточну готовність і потреби, військові дії, енергетичну та логістичну нестабільність, фінансові розриви.

Слід зазначити, що торговельна політика ЄС базується на правилах багатосторонньої торговельної системи. У лютому 2021 року було прийнято нову торговельну стратегію ЄС “Відкрита, стала та рішуча торговельна політика” (“An Open, Sustainable, and Assertive Trade Policy”), яка ґрунтується на принципах відкритості та справедливості у торгівлі, проте передбачає необхідність впровадження концепції “відкритої стратегічної автономії”. Це

означає, що розвиток багатостороннього співробітництва залишається пріоритетом ЄС, водночас за необхідності ЄС буде здійснювати захист своїх інтересів та цінностей самостійно. З метою імплементації цієї стратегії Європейською Комісією було підготовлено чисельні пропозиції щодо регламентів, деякі з яких вже прийнято, наприклад, регламенти про іноземні субсидії та про заходи, що можуть застосовуватися з метою захисту міжнародних торговельних угод.

Проте політики ЄС можуть розглянути низку додаткових політик та заходів, спрямованих як на короткострокові, так і на довгострокові рішення продовольчих систем.

По-перше, для держав-членів ЄС дуже важливо стимулювати зусилля щодо забезпечення доступу до продовольства для найбільш уразливих верств населення. Навіть у Німеччині – країні з доходом на душу населення значно вищим за середній по ЄС – попит на продовольчу допомоги величезний. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, ситуація суттєво ускладнюється тим, що понад 4,8 мільйона українців зареєструвалися як біженці в Європі, а також скорочуються обсяги продовольчих та грошових виплат біженцям.

По-друге, ЄС має продовжувати зусилля щодо усунення обмежень на експорт продуктів харчування, запроваджених країнами по всьому світу, де вони залишаються. Обмеження на торгівлю сільськогосподарською продукцією, запроваджені 2022 року країнами всього світу, вплинули на глобальну торгівлю продовольством негативніше, ніж порушення експорту сільськогосподарської продукції з України. Хоча в деяких випадках торгові обмеження можуть бути крайнім заходом стримування зростання внутрішніх цін, по можливості їх слід уникати. Натомість, реалізація заходів щодо спрощення процедур торгівлі та зниження тарифних бар'єрів для сільськогосподарської продукції, як і у випадку з тимчасовим зняттям мит на імпорт із Молдови, мають бути пріоритетними. Після реалізації спрощені торгові процедури та знижені тарифи для України

мають стати наскільки це можливо постійними, оскільки це стимулюватиме збільшення інвестицій у виробництво для експорту.

По-третє, сприяння експорту з України у короткостроковій перспективі та надавати підтримки та відновлення сільськогосподарської інфраструктури України у середньостроковій/довгостроковій перспективі мають бути одним із фокусів політики підтримки ЄС. Першого можна досягти шляхом:

- подальшого надання можливості використання чорноморських портів;
- одночасного полегшення експорту альтернативними маршрутами;
- оптимізації адміністративних процедур на кордоні ЄС;
- покращення наземного транспортного сполучення;
- збільшення пропускної спроможності дунайських портів.

Перебої в постачанні сільськогосподарських та продовольчих товарів з України мали відносно обмежений вплив на вартість світової торгівлі або обсяг, експорт продовольства з України спрямований у багато країн з низькими доходами, які особливо вразливі до перебоїв у постачаннях та ціни на продукти харчування, що зростають. У зв'язку з цим дуже важливо зберегти експорт продовольства з України та підтримати продовження зернової угоди за посередництва ООН.

В цілому, для інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС доцільно здійснити такі необхідні, але не виключні кроки (рис. 3.3).

Отже, повномасштабне вторгнення росії в Україну призвело до розширення торговельних відносин, зокрема за рахунок обмеження експортних можливостей України. Україна значно посилила свою залежність від експорту до країн Євросоюзу, оскільки інші шляхи міжнародної торгівлі залишаються дуже обмеженими. Це зростання залежності від ринку ЄС створює як можливості, так і проблеми для України, а також потенційні економічні труднощі, які можуть виникнути як під час війни, так і після її закінчення [58].

1. Продовження пільгового періоду експорту української продукції до ЄС та продовження роботи над оптимізацією логістики, включаючи «лінії солідарності». Іншим нагальним питанням, яке прямо впливає на динаміку транзиту та торгівлі українською продукцією, в першу чергу рослинного походження, є лібералізація правил країн ЄС щодо можливості побудови інфраструктурних (складських) об'єктів на території країн ЄС українськими інвесторами чи спільними підприємствами.

2. Уряд 09.12.2022 ухвалив Стратегію комунікації з питань європейської інтеграції України до 2026 року, а також операційний план реалізації Стратегії на період 2022-2024 рр., де головною метою Стратегії є збереження існуючого рівня підтримки курсу на вступ України до ЄС громадянами України і громадянами країн-членів ЄС, а також його поступове нарощування.

3. Застосування механізмів передвступної підтримки країни (Pre-Accession Assistance). Україна як країна із статусом Кандидата в члени ЄС може мати доступ до фінансової (грантова, інвестиції) та технічної підтримки, призначеної для країни, що готується до приєднання з ЄС

4. Провести у відповідність до практики та законодавства ЄС поняття сільських територій, сільського розвитку. Таке унормування спростить комунікацію України з ЄС та апроксимацію політик на рівні як заходів та фінансових інструментів, так і цінностей, моделі управління та організації агровиробництва.

5. Імплементация Директиви 2019/633 Європейського Парламенту і Ради від 17.04.2019 «Про недобросовісну торговельну практику в ділових відносинах у ланцюжку поставок сільськогосподарської та харчової продукції», що встановлює справедливі прогнозовані торговельні відносини між виробниками/постачальниками продовольчої продукції та торговельними мережами.

Рисунок 3.3 - Заходи для інтеграції України до внутрішнього ринку аграрної продукції країн ЄС [56]

Щодо інфраструктурної сторони, то, за попередніми оцінками, збитки від війни сільському господарству України станом на кінець 2022 року досягли 6,6 млрд дол. США за оцінками експертів Київської школи економіки. Відновлення цих втрачених активів матиме важливе значення для того, щоб допомогти Україні повернути собі ключову роль у глобальній сільськогосподарській та продовольчій системі. Крім того, припинення мит на імпорт з України, яке не підпадає під дію угоди про вільну торгівлю з ЄС (затвердженої Радою Європейського Союзу 24 травня 2022 року), слід зробити постійним, а не надавати лише на короткостроковий термін.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки.

1. Встановлено, що аграрний ринок являє собою сферу обміну товарами, яка (у межах законодавства про аграрний ринок) відбувається як обмін товарами між продавцями та покупцями (юридичними та фізичними особами, територіальними громадами та країнами). Результати виробництва сільськогосподарської продукції на певному місці формуються шляхом підписання та виконання договорів купівлі-продажу та інших форм цивільно-правових правочинів на основі побажань покупця та продавця, за добровільно погодженими умовами та відповідними цінами.

2. Визначено, що 1 липня 1968 року було створено Організації спільного ринку зернових. Це також була дата набуття чинності Митного союзу. Це означало відміну внутрішньосоюзних мит і запровадження єдиного зовнішнього тарифу для торгівлі з третіми країнами. Митний союз мав важливе значення для сільськогосподарського ринку: для всієї нерегульованої сільськогосподарської продукції мито, що залишилося, було знижено в середньому з 15% до нуля.

3. Досліджено, що схема аналізу структурних змін і результативності аграрного ринку країн конкретизує парадигму «структура-поведінка-результативність». Згідно даного підходу аналізуються основні умови ринку аграрної продукції, що, з одного боку, характеризує особливості виробництва та споживання аграрної продукції порівняно з іншими галузями, а з іншого боку характеризує особливості виробництва та споживання аграрної продукції, а також стан розвитку аграрного сектору та товарних ринків.

4. Встановлено, що метою Загальної сільськогосподарської політики ЄС є: підтримувати фермерів та підвищувати продуктивність сільського господарства, забезпечуючи стабільне постачання доступного продовольства; забезпечити фермерам Європейського Союзу можливість вести гідну бізнес діяльність; допомогти впоратися зі зміною клімату та стійким управлінням природними ресурсами; підтримувати сільські райони та ландшафти по всьому ЄС;

підтримувати сільську економіку, створюючи робочі місця у сільському господарстві, агропродовольчій промисловості та суміжних секторах. САП – це спільна політика для всіх країн ЄС. Вона керується та фінансується на європейському рівні з ресурсів бюджету ЄС.

5. Проаналізовано, що аграрний сектор вніс 215,5 млрд. євро до загального ВВП ЄС у 2022 році. Якщо уявити це в деякому контексті, внесок сільського господарства в економіку ЄС був лише трохи більшим, ніж ВВП Греції в 2022 році, 16-й за величиною економіки серед країн ЄС. Валова додана вартість сільськогосподарської галузі ЄС, яка є різницею між вартістю всього, що виробив основний сільськогосподарський сектор ЄС, та вартістю послуг і товарів, що використовуються у виробничому процесі, мала динаміку до зростання із рівня в 174,184 млрд. євро в 2018 році до 220,745 млрд. євро за результатом 2022 року. Внески держав-членів ЄС значно відрізнялися, відображаючи відмінності в обсягах виробництва, отриманих цінах, а також у поєднанні культур, що вирощуються, тварин, зібраної тваринницької продукції та пропонованих послуг. Більше половини (57,3%) сукупної вартості аграрної продукції ЄС в 2022 році припадало на «велику четвірку»: Францію (97,1 млрд євро, або 18%); Німеччину (76,2 млрд євро або 14%), Італію (71,5 млрд євро або 13%); Іспанію (63,0 млрд євро або 12%). Наступною групою країн-членів ЄС стали Польща (39,5 млрд євро), Нідерланди (36,1 млрд євро) та Румунія (22,2 млрд євро). Три чверті (75,5 %) від загальної вартості сільськогосподарської продукції ЄС у 2022 році припало на ці сім держав-членів ЄС.

6. Встановлено, що зовнішня торгівля агропродовольчою продукцією ЄС (експорт + імпорт) склала 401,5 млрд. євро, з яких експорт склав 229,8 млрд. євро, а імпорт досяг 171,8 млрд. євро в 2022 році. Торговий баланс ЄС у 2022 році становив 58 млрд. євро. Дана динаміка торгівлі стала результатом безпрецедентного зростання світових цін протягом року на велику кількість товарів. Імпорт ЄС збільшився більше (+41,6 млрд. євро), ніж експорт (+31,7 млрд. євро). У результаті чистий торговельний баланс ЄС скоротився на 10 мільярдів євро порівняно з 2021 роком. Це в основному пов'язано зі зростанням

цін на основні сільськогосподарські товари, особливо на каву та соєві шроти. Ці дві категорії є найважливішими імпортованими товарами у 2022 році, їх обсяг досяг 12,8 млрд євро та 8,7 млрд євро. Щодо експорту, то двома основними експортними товарами є зернові продукти та вино (19,8 млрд євро та 17,7 млрд євро відповідно). Найбільш різке зростання вартості експорту зафіксовано за пшеницею (+63% у річному обчисленні, досягнувши 11,6 млрд євро). Збільшення експорту також відбулося за рахунок збільшення обсягів.

7. Спекотна та суха погода у поєднанні з надлишком опадів у деяких частинах Європи влітку 2023 року продовжувала перевіряти стійкість аграрного сектору країн ЄС. Постраждала врожайність різних орних та спеціалізованих культур, затримувався процес збирання врожаю, розвивалися шкідники та хвороби, внаслідок чого погіршувалась якість деяких продуктів. Натомість з'явилися ознаки позитивних ринкових перспектив для сільськогосподарського сектору ЄС.

8. Стійкий розвиток є найвищим суспільним пріоритетом та невідкладним завданням. Тому були запропоновані заходи для забезпечення екологічної та соціальної стійкості та довгострокової продовольчої безпеки і разом з цим забезпечення розвитку ринку аграрної продукції.

9. ЄС залишається бути одним із головних світових лідерів у торгівлі товарами та послугами, найбільшим іноземним інвестором, а також важливим торговельним партнером для багатьох держав, зокрема і для України. Тут постає питання лібералізації торгівлі, яка має перелік певних викликів та інструментів, які постають при процесі зближення двох ринків, але не виключає її актуальність та важливість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бачуріна І.В. Сутність поняття "аграрний ринок". *Економіка АПК*. 2009. № 10. С. 108-111.
2. Лебеденко О.В. Аграрний ринок: поняття та особливості. *Агросвіт*. 2020. № 12. С. 48–52
3. Мамчур В.А. Інституціональний капітал як конструкт розвитку аграрного ринку. *Економіка АПК*. 2016. № 5. С. 93–105.
4. Павлюченко Ю. Завдання і засоби державного регулювання аграрного ринку. *Право України*. 2018. № 5. С. 71–84
5. Державне регулювання аграрного ринку як складник забезпечення національної безпеки. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. Випуск 1, 2023 <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/362/318>
6. Слащук А.М. Аграрний ринок як об'єкт вивчення суспільно-географічних наук. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2011. № 9. С. 67-69
7. Економіка сільського господарства: навчальний посібник / За ред. В.К. Збарського, В.І. Мацибори. К.: Каравела, 2010. 280 с.
8. Кьостнер У. Основи аналізу аграрного ринку / У. Кьостнер. Наук. ред. пер. О.Нів'євський. К.: Видавництво АДЕФ-Україна, 2012. 486 с.
9. Письменна О.В. Проблеми та перспективи розвитку аграрного ринку України в умовах пандемії. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Стан держави під час пандемії коронавірусної хвороби" (11 вересня 2020 р.)*. Київ. 2020. 60 с.
10. Конкурентні стратегії національних виробників агропромислової продукції у сучасній парадигмі глобального економічного середовища: монографія / за заг. ред. Т.В. Орехової. Вінниця: ДонНУ, 2019. 144 с.

11. Мамчур В.А. Інституціональний капітал як конструкт розвитку аграрного ринку. *Економіка АПК*. 2016. № 5. С. 93-105.
12. Аграрний устрій України: наукове видання / за ред. Ю.О. Лупенка, М.Ф. Кропивка. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2017. 64 с
13. Павленчик Н.Ф. Теоретичні основи обґрунтування дефініції "ринку сільськогосподарської продукції". *Економіка АПК*. 2014. № 1. С. 85-92.
14. Супрун О.М. Економічне регулювання аграрного виробництва. К.: ННЦ ІАЕ, 2017. 373 с.
15. Семчик В.І. Навчаючись, навчаю... Вибрані праці. К.: Спринт(Сервіс, 2018. 596 с.
16. Сухий П.О. Структура, функції та основні чинники формування агропродовольчого ринку. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2013. Вип. 655: Географія. 144 с.
17. THE HISTORY OF THE EUROPEAN GRAIN MARKET URL: <http://www.coceral.com/data/1378127334The%20history%20of%20the%20European%20grain%20market.pdf>
18. War, Agriculture, and Food: Rural Europe from the 1930s to the 1950s URL: <https://reviews.history.ac.uk/review/1445>
19. Rethinking agriculture. 2022. URL: <https://www.eea.europa.eu/publications/rethinking-agriculture>
20. Дем'яненко С.І. Основи аграрного розвитку і політики: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2010. — 396 с.
21. Аграрна політика: курс лекцій / В. Й. Шиян, І. О. Шарко. — Х. : ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, 2007. — 204 с
22. Alberdi, G., M. Begiristain Zubillaga, and Z. Brent et al. 2020. A Collective response from food sovereignty scholars on the EU's Farm to Fork Strategy. <https://foodgovernance.com/2020/06/05/eu-farm-to-fork-strategy-collective-response-from-food-sovereigntyscholars/>.
23. Biczkowski, M., R. Rudnicki, and J. Chodkowska-Miszczuk et al. 2022. Neo-colonialism in the polish rural world: CAP approach and the phenomenon of

suitcase farmers. *Agric Human Values* 40: 667–691. <https://doi.org/10.1007/s10460-022-10381-8>.

24. Borras, A. M., and F. A. Mohamed. 2020. Health Inequities and the shifting Paradigms of Food Security, Food Insecurity, and Food Sovereignty. *International Journal of Health Services* 50(3): 299–313. <https://doi.org/10.1177/0020731420913184>.

25. Bull, A. C., J. Plahe, and L. Gregory. 2021. International Investment agreements and the escalation of private power in the global agri-food system. *Journal of Business Ethics* 170: 519–533. <https://doi.org/10.1007/s10551-019-04333-2>.

26. Bureau, J-C., and J. Swinnen. 2018. EU policies and global food security. *Global Food Security* 16: 106–115. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2017.12.001>.

27. CEO (Corporate Europe Observatory). 2020. CAP vs Farm to Fork: Will we pay billions to destroy, or to support biodiversity, climate, and farmers? https://corporateeurope.org/sites/default/files/2020-10/CAP_Farm-to-Fork-Final_0.pdf.

28. Chestney, N. 2022. Global carbon markets value surged to record \$851 bln last year-Refinitiv. <https://www.reuters.com/business/energy/global-carbon-markets-value-surged-record-851-bln-last-year-refinitiv-2022-01-31/>.

29. Clapp, J. 2019. The rise of financial investment and common ownership in global agrifood firms. *Review of International Political Economy* 26(4): 604–629. <https://doi.org/10.1080/09692290.2019.1597755>.

30. Clapp, J. 2021. The problem with growing corporate concentration and power in the global food system. *Nat Food* 2, pg. 404–408. <https://doi.org/10.1038/s43016-021-00297-7>.

31. Cummings, S., A.-A. Seferiadis, and L. De Haan. 2020a. Getting down to business? Critical discourse analysis of perspectives on the private sector in sustainable development. *Sustainable Development* 28: 759–771. <https://doi.org/10.1002/sd.2026>.

32. Daugbjerg, C. 2020. and others. Agricultural and Fisheries Policy: Towards Market Liberalism. in: Peter Munk Christiansen, Jørgen Elklit, and Peter

Nedergaard (Eds.) The Oxford Handbook of Danish Politics, Oxford Handbooks (online edn, Oxford Academic, 6 Aug. 2020), <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198833598.013.32>.

33. Duncan, E., A. Glaros, and D. Z. Ross et al. 2021. New but for whom? Discourses of innovation in precision agriculture. *Agriculture and Human Values* 38: 1181–1199. <https://doi.org/10.1007/s10460-021-10244-8>

34. Duncan, J., M. Rivera-Ferre, and P. Claeys. 2020. The importance of Food Sovereignty for the Farm to Fork strategy and the New Green Deal. Insights and limits of the SAM and SAPEA reports. Academic Brief. <https://edepot.wur.nl/524951>.

35. EC (European Commission). 2020a. Commission staff working document - Analysis of links between CAP Reform and Green Deal. https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2020-05/analysis-of-links-between-cap-and-green-deal_en_0.pdf.

36. EC (European Commission). 2020b. EU Green Deal: Benefits for farmers. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_20_909.

37. EC (European Commission). 2020c. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:ea0f9f73-9ab2-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF.

38. EC (European Commission). 2021a. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council - Sustainable Carbon Cycles. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?>.

39. EC (European Commission). 2021b. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - On an action plan for the development of organic production. <https://eur-lex.europa.eu/resource.html?>

40. EC (European Commission). 2021c. List of potential agricultural practices that Eco-schemes could support. https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2021-01/factsheet-agri-practices-under-ecoscheme_en_0.pdf.
41. EC (European Commission). 2022a. Key reforms in the new CAP. https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/new-cap-2023-27/key-reforms-new-cap_en.
42. EC (European Commission). 2022b. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - Safeguarding food security and reinforcing the resilience of food systems. <https://eur-lex.europa.eu/resource.html?PDF>.
43. EC (European Commission). 2022c. Commission staff working document - Executive summary of the impact assessment report accompanying the document Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing a Union certification framework for carbon removals. <https://climate.ec.europa.eu/system/files/2022-11/.pdf>
44. EC (European Commission). 2022d. Proposal for a regulation of the European Parliament and of The Council amending Council Regulation (EC) No 1217/2009 as regards conversion of the Farm Accountancy Data Network into a Farm Sustainability Data Network. <https://eur-lex.europa.eu/resource.html?PDF>.
45. EC (European Commission). 2022e. Green Deal targets for 2030 and agricultural production studies. https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2022-02/factsheet-farmtofork-comparison-table_en_0.pdf.
46. ECVC (European Coordination Via Campesina). 2021. Position document on the Common Agricultural Policy (CAP) reform. https://www.eurovia.org/wp-content/uploads/2021/07/EN_position_document_CAP_ecvc_youth.pdf.
47. ECVC (European Coordination Via Campesina). 2022. Carbon Farming. A “new business model” ... for who? <https://www.eurovia.org/wp-content/uploads/2022/03/ECVC-Carbon-farming-ENG-1.pdf>.

48. EESC (European Economic and Social Committee). 2017. Civil society's contribution to the development of a comprehensive food policy in the EU (own-initiative opinion). <https://webapi2016.eesc.europa.eu/v1/documents/EESC-2017-02234-00-00-AC-TRA-EN.docx/content>.

49. EMB (European Milk Board). 2020. How do you get farmers to effectively engage with the Green Deal and Farm to Fork strategies? A proposal by the European Milk Board (EMB). https://www.europeanmilkboard.org/fileadmin/Dokumente/Positions_EMB/2020_GreenDeal/EN_Green_Deal_Farm_to_Fork.pdf.

50. EP (European Parliament). 2021b. Report on a farm to fork strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system (2020/2260(INI)) - Committee on the Environment, Public Health and Food Safety, Committee on Agriculture and Rural Development. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2021-0271_EN.pdf.

51. EP (European Parliament). 2022a. Briefing – EU Legislation in Progress. Revision of the LULUCF Regulation Strengthening the role of the land use, land-use change and forestry sector in climate action. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698843/EPRS_BRI\(2021\)698843_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698843/EPRS_BRI(2021)698843_EN.pdf).

52. EP (European Parliament). 2022b. Briefing - Towards climate neutrality. Sustainable carbon cycles. Promoting removal, storage and recycling. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733679/EPRS_BRI\(2022\)733679_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733679/EPRS_BRI(2022)733679_EN.pdf).

53. EP (European Parliament). 2022c. At a Glance - Taking the EU's 'farm to fork' strategy forward. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/690622/EPRS_ATA\(2021\)690622_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/690622/EPRS_ATA(2021)690622_EN.pdf).

54. ETC Group (Action Group on Erosion, Technology and Concentration). 2022. Food Barons 2022. Crisis Profiteering, Digitalization and Shifting

Power. https://www.etcgroup.org/files/files/food-barons-2022-full_sectors-final_16_sept.pdf.

55. Eurostat. 2022. Farms and farmland in the European Union – statistics. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?>

56. Gebrekidan, S., M. Apuzzo, and B. Novak. 2019, November 3. The Money Farmers: How Oligarchs and Populists Milk the E.U. for Millions. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2019/11/03/world/europe/eu-farm-subsidy-hungary.html>.

57. Офіційний сайт Eurostat https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/aact_eaa01/default/table?lang=en

58. Leshchenko K. Current challenges of agricultural trade liberalisation between Ukraine and the EU. *Ekonomika APK*. 2023. Vol. 30, No. 3 URL: <https://eapk.com.ua/en/article/download/aktualni-vikliki-liberalizatsiyi-torgivli-silskogospodarskoyu-produktsiyeyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1 – Динаміка валової доданої вартості аграрної продукції ЄС в 2018-2022 рр., млн. євро [57]

Країни	2018	2019	2020	2021	2022	Темп приросту за 5 років, %
Європейський Союз - 27 країн (з 2020 р.)	174 184,58	180 692,09	178 391,71	191 722,49	220 745,01	26,73
Зона євро	145 072,34	149 485,19	146 210,26	155 676,71	179 487,38	23,72
Бельгія	2 225,64	2 627,23	2 408,55	2 472,94	2 855,37	28,29
Болгарія	1 732,50	1 767,81	1 748,41	2 663,26	3 023,42	74,51
Чехія	1 700,29	1 752,15	1 935,11	2 317,00	2 607,13	53,33
Данія	2 501,26	3 007,35	3 622,12	3 109,60	3 579,00	43,09
Німеччина	16 846,55	22 088,17	20 498,95	19 929,52	30 030,24	78,26
Естонія	205,91	281,81	256,73	271,68	488,45	137,22
Ірландія	2 632,24	2 901,12	3 276,46	3 963,68	4 974,79	88,99
Греція	5 758,42	6 184,95	5 990,29	5 898,67	6 856,37	19,07
Іспанія	28 742,91	27 944,46	27 841,39	30 324,38	29 274,59	1,85
Франція	33 576,12	31 660,38	31 039,84	35 499,22	41 636,70	24,01
Хорватія	1 083,08	1 135,30	1 153,24	1 458,40	1 717,11	58,54
Італія	34 014,69	33 384,59	32 556,66	33 707,86	36 825,61	8,26
Кіпр	308,38	348,05	356,01	358,04	338,21	9,67
Латвія	346,49	573,41	590,11	592,65	796,68	129,93
Литва	990,06	1 232,12	1 499,79	1 543,99	2 031,07	105,15
Люксембург	125,55	125,59	126,07	135,49	187,16	49,07
Угорщина	3 449,73	3 532,90	3 420,39	3 814,53	3 449,70	0,00
Мальта	56,37	60,90	53,38	49,31	51,07	-9,40
Нідерланди	10 725,06	11 254,80	10 571,70	11 004,22	12 185,90	13,62
Австрія	3 121,36	3 060,44	3 138,75	3 650,81	4 466,53	43,10
Польща	8 820,34	9 642,86	10 305,62	10 344,71	14 253,45	61,60
Португалія	3 008,23	3 312,88	3 305,09	3 639,01	3 372,79	12,12
Румунія	8 328,45	8 790,05	8 273,58	10 133,81	9 944,83	19,41
Словенія	619,62	560,44	588,82	423,15	523,98	-15,44
Словацьчина	541,09	521,05	641,83	702,57	888,74	64,25
Фінляндія	1 227,65	1 362,79	1 469,81	1 509,50	1 703,14	38,73
Швеція	1 496,59	1 578,49	1 722,97	2 204,49	2 683,00	79,27

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1 – Динаміка загальної вартості аграрної продукції, виробленої
в країнах ЄС в 2018-2022 рр., млн. євро [57]

Країни	2018	2019	2020	2021	2022	Темп приросту за 5 років
Європейський Союз - 27 країн (з 2020 р.)	408 600,24	418990,56	415180,01	451706,60	537489,17	31,54
Єврозона	328 836,40	336093,72	333588,57	359059,49	425423,21	29,37
Бельгія	8 304,81	8 864,29	8 994,21	10 108,59	11 927,11	43,62
Болгарія	4 183,78	4 210,50	4 021,96	5 533,07	6 596,76	57,67
Чехія	5 304,33	5 495,35	5 632,71	6 520,99	7 809,86	47,24
Данія	10 508,91	11 133,88	11 720,36	11 818,35	14 086,13	34,04
Німеччина	53 537,29	58 527,78	57 415,05	58 798,32	76 222,72	42,37
Естонія	859,23	997,64	995,34	1 129,16	1 630,46	89,76
Ірландія	8 657,61	8 498,24	8 901,88	10 106,91	12 893,45	48,93
Греція	11 475,58	11 905,20	11 838,50	12 317,39	14 258,36	24,25
Іспанія	52 144,46	51 788,97	51 787,22	57 339,90	62 997,66	20,81
Франція	78 139,89	77 792,69	76 769,48	83 415,17	97 055,22	24,21
Хорватія	2 333,15	2 423,46	2 422,11	2 747,99	3 245,19	39,09
Італія	58 631,67	58 240,73	57 866,11	61 722,93	71 534,44	22,01
Кіпр	714,25	742,54	753,25	789,57	828,35	15,97
Латвія	1 345,38	1 629,33	1 727,16	1 755,75	2 337,00	73,71
Литва	2 907,68	3 209,39	3 486,41	3 743,25	5 321,49	83,01
Люксембург	435,16	442,43	439,84	501,32	596,48	37,07
Угорщина	8 427,85	8 669,15	8 398,47	9 520,94	10 398,36	23,38
Мальта	121,17	126,40	121,09	122,37	135,51	11,83
Нідерланди	28 162,24	29 133,19	28 235,59	30 610,49	36 075,98	28,10
Австрія	7 442,66	7 535,17	7 660,65	8 584,15	10 544,73	41,68
Польща	24 483,36	25 954,52	26 405,78	28 348,62	39 546,32	61,52
Португалія	7 833,53	8 304,63	8 403,49	9 652,09	10 644,52	35,88
Румунія	18 553,78	18 963,83	16 824,18	21 107,10	22 218,82	19,75
Словенія	1 369,95	1 325,15	1 370,02	1 321,23	1 592,47	16,24
Словаччина	2 317,75	2 261,12	2 348,02	2 484,81	3 001,11	29,48
Фінляндія	4 436,09	4 768,83	4 475,27	4 556,09	5 826,15	31,34
Швеція	5 968,70	6 046,15	6 165,86	7 050,05	8 164,52	36,79

ДОДАТОК В

Таблиця В.1 – Динаміка проміжного споживання аграрної галузі в країнах ЄС в 2018-2022 рр., млн. євро [57]

Країни	2018	2019	2020	2021	2022	Темп приросту за 5 років, %	Темп приросту за рік, %
Європейський Союз - 27 країн (з 2020)	234 415,66	238 298,46	236 788,30	259 984,11	316 744,16	35,12	21,83
Єврозона	183 764,06	186 608,53	187 378,31	203 382,79	245 935,82	33,83	20,92
Бельгія	6 079,17	6 237,06	6 585,66	7 635,65	9 071,74	49,23	18,81
Болгарія	2 451,27	2 442,69	2 273,54	2 869,81	3 573,34	45,78	24,51
Чехія	3 604,03	3 743,20	3 697,60	4 203,99	5 202,73	44,36	23,76
Данія	8 007,65	8 126,52	8 098,24	8 708,75	10 507,13	31,21	20,65
Німеччина	36 690,74	36 439,61	36 916,10	38 868,80	46 192,48	25,90	18,84
Естонія	653,32	715,83	738,60	857,49	1 142,00	74,80	33,18
Ірландія	6 025,37	5 597,12	5 625,42	6 143,23	7 918,66	31,42	28,90
Греція	5 717,16	5 720,25	5 848,21	6 418,71	7 401,99	29,47	15,32
Іспанія	23 401,55	23 844,50	23 945,83	27 015,52	33 723,07	44,11	24,83
Франція	44 563,76	46 132,31	45 729,64	47 915,95	55 418,52	24,36	15,66
Хорватія	1 250,07	1 288,16	1 268,88	1 289,58	1 528,09	22,24	18,50
Італія	24 616,98	24 856,14	25 309,45	28 015,07	34 708,83	41,00	23,89
Кіпр	405,87	394,49	397,24	431,53	490,14	20,76	13,58
Латвія	998,89	1 055,92	1 137,05	1 163,10	1 540,33	54,20	32,43
Литва	1 917,63	1 977,27	1 986,62	2 199,26	3 290,42	71,59	49,61
Люксембург	309,61	316,84	313,77	365,83	409,33	32,21	11,89
Угорщина	4 978,12	5 136,25	4 978,08	5 706,42	6 948,66	39,58	21,77
Мальта	64,80	65,50	67,70	73,06	84,44	30,31	15,58
Нідерланди	17 437,19	17 878,39	17 663,89	19 606,27	23 890,08	37,01	21,85
Австрія	4 321,30	4 474,73	4 521,90	4 933,35	6 078,20	40,66	23,21
Польща	15 663,02	16 311,67	16 100,15	18 003,91	25 292,88	61,48	40,49
Португалія	4 825,30	4 991,75	5 098,40	6 013,08	7 271,73	50,70	20,93
Румунія	10 225,33	10 173,78	8 550,60	10 973,30	12 273,99	20,04	11,85
Словенія	750,34	764,70	781,20	898,08	1 068,49	42,40	18,97
Словаччина	1 776,66	1 740,08	1 706,19	1 782,24	2 112,38	18,90	18,52
Фінляндія	3 208,44	3 406,04	3 005,46	3 046,59	4 123,01	28,51	35,33
Швеція	4 472,10	4 467,66	4 442,89	4 845,56	5 481,52	22,57	13,12

ДОДАТОК Д

Таблиця Д.1 – Динаміка індексів вартості аграрної продукції ЄС в 2018-2022 рр., % [57]

Країна	2018	2019	2020	2021	2022	Приріст за 5 років, %	Приріст за рік, %
Європейський Союз - 27 країн (з 2020 р.)	105,8	108,49	107,5	116,96	139,17	33,37	22,21
Зона євро	105,02	107,34	106,54	114,67	135,87	30,85	21,2
Бельгія	99,88	106,61	108,17	121,58	143,45	43,57	21,87
Болгарія	103,73	104,4	99,72	137,19	163,56	59,83	26,37
Чехія	105,85	109,77	115,95	130,1	149,29	43,44	19,19
Данія	102,15	108,41	113,94	114,63	136,67	34,52	22,04
Німеччина	100,58	109,96	107,87	110,46	143,2	42,62	32,74
Естонія	91,89	106,69	106,44	120,76	174,37	82,48	53,61
Ірландія	116,93	114,78	120,23	136,5	174,14	57,21	37,64
Греція	99,42	103,14	102,57	106,71	123,53	24,11	16,82
Іспанія	114,25	113,47	113,46	125,63	138,03	23,78	12,4
Франція	103,89	103,43	102,07	110,91	129,04	25,15	18,13
Хорватія	108,75	112,96	114,73	129,99	153,65	44,9	23,66
Італія	104	103,31	102,64	109,49	126,89	22,89	17,4
Кіпр	105,03	109,19	110,77	116,11	121,81	16,78	5,7
Латвія	93,73	113,51	120,32	122,31	162,81	69,08	40,5
Литва	97,84	107,99	117,32	125,96	179,07	81,23	53,11
Люксембург	107,64	109,44	108,8	124	147,54	39,9	23,54
Угорщина	108,26	113,6	118,83	137,5	163,9	55,64	26,4
Мальта	93,91	97,96	93,84	94,84	105,02	11,11	10,18
Нідерланди	104,56	108,17	104,84	113,65	133,95	29,39	20,3
Австрія	108,14	109,49	111,31	124,73	153,21	45,07	28,48
Польща	111,62	119,33	125,52	138,46	198,26	86,64	59,8
Португалія	107,59	114,06	115,42	132,57	146,2	38,61	13,63
Румунія	125,6	130,89	118,4	151,1	159,37	33,77	8,27
Словенія	107,91	104,38	107,91	104,07	125,43	17,52	21,36
Словаччина	107,27	104,65	108,67	115	138,9	31,63	23,9
Фінляндія	102,78	110,49	103,69	105,56	134,99	32,21	29,43
Швеція	106,4	111,25	112,34	124,3	150,8	44,4	26,5

ДОДАТОК Ж

Таблиця Ж.1 – Механізми та інструменти країн ЄС для забезпечення екологічної та соціальної стійкості розвитку ринку аграрної продукції

Інструменти	Механізми	Конкретні заходи для ЄС та країн-членів ЄС
1. Перетворити прямі платежі на платежі за суспільні блага.	Поточна підтримка доходів має бути повністю замінена системою платежів, що підтримує ефективне надання суспільних благ фермерами, що відповідає екологічним і соціально-екологічним аспектам стійкості.	Перетворіть прямі платежі за допомогою (комбінації) наступних заходів: Платежі за поетапну відмову в обох компонентах, що завдають шкоди навколишньому середовищу (включаючи діяльність з інтенсивним використанням невідновлюваних ресурсів, наприклад, споживання палива та постійне перевлаштування земель) Скасувати сумісні прямі платежі для інтенсивних виробничих систем як найбільш шкідливу субсидію ЄСП із несприятливими екологічними та соціальними наслідками Перетворити окремі елементи прямих платежів на платежі за екологічні показники (наприклад, в рамках еко-схем) та переглянути платежі, що не відповідають екологічним чи соціально-екологічним цілям. Перемістити кошти на програми розвитку сільських районів та, в їх межах, на агро-екологічні-кліматичні заходи або інші інструменти, що сприятимуть забезпеченню суспільних благ. Винагородження держав-членів за переклад бюджетів на цільові платежі за громадські блага. Встановити вимоги до співфінансування
2. Забезпечити достатню підтримку для ефективного пом'якшення наслідків зміни клімату.	Досягнути скорочення викидів парникових газів в аграрному секторі	• Переглянути та скоротити виплати за інтенсивне тваринництво (починаючи зі спільної підтримки та закінчуючи окремими прямими виплатами) • Розширити інструменти, що підтримують перехід до сталої інтенсивності тваринництва. • Зміцнити або запровадити фінансову підтримку - повторне заболочування торфовищ

		- болотні культури (тобто вологе землеробство або лісове господарство на торфовищах) • - природні рішення, спільно спрямовані на боротьбу з кліматичними ризиками та біорізноманіттям • Вимагати від країн-членів довести, що їх схеми підтримки призводять до фактичного скорочення викидів ПГ з використанням повного обліку або викидів аналіз • Розробити та впровадити маркування сільськогосподарської продукції з низьким рівнем викидів С2 на рівні ЄС та на регіональному рівні • Підтримувати освіту та розповсюдження інформації про здорове та збалансоване харчування з упором на сезонні продукти місцевого виробництва, що не містять пестицидів, з низьким вмістом С2 та зниженим вмістом залежності від тваринництва • Створити стимули для скорочення харчових відходів, транспортних відстаней (продовольчих миль) та упаковки.
3. Забезпечити достатню підтримку для захисту та відновлення біорізноманіття.	Нульове зниження, за яким слідує збільшення біорізноманіття сільськогосподарських угідь, виражене індикаторними видами та місцями проживання, що досягається в найкоротші можливі терміни.	Забезпечити значний бюджет для екологічних заходів з обох напрямків. • Залучити до мінімальних асигнувань на заходи, необхідні для біорізноманіття та пов'язаних з ним екосистемних послуг: великі орні землі, буферні смуги, залежні землі, елементи ландшафту (тераси, живоплоти, дерева на фермах тощо), луки з високим різноманітністю, водно-болотні угіддя, торфовища та, у ландшафтному масштабі, сільськогосподарські угіддя високої природної цінності та мозаїчні ландшафти • Розширити цільовий бюджет та збільшити прибуток фермерів від реалізації ефективних конкретних та/або комплексних еко-схем для біорізноманіття. • Розширити підтримку великих випасів, що сприяють забезпеченню суспільних благ. • Поліпшити вимоги та винагороду за органічне сільське господарство, яке відповідає критеріям, пов'язаним з біорізноманіттям
4. Підтримка інноваційних підходів до	Інноваційні агроекологічні варіанти з доведеною вигодою впроваджуються по всьому	• Вимагати від усіх країн-членів більших вкладів на інноваційні підходи, такі як:

розробки та реалізації заходів щодо вирішення екологічних проблем.	ЄС та їх використання фермерами успішно зростає.	• - платежі, орієнтовані на екологічні результати • - спільна реалізація чи інші форми місцевих та інноваційних ініціатив • Реалізувати запропоновані підходи щодо зниження адміністративних витрат на агроєкологічну підтримку без шкоди для цільових показників • Посилення фінансової та інформаційної підтримки місцевих ініціатив за допомогою існуючих інструментів (таких як підтримка дрібних фермерів/інвестицій) та ініціатив (таких як Європейське інноваційне партнерство [EIP]) • - використання інструментів для розширення знань про вплив різних сільськогосподарських дій на суспільні блага та збільшення зворотного зв'язку з фермерами та іншими учасниками
5. Поліпшити просторове планування та спільну реалізацію, а також застосування заходів на ландшафтному рівні.	Просторовий розподіл заходів покращено для досягнення вищої ефективності агроєкологічних платежів та внеску до зеленої інфраструктури ЄС.	• Виділити бюджети для пілотування та вивчення фермерами спільних підходів до реалізації. • Заохочувати плани екологічного управління фермами • Укладати довгострокові контракти з фермерами, щоб підвищити як безпеку доходів, так і екологічні вигоди від таких зусиль.
6. Вимагати від держав-членів встановити цілі SMART (конкретні, вимірні, амбітні, реалістичні та обмежені за часом) у своїх стратегічних планах.	Усі держави-члени мають визначити цілі S.M.A.R.T для забезпечення ефективної та дієвої реалізації для досягнення всіх цілей САП	• Вимагати від держав-членів розробки цілей S.M.A.R.T у тісній консультації з вченими та іншими експертами. • Уточнити вимоги та стандарти для розробки та оцінки стратегічних планів, особливо з точки зору встановлення цілей. • Переглянути бонус за продуктивність (стаття 123 у ЕС, 2018), щоб забезпечити стимулювання амбітної постановки цілей • Вимагати від країн-членів прояснити, як вони мають намір вирішувати та скорочувати компроміси між цілями. • Дозволити часткове затвердження стратегічних планів, щоб можна було затверджувати цілком обґрунтовані розділи, тоді як інші переглядаються за необхідності.
7. Переглянути набір показників	Списки індикаторів, специфічні для ЄС та країн-членів ЄС, мають бути засновані на найкращих наявних наукових знаннях	• Встановити прозорий процес оновлення показників. • Перепроєктувати набір показників результатів, використовуючи найкращі знання, щоб вони могли підтримувати порівняння політичних пріоритетів між

		країнами-членами та регіонами, а також для своєчасного моніторингу та коригування стратегічних планів. • Розширити список показників результатів, щоб забезпечити баланс між усіма цілями Спільної політики та сталими цілями. • Пов'язати показники результатів з наявними даними, які відстежуються та повідомляються фермерами, щоб забезпечити реальне відстеження змін у землекористуванні та підтримці сталого, адаптивного управління фермерським господарством (режим скошування, інтенсивність випасу, використання хімічних речовин). • Розширити список індикаторів впливу, щоб охопити всі цілі ЄСП
8. Зміцнити екологічний моніторинг та правозастосування.	Інструменти моніторингу та управління мають бути розширені для відстеження впливу ЄСП та забезпечення того, щоб виплати призводили до бажаних результатів.	• Виділити чітко визначений бюджет ЄС для моніторингу впливу CAP на довкілля у всіх країнах-членах ЄС • Переглянути вимоги до моніторингу разом із вченими та відповідними органами, щоб розширити масштаби та частоту моніторингу. • Підтримка розробки, тестування та впровадження нових технологій та підходів (таких як дистанційне зондування, цивільна наука, методи на основі ДНК) для збору та аналізу даних у всіх країнах-членах • Перепроєктувати механізми контролю та санкцій, щоб приділяти більше уваги усуненню потенційних екологічних збитків, а не простим «формальним» помилкам. • Зробити дані моніторингу, особливо дані Інтегрованої системи управління та контролю ЄС (IACS) та Системи ідентифікації земельних ділянок (LPIS), відкритими та вільно доступними для науки та незалежної оцінки впливу; та усунути поточні затримки з публікацією даних, щоб забезпечити швидку оцінку прогресу у досягненні цільових показників. • Здійснювати щорічний моніторинг показників результатів та впливу, де це можливо і доцільно, для врахування змін у землекористуванні/покриві та управлінні. • Зміцнити правоохоронну діяльність для забезпечення дотримання вимог, включаючи виділення для цього достатніх ресурсів (персоналу та фінансування) у рамках Комісії. • Робота над синергією з існуючими або новими схемами моніторингу

		біорізноманіття сільськогосподарських угідь на рівні країн-членів ЄС.
9. Виявити та усунути глобальні наслідки САП	Повинно досягатися вимірне скорочення викидів у навколишнього середовища, глобальних негативних наслідків землекористування та ринкових спотворень у сільському господарстві ЄС відповідно до принципу ЄС «Послідовність політики з метою розвитку» (PCD).	• Скасувати платежі, що ведуть до несприятливих змін у землекористуванні та спотворення ринку за межами ЄС. • Розробити стратегію європейського сільського господарства із послідовною підтримкою CAP, щоб гарантувати, що сільськогосподарське виробництво задовольняє потреби ЄС у межах планетарних кордонів. • Доповнити сертифікацію та стандарти продукції державним регулюванням та правовими домовленостями як у країнах-виробниках, так і в країнах-споживачах, щоб скоротити втрати довкілля та біорізноманіття у тропічних лісах та інших екосистемах • Змінити торговельні угоди, щоб вони вимагали загальних стандартів та пов'язували торгівлю продуктами харчування з національною політикою та політикою ЄС у галузі сільського господарства, продовольства та сталого розвитку.
10. Поліпшити управління САП та її реформу з погляду прозорості, підзвітності, участі та поширення знань.	Досягти вимірного поліпшення прозорості, підзвітності та участі громадськості	• Відкривати документи для переговорів та реалізації (наприклад, національні стратегічні плани) для суспільної оцінки перед затвердженням, щоб забезпечити громадський контроль даних, процесів та результатів упродовж усього політичного циклу. Документи мають бути доступні як національними мовами, так і англійською мовою • Поліпшити політичні структури для консультацій та участі громадськості під час розробки національних стратегічних планів, а також у періоди реалізації САП, щоб покращити адаптивне навчання для підвищення показників стійкості. • Поліпшити використання моделювання та побудови сценаріїв у всіх попередніх оцінках, щоб більш глибоко оцінити, чи можуть запропоновані зміни призвести до запланованих покращень, застосовуючи при цьому принцип застереження. • Розширення структурованої участі вчених у процесах оцінки САП та реформування політики.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

**ЗБІРНИК ДОПОВІДЕЙ
Ювілейної 90-ї щорічної студентської
наукової конференції**

**«ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ ДЛЯ ПІСЛЯВОЄННОГО
ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»**

(17 квітня – 20 травня 2023 р.)

Артеменко Олександра Дмитрівна	328
Стратегія науково-технічного розвитку ЄС	
Канюка Неоніла Миколаївна	330
Інвестиційне співробітництво України з країнами-членами ЄС	
Лаговський Сергій Юрійович	333
Інноваційні стратегії автомобілебудівних компаній	
Колесник Аліна Станіславівна	335
Перспективи розвитку ринку фармацевтичних препаратів в Україні	
Заставська Марія Євгенівна	337
Міжнародна трудова міграція в ЄС	
Герасимчук Яна Анатоліївна	340
Перспективи розвитку міжнародного туризму	
Муренко Вікторія Андріївна	344
Розвиток міграційних процесів в ЄС	
Юхимець Євгеній Віталійович	347
Роль транснаціональних компаній у розвитку національної економіки України	
Соколова Аліна Юрївна	349
Оцінка результатів виконання Європейської зеленої угоди	
Михайлова Катерина Миколаївна	352
Еволюція та перспективи позиціювання України на міжнародному ринку морських перевезень	
Винник Олег Олегович	354
Міжнародний ринок харчових продуктів	
Мусійко Ігор Сергійович	357
Вплив війни в Україні на міжнародний ринок авіаперевезень: аналіз наслідків та перспектив відновлення	
Кульчикова Марія Ростиславівна	361
Розвиток харчової галузі країн ЄС	
Поліщук Катерина Володимирівна	364
Вплив війни в Україні на енергетичну ситуацію в країнах-членах ЄС	
Самойленко Марія Едуардівна	366
Особливості та тенденції розвитку машинобудування в Німеччині	
Тютюнник Владислава Ігорівна	368
Загальний огляд тенденцій та перспектив розвитку європейського аграрного ринку	
Попова Марина Михайлівна	372
Місце України на міжнародному фінансовому ринку	
Шептицька Ірина Олександрівна	374
Україна та ЄС: потенціал та перспективи співпраці в галузі міжнародної торгівлі послугами у контексті євроінтеграції	
Місєвич Глеб Тадеушевич	378
Вплив соціальних медіа на інформаційну війну (у контексті війни в Україні)	
Щербатий Олександр Сергійович	380
Гео економічна стратегія Португалії	

Таким чином, машинобудування в Німеччині є важливою галуззю, яка впевнено розвивається та зберігає своє лідерство на міжнародному ринку завдяки зусиллям уряду, підприємств та освітніх установ.

Література

1. https://epo.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/Germany_factbook_v1.4.pdf
2. <https://www.business.hsbc.com/business-guides/germany>
3. <https://www.deutschland.de/en/topic/business/germanys-industry-the-most-important-facts-and-figures>
4. <https://kpmg.com/de/en/home/industries/automotive.html>
5. <http://www.geograf.com.ua/germany/567-germany-industry>

Тютюнник В. І.

«Міжнародні економічні відносини»

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Науковий керівник – асистент кафедри європейської економіки і бізнесу Никонюк К.

О.

ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ТЕНДЕНЦІЙ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО АГРАРНОГО РИНКУ

Вступ. Аграрний ринок ЄС є однією з ключових галузей, яка має значний вплив на економіку та суспільство регіону. Враховуючи зростаючі виклики, такі як зміна клімату, демографічні зміни та міжнародна конкуренція, необхідно провести загальний огляд тенденцій та перспектив розвитку європейського аграрного ринку. Ця робота має на меті дослідити і проаналізувати основні тенденції та перспективи розвитку європейського аграрного сектору.

Мета дослідження. Основною метою цього дослідження є зробити загальний огляд сучасного стану та виявити ключові тенденції розвитку європейського аграрного ринку. Зокрема, ідентифікувати основні фактори, які впливають на ринок, визначити перспективні напрямки розвитку, а також оцінити вплив різних чинників на аграрну політику та становище аграрного ринку ЄС.

Метод дослідження. Для досягнення поставленої мети були використані різні методи дослідження. Перш за все, проведений аналіз наукової літератури, статистичних даних та офіційних звітів щодо європейського аграрного ринку. Додатково, використані методи порівняльного аналізу та синтезу для виявлення основних тенденцій та перспектив розвитку.

Огляд фахової літератури. Ключовими джерелами інформації є офіційні електронні ресурси основних інституцій Європейського союзу, такі як: сайти Європейського союзу, видавничого офісу ЄС, Евростату та Європейської комісії.

Результат дослідження. Очікується, що результати дослідження допоможуть створити комплексний огляд сучасного стану європейського аграрного ринку та виявити ключові тенденції та перспективи його розвитку. Будуть проаналізовані фактори, такі як зміна клімату, технологічні інновації, міжнародна торгівля та демографічні зміни, які впливають на аграрний сектор Європи. Результати дослідження допоможуть визначити

стратегічні рекомендації для політики та практик в галузі агробізнесу в Європі з метою досягнення сталого та конкурентоспроможного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Аграрний сектор Європейського Союзу має розгалужену структуру, яка включає різноманітні галузі та підгалузі. Основні компоненти структури аграрного сектору ЄС включають: рослинництво (60-70%), тваринництво (20-30%), лісове господарство (5-10%), рибальство та аквакультуру (до 5%) [1].

За даними короткострокового огляду ринку аграрної продукції від Європейської комісії, у жовтні 2022 року індекс цін на сільськогосподарську продукцію в ЄС досяг піку, що становить близько 162 пункти порівняно з індексом 2015 року [2]. З того часу він почав знижуватися. Цей тренд передусім обумовлений зниженням цін на зернові культури, тоді як ціни на свинину та птицю залишаються стабільними, а навіть зростають на яловичину. Крім того, ціна на сире молоко в ЄС досягла максимуму наприкінці 2022 року і почала знижуватися перед щорічним піком виробництва. З іншого боку, ціни на цукор продовжують зростати, а ціни на помідори залишаються високими через високі витрати на енергію під час зимового збору врожаю. Невпевненість у розвитку цін на зернові культури залишається, проте ринкові сигнали свідчать, що ринки зерна повертаються до більш нормальних (середніх) умов, і їх ціни можуть продовжити знижуватися. Деяка корекція вниз очікується також в цінах на молочну продукцію. Однак, погодні умови, повномасштабне російське вторгнення в Україну та високі витрати на виробництво можуть спричинити зростання цін на продукцію сільськогосподарських виробників у 2023 році, хоча не в такій мірі, як у 2022 році. Навіть якщо буде спостерігатися зниження цін виробників, його надходження споживачам займе певний час, як результат, індекс цін на продукти харчування для споживачів може залишатися на високому рівні протягом певного часу, перш ніж почне знижуватися.

Опираючись на статистику за останні роки, загальний попит на аграрну продукцію в ЄС залишається стабільним, або навіть починає зростати завдяки зростанню населення та зміні харчових звичок. Впродовж 2011-2021 рр. збільшення виробництва зернових культур (2,2% щорічно) та овочів (2% щорічно) спостерігається завдяки впровадженню нових технологій, підвищенню врожайності та розширенню використання сучасних методів обробки ґрунту, і таким чином в 2022 році обсяг виробництва становить 279 млн т. Продукція тваринництва, зокрема свинина, птиця та яловичина, також зростає (1% щорічно) завдяки підвищенню технологічних стандартів та вдосконаленню генетичних ліній тварин. Так, станом на 2022 р. даний обсяг складає 44629 тис. т. [4]

Дуже важливим питанням, щоб зрозуміти загальний стан ринку аграрної продукції є експортно-імпортні операції. Відповідно до Рис.1. порівняно з жовтнем 2022 року, експорт аграрно-харчових продуктів ЄС незначно збільшився порівняно з попереднім місяцем і досяг € 21,2 млрд, що становить зростання на 2%. Якщо порівняти експорт за листопад 2022 р та з відповідним місяцем 2021 р, то тоді даний обсяг становив близько € 17 млрд, тоді як в 2020 р. цей показник знаходився на € 13 млрд. Якщо поглянути на загальний тренд Рис.1., то бачимо, що з 2019 р. почало відбуватися досить незначне підвищення обсягів, тоді як у 2020 р. можна помітити різкий спад, що пов'язаний із поширенням світової пандемії COVID-19, але надалі спостерігається тренд до збільшення обсягів, включно з 2022 р. З січня по листопад 2022 року, експорт аграрно-харчових продуктів ЄС склав € 211 млрд. При

детальному розгляді окремих секторів, дані підтверджують збільшений експорт пшениці з січня по листопад 2022 року.

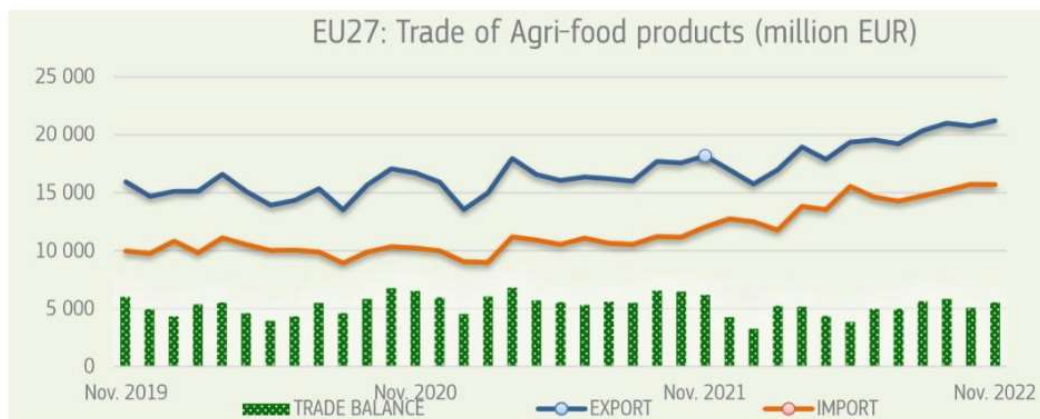

Рис.1. Торгівля аграрною продукцією ЄС 2019-2022 рр [5]

Говорячи про імпорт сільськогосподарських та харчових продуктів ЄС, то в загальному його тенденція зберігається такою ж як і при експорті даної продукції. Починаючи з 2020 р., варто підкреслити, що тут відбулося деяке зниження обсягів, що також ґрунтується на світовій пандемії. На початку 2021 р. обсяги знаходились на мінімальних рівнях за останні роки, наприклад у лютому торгівля знаходилась на рівні близько € 9 млрд, і далі обсяги почали набирати обертів і таким чином, на кінець року, тобто за грудень даний обсяг склав € 13 млрд. У листопаді 2022 р. він залишався досить стабільним порівняно з попереднім місяцем. Однак, через зростання цін на продукти харчування на світових ринках, вартість імпорту ЄС зросла і досягла € 15,7 млрд за 11 місяців 2022 року. Три основні країни-джерела, що експортують аграрно-харчові продукти в ЄС, це Бразилія, Велика Британія та Україна. Імпорт з цих країн збільшився переважно за значенням, а також за обсягом для певних продуктів.

Двома основними напрямками для продуктів ЄС є Велика Британія та Сполучені Штати. Експорт продукції ЄС на ці ринки помітно збільшився з початку 2022 року, на 21% до Великої Британії та на 13% до США. Експорт свинини, зернових культур та рослинних олій ЄС до Китаю зменшився за цей період, тоді як експорт до Росії значно знизився як за обсягом, так і за вартістю для ряду секторів [5].

До економічних факторів, що впливають на розвиток аграрного ринку в Європі, можна віднести економічне зростання і стабільність в регіоні, що сприяє збільшенню споживчої потреби в сільськогосподарській продукції. Крім того, зміна доходів споживачів впливає на їх спроможність придбати дорожчу або преміальну сільськогосподарську продукцію. Не менш вагомим фактором є валютні коливання, які можуть впливати на конкурентоспроможність експорту та імпорту сільськогосподарських товарів.

Політичні фактори включають аграрну політику та регулювання, встановлені урядом, які можуть впливати на виробництво, торгівлю та ціни на сільськогосподарську продукцію. Торгові угоди та договори між країнами, які також впливають на обсяги експорту та імпорту сільськогосподарських товарів.

Технологічні фактори виражені впровадженням нових технологій у сільське господарство, таких як сільськогосподарська механізація, автоматизація та використання сучасних методів обробки ґрунту, що можуть покращити продуктивність та ефективність виробництва. Розробка біотехнологій і генетичних модифікацій покращує з роками врожайність рослин та стійкість до шкідників та хвороб.

Зміна споживацьких звичок та попиту на здорову, органічну сільськогосподарську продукцію формує соціальні фактори впливу на розвиток ринку аграрної продукції. Адже, поступово в тренд входить екологічне виробництво, а окремі частини населення починають захоплюватися все більше веганством та вегетаріанством.

Конвергенція агропромислового комплексу України та Європейського Союзу в контексті майбутнього членства є важливим аспектом для розвитку українського сільського господарства та аграрного сектору. Цей процес передбачає поступове наближення стандартів, норм і урегулювання українського агропромислового сектору до стандартів, які встановлені в ЄС. Але для цього Україна має адаптувати свою законодавчу базу до норм та стандартів ЄС, зокрема в галузі безпеки харчових продуктів, якості продукції, захисту рослин, тваринництва, екології тощо. Також ключовим в умовах війни стала логістика, яка потребує значного покращення залізничного, портового та дорожнього сполучення.

Висновок. Як результат, можна дійти висновку, що аграрний ринок Європи має тенденцію до зростання за останні роки, попри пікові рівні цін у 2022 році, які за прогнозами на 23 рік будуть стабілізуватися та повертатися до попередніх показників. Значною мірою на ринок вплинула повномасштабна війна в Україні, де тимчасово заблокувався експорт продукції та через впровадження санкцій ЄС зупинилася торгівля з країнами дотичними до війни. Збільшення попиту на екологічно чисту продукцію підштовхує аграріїв до модернізації процесів виробництва із зменшення використання забруднюючих речовин.

Література

1. Short-term outlook for EU agricultural markets [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f8ccbec-dd95-11ed-a05c-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-285526635>
2. EU actions to enhance global food security [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/eu-actions-enhance-global-food-security_en
3. Agricultural markets in Ukraine [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a362dc31-3865-11ec-8daf-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-285540096>
4. EU agricultural outlook for markets, income and environment 2021-2031 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c1f81e5e-74ec-11ec-9136-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-285540341>
5. Record value of EU agri-food trade in November 2022 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://agriculture.ec.europa.eu/news/record-value-eu-agri-food-trade-november-2022-2023-03-07_en

АНОТАЦІЯ

Тютюнник В.І. Стан та перспективи розвитку європейського ринку аграрної продукції.

Кваліфікаційна магістерська робота за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини», 2024

Магістерська робота присвячена дослідженню теоретичних та практичних аспектів функціонування європейського аграрного ринку. Розглянуто еволюційний розвиток ринку та методологію при здійсненні оцінки ефективності розвитку ринку аграрної продукції ЄС.

Були дослідженні особливості регулювання, які діють в рамках даного ринку. Також розкрита сучасна динаміка, обсяги та географічна структура європейського аграрного ринку.

Окреслено проблеми що зараз можуть існувати та інструменти з допомогою яких можна зменшити негативний вплив на ринок. Розглянуті перспективи розвитку аграрного ринку ЄС. І також виявлені кроки які сприяють лібералізації торгівлі у сфері сільськогосподарських продуктів між Україною та ЄС.

Ключові слова: аграрний ринок, торгівля, європейський ринок аграрної продукції, лібералізація торгівлі, структура ринку, динаміка ринку, інструменти регулювання агросектору, перспективи розвитку аграрного ринку

ANNOTATION

Tiutiunyk V. I. The state and prospects for the development of the European market of agricultural products.

Qualifying master's thesis in specialty 292 "International Economic Relations", 2024

The master's thesis is devoted to the study of theoretical and practical aspects of the functioning of the European agricultural market. The evolutionary development of the market and the methodology for assessing the effectiveness of the development of the EU agricultural products market are considered.

Peculiarities of regulation that operate within the framework of this market were studied. The modern dynamics, volumes and geographical structure of the European agricultural market are also revealed.

The problems that may exist now and the tools that can be used to reduce the negative impact on the market are outlined. The prospects for the development of the EU agricultural market are considered. And steps that contribute to the liberalization of trade in the field of agricultural products between Ukraine and the EU have also been identified.

Key words: agricultural market, trade, European market of agricultural products, trade liberalization, market structure, market dynamics, tools for regulating the agricultural sector, prospects for the development of the agricultural market.